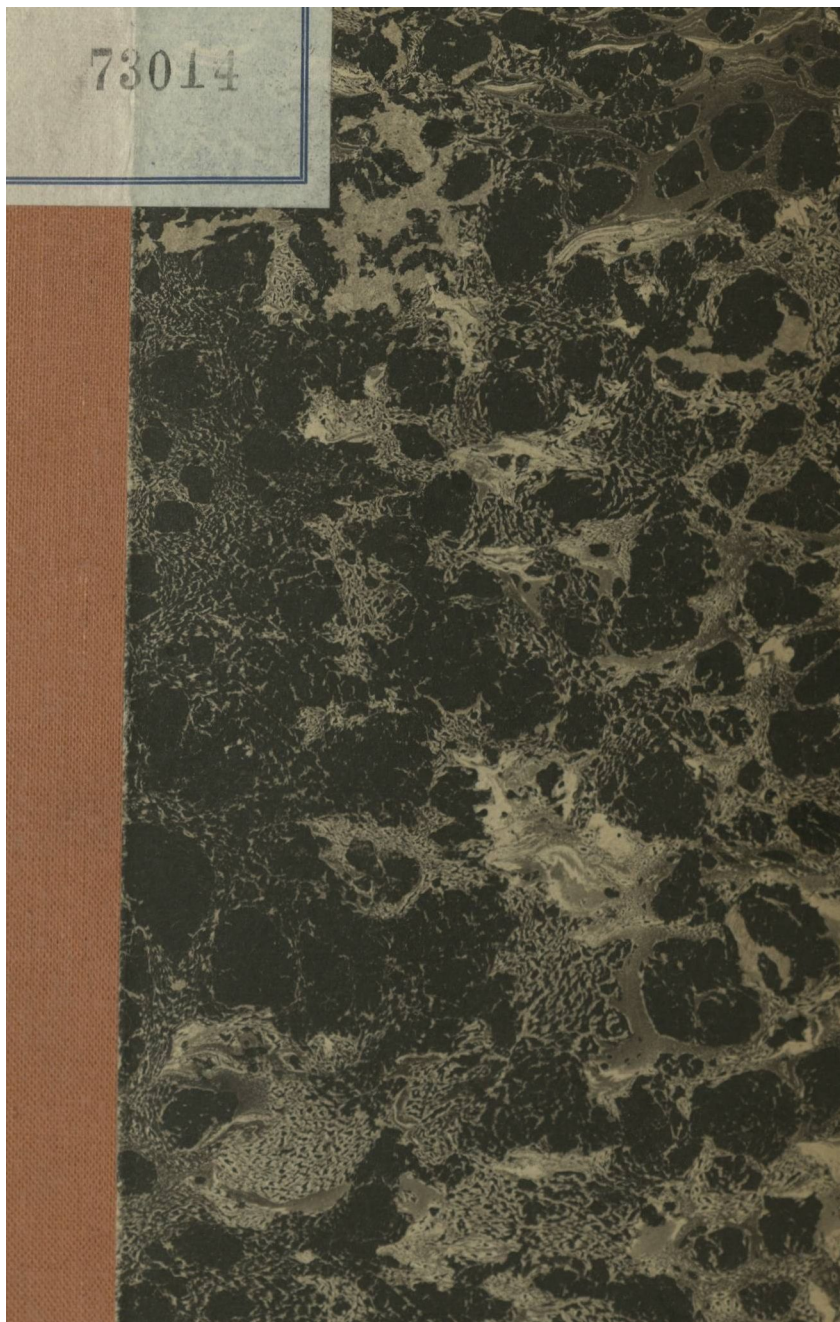

73014

73014

HUDOBNA HČI

POVEST IZ
KMEČKEGA ŽIVLJENJA

SPISAL:
R. SILVIN

Rudolf Silvin

Golje

Hudobna hči.

Povest iz kmečkega življenja.

Spisal:

R. Silvin. *Radko Pavlič*

V Ljubljani 1923.

Založil Fr. Zupanc.

Tiskala „Tiskarna Makso Hrovatin“.

73014

25. 11. 1947/1081

Hudobna hči.

(»Unija«, 1923. št. 1—6, 10—14).

I.

Mož ji je zgodaj umrl in ostala je sama s svojo hčerko Maričko. Njeno posestvo je bilo daleko največje v celi vasi in daleč naokoli. Kako bodo delali? Kdo bo gospodaril? Eni so ji svetovali, naj se zopet poroči, saj je še mlada in lepa, razen tega pa ima trden grunt brez krajcarja dolga. Ali Korenetovka je bila pametna ženska, ki ni hotela zavreči svojega edinega otroka. »Bo že šlo z božjo pomočjo«, si je mislila in šla je na delo z vso vnemo.

Njena hiša se je nahajala sredi vasi tik ob cesti. En sam pogled ti je zadostoval in prepričan si bil, da je pri Korenetovih red in snažnost doma. Streha krita z opeko, stene lepo pobeljene, dvorišče vedno snažno pometeno, vozovi, drva, orodje in sploh vsi predmeti — vsak na svojem mestu. In če si vstopil v kuhinjo, v hišo, na pod ali v hlev, povsodi si se prepričal, da je tu na delu pridna in razumna roka. V celi Dolenji vasi ni bilo hiše, ki bi se mogla primerjati ali celo kosati s Korenetovo.

Pa tudi z vsem založena je bila Korenetova hiša kot nobena druga v vasi. Suhega mesa, klobas in slanine ni nikoli manjkalo, sadnega mošta so pridevali toliko, da so ga imeli za celo leto zadosti, celo

sodček vina v kleti — za poboljšek ni bil nikoli popolnoma prazen. In ljudje so pravili, da ni nobena mišja luknja tako »zalotana«, kot je Korenetova hiša z vsem založena.

Korenetovka je bila dobra mati, kot jo bila tudi vedno dobra in poštena žena. Svojo hčerko je ljubila nad vse.

Privoščila ji je vsega, kar si je poželela, ustregla je vsaki njeni želji in jo skrbno negovala, kot se to le malokdaj zgodi na kmetih.

Dobra žena pa je imela vendar eno veliko napako. Dasi tako bogata, dasi je imela vsega ne samo dosti, ampak še preveč, vendar revežem ni dala nikoli nič. Njene roke so bile vedno zaprte, njeno srce je bilo trdo in neusmiljeno celo napram najbednejšim. Prišla je stara, sključena ženica, ki je komaj lezla naprej, in jo prosila za milodar. Ali Korenetovka jo je nagnala prav tako kot vsakega mladega lenuha in postopača: »Delat naj gre!« Še celo dekli se je smilila uboga starka in rada bi bila ugovarjala trdosrčni gospodinji, ali poznala jo je predobro, zato je rajši molčala. In velikokrat se je zgodilo, da je stisnila skrivaj kakemu siromaku, kar si je pritrgala od lastnih ust. Prihajali so sosedovi otroci: bosí, raztrgani in gladni. Z obrazov si jim čital trpljenje in pomanjkanje. Kako milo so pogledovali in molče prosili, naj bi jim dala kake ostanke ali košček kruha. Ali tudi ubogi nedolžni otročiči se ji niso smilili. Koščke in ostanke, s katerimi bi bila lahko potolažila lačne želodce, je ukazala dekli vreči med pomije, da so jih potem pojedle svinje in prešiči.

In tako se je kmalu raznesel glas o njeni skoposti in neusmiljenosti po celi fari in še naprej. Marsikomu je od žalosti in bolesti porosilo oko, ko je

odhajal ponižan od njene hiše, ta in oni pa je trdo zaklel na njeno dušo...

Minevala so leta in Marička je postala lepa deklica. Govorili so sicer, da bo groba in skopa kot njena mati in da je kot edinka bogate hiše preveč razvajena, ali vendar so se začeli oglašati ženini od daleč in od blizu. Marsikateri fant iz poštene in bogate hiše bi se bil rad priženil h Korenetovim. Ali mlada in ponosna deklica je bila kaj izbirčna. Nobeden ji ni bil všeč, za nobenega se ni moglo vneti njeno srce. Materi se je to kar čudno zdelo. Včasih ji je celo prigovarjala, naj se odloči za tega ali onega, češ, da ona že težko vleče in gara in da bi se rada malo odpočila. Ali dobila je vedno isti odgovor, da se ji še nič ne mudi. »Saj mi je tako lepo pri vas! Pustite me, naj bom še malo prosta.« Tako je vedno prosila, povedala pa ni, da je njeno srce na skrivnem že oddano...

Da, spoznala ga je bila na semnju v bližnjem mestu. Pridružil se ji je in ji govoril tako lepo, da si je takoj osvojil njeno mlado, neizkušeno dušo. In ko se je vračala iz mesta, jo je spremljal skoro do doma. Od tistega dne ga je ljubila z globoko, resnično ljubeznijo. Vsa srečna je bila, kadar ga je videla v cerkvi, samo njemu so veljali njeni pogledi in smehljaji in ponosna je bila nanj v zavesti, da jo ljubi Pavlovčev Miha, najlepši fant v celi fari. Nikomur, prav nikomur ni razodela svojih čustev, tudi materi ne, ker se je bala, da ji ne bi nasprotovala, ker je bil izvoljenec njenega srca na slabem glasu, čeprav je bil od dobre hiše. Tudi Miha je dobro vedel, da je ne bo dobiti tako lahko in da mora najprej zavojati in popolnoma osvojiti njo, šele potem se bo mogel in smel približati tudi njeni materi.

In posrečilo se mu je, da je imel dekle kmalu popolnoma v svoji oblasti. Prihajal je ponoči iz Bukovlja, dobre pol ure oddaljene vasi, pod njeno okence in kramljala sta po cele ure. Ko so se nekoč približali domači fantje, se je skril v bližnje svisli in počakal, da so zopet odšli. Nekaj časa so rentočili pred hišo, trkali na okno in klicali, ko pa se Marička le ni hotela oglašiti, so se med splošnim zabavljanjem in preklinjanjem zopet odstranili. »Kaj si neki domišljuje? Ali misli, da je sama na svetu? Jo bo že minulo in še rada bo govorila!« — Glasovi so utihnili, fantje so se poizgubili po vasi, Miha pa se je zopet previdno priplazil k njenemu oknu. In okence se je zopet narahlo odprlo in mlada ljubimca sta bila zopet vsa srečna ... Dolgo sta slonela eden ob drugem — mirno in tiho, da sta slišala lahko vsak najmanjši šum. Ali sedaj ju ni motil nihče več. Šele proti jutru, ko so že začele ugašati zvezde na nebu, je odhajal Miha od njenega okna ...

Nekaj časa sta uspešno skrivala svojo ljubezen, ali to ni moglo trajati večno. Nekoč so ga zasačili vaški fantje in komaj se mu je posrečilo, da jim je utekel z urnimi koraki. Marička se je tedaj odločila, da pove materi vse po pravici.

In ko se je nekoč oglasil zopet nov ženin in prosil za njeno roko, ji je mati po njegovem odhodu prigovarjala: »Veš, kaj, Marička, ta bi bil pa kot nalašč zate! Ta mi pa res dopade ...«

»Meni pa ne, meni pa ne, mati!«

»Zakaj ne? Ti boš toliko časa izbirala, da boš nazadnje dobila izbirek ... Zakaj ti ta ne dopade?«

»Ker bi ga ne mogla imeti rada! Mati ...«

»Kaj je? Kaj hočeš?«

»Kar po pravici vam bom povedala, da ljubim že več kot eno leto Pavlovčevega Miha iz Bukovlja. — Njemu sem dala besedo. Samo njega bi hotela imeti za svojega moža...«

Mati se je kar prestrašila in nekaj časa pre-mišljala, nato pa je rekla odločno: »Tega pa že ne, samo tega nikari, Marička!«

»Tega — ali pa nobenega!« je odvrnila hčerka.

»Saj nimam nič proti njemu in tudi ničesar ne vem. Toda vsa njegova rodbina je na tako slabem glasu, da ti ga odločno odsvetujem. — Stari in mladi — vsi sami babjeki! Poslušaj me, hčerka, in pre-misli si, dokler je še čas. Govorim ti pa zato tako, ker te imam rada, ker imam samo tebe in ker se bojim za tvojo srečo...«

»Mati, pustite me, ker ga imam tako rada. Pre-pričana sem, da bom srečna z njim. In če bom ne-srečna, bom vsaj vedela, da sem sama kriva in potr-pežljivo bom prenašala breme, ki mi ga je določila usoda.«

»Tvoja glava — tvoj svet. Naredi, kakor hočeš! Samo da mi ne boš nekoč očitala, da ti nisem nič rekla in da te nisem svarila...«

»Hvala vam, mati, kako ste dobri!«

II.

Pavlovec iz Bukovlja je bil premožen kmet. Bo-gata, ugledna in naravnost slavna je bila njegova hiša. Živina iz njegovega hleva je bila najlepša v celi fari in je slovela po vsej Dolenjski. Njegovi sadni vrtovi so bili mojstersko urejeni in so mu prinašali vsako leto lepe dohodke. Tudi njegov čebelnjak je bil vreden, da si ga je lahko ogledal marsikateri strokovnjak.

Sam je bil visoke postave in lepe, prikupljive zunanosti. Bil je priden in razumen gospodar, bil pa je tudi veseljak, kadar je bilo treba. Rad je ostajal ob nedeljah in praznikih v veseli družbi, in ko se je vračal dobre volje domov, se je v temi zmotil in zašel včasih — tako so pravili — k svoji lepi, mladi dekli, namesto k ženi...

Njegova žena je bila dobra, poštena in potrpežljiva ženska. Dobro je poznala svojega moža in vedela je za vse njegove muhe in nerodnosti, saj ga je našla sama pri dekli — pa tudi ljudje so bili dobri in so ji prinesli vsako stvar še svežo pod nos. Ali jeziti se ni marala, ker je vedela, da bi ji to tudi nič ne pomagalo; rajši je potrpela in iskala tolažbe v tihi, goreči molitvi. Včasih pa jo je premagala huda bol in zaplakala je na glas: »Njo ima rajši kakor mene! Dekla mu je ljubša od lastne žene!« Kljub vsemu pa jo je imel rad in ker je bila ona pametna in dobra, se nista kregala nikoli...

Bog jima je dal dva sina in tri hčerke. Hčerke so bile znane krasotice in ker so bile tudi pridne in bogate, so se kmalu pomogle na dobra in velika posestva. Ali prava sreča ni bila z njimi. Starejši dve sta morali mladi umreti, najmlajša pa je gospodinjala dolgo vrsto let svojemu mnogo starejšemu in nadležnemu možu.

Starejši sin Gašper je prevzel posestvo od svojega očeta, ko se je ta naveličal gospodariti in ko si je zaželel mirnega počitka. Pa še sedaj si je stari lahkoživec kaj rad privoščil kaj prepovedanega in še vedno je rad skočil malo čez plot...

Pravijo, da jabolko ne pade daleč od jablane. Gašper ni bil nič boljši od svojega očeta, če ni bil še

slabši. Oženil se je pri dobri hiši in dobil je lepo in pridno ženo. Rad jo je imel, s početka še preveč rad, ali prekmalu se mu je ohladila ljubezen do nje. Imel pa je srečo, da je bila tudi ona tako dobra in potrpežljiva kakor njegova mati... Zato se tudi ta dva nista prepirala med seboj. In žena je rajši potrpežljiva, ko so ji dekletke potožile, da ne pusti nobene pri miru, kakor pa da bi se bila jezila. Vedela je tudi, da še vedno zahaja k svoji nekdanji ljubici, starejši prešestni ženski, ki je stanovala na koncu vasi in katero je ljubil, še predno se je oženil z njo — pa tudi tega mu ni nikoli očitala, dasi jo je bolelo in peklo v sreč. Pravili so ji tudi, da ji daje denar in da ji nosi cele vreče žita. Pa niti to je ni spravilo iz ravnotežja, da bi se spozabila in mu predbacivala. Rajši je na tihem trpela. K sreči to njeno trpljenje ni trajalo dolgo. Usmililo se je je dobro nebo. Umrla je še čisto mlada. Vsa blažena je bila videti, ko je vedela, da se ji bliža smrt. Edino le od svojih treh otročičev se je ločila težko...

Pa tudi Gašper ni čakal starosti. Menda ga je pekla vest, da ni prav ravnal s svojo ženo, in začel se je polagoma udajati pijači. Zgodilo se je, da je obležal v cestnem jarku in večkrat so ga pripeljali napol pobitega domov. Babi na koncu vasi je še vedno nosil žito in denar. In polagoma bi bil vse zapravil, da ga ni Bog prej poklical k sebi.

Njegov starejši sin, ki je sedaj prevzel posestvo, je pripeljal pridno in bogato nevesto izpod gôr. Začel je kupčijo s prašiči in ker je imel srečo, je bil grunt kmalu zopet v dobrem stanju.

Mlajši sin pa je šel še čisto mlad po svetu, bogve kam, in se ni vrnil nikdar več. Nihče ni vedel, kje se nahaja in kako se mu godi.

Edina hčerka je ljubila mladega in lepegea orožnika in bi ga bila tudi rada poročila, pa ji niso pustili domači. Nazadnje se je vendar udala in šla za gospodinjno na največji grunt v sosednjo vas Mokro. Njen mož je bil lep, visok in ponosen — ali rekli so, da je bil malo preveč študiran za kmeta. Zlobni jeziki so tudi vedeli povedati, da je bil malo preveč ošaben in da se ji zato ni godilo najboljše pri njem. Kolikokrat se je pač v bolesi spomnila svoje prve, nedolžne in čiste ljubezni! Pa prenašala je vse potrpežljivo, zavedajoč se, da je prav za prav sama tako hotela... S početka so mislili, da bo jetična; hodila je kot duh okoli — ali kmalu se je popravila in Bog jo je obdaril s kopico ljubkih in pridnih otrok...

Miha je bil precej mlajši od brata Gašperja. Ker se je lahko učil, so ga poslali v latinske šole, da bi postal »gospod«. Na gimnaziji mu ni šlo ravno slabo. Ko pa je bil v tretji šoli, so ga zaradi nekega hudega moralnega prestopka izključili in vseh srednjih šol. In sedaj je moral ostati doma. Sicer bi bil prav rad šel po svetu, ali oče mu ni maral dati nobenih sredstev, zato je moral prijeti za težko kmečko delo. Od začetka mu je šlo zelo težko in tisočkrat mu je bilo žal, da je napravil v šoli tako neumnost. Ali kesanje je prišlo prepozno, ko mu ni moglo pomagati več. Sčasoma pa se je prilagodil svojemu novemu poklicu in se privadil na trudapolno kmečko življenje. Pridno je delal, zgodaj vstajal in pozno hodil spat — in kdor ni vedel, ne bi nikdar mislil, da je Pavlovčev Miha bivši študent.

Le dekleta v vasi niso imele miru pred njim. Katera je bila količkaj lepa, je mislil, da mora biti njegova. In marsikateri je zmešal glavico. Znal je

tako lepo govoriti, da mu je vsaka morala verjeti. In kako je znal sestavljati pisma! Tega ni zmoget noben drug kmečki fant...

Bil pa je tudi lep dečko in vedno čedno oblečen, zlasti ob nedeljah in praznikih. In denarja je imel vedno dosti. Njegova mati ga je imela zelo rada in vedno mu je kaj stisnila po skrivaj; oče pa je bil zelo strog in hud, odkar ga je polomil v šoli.

Ko pa je spoznal na semnju lepo in bogato Korenetovo Maričko, se je čisto izpremenil. Kot da je posijalo drugo solnce na vrt njegove ljubezni. Od sedaj so veljale vse njegove misli samo njej — in vse prejšnje početje se mu je zdelo silno neumno. Pustil je vse deklice pri miru, nobeni več ni nagajal, nobeni dopisoval — vse, vse na svetu mu je bila sedaj samo njegova Marička. In delal je še bolj marljivo, vstajal je še bolj zgodaj in oče in mati ter vsa vas se je kar čudila. In kadar je mogel, je pohitel k njej. Kadar pa ni mogel, ji je pa napisal drobno pisemce. Sreča se je naselila v njegovem srcu. In deklica, dasi mlada in neizkušena, je dobro vedela, da niso lažnive njegove besede. Čutila je, da prihajajo iz resnično ljubečega srca, zato je bila srečna tudi ona...

III.

Ljubezen je zmagala... Mati se je udala in nič več ni odgovarjala svoji hčeri Pavlovčevega Miha. — In Marička je bila vsa srečna in zadovoljna, ko je stopila z njim pred božji oltar. Duhovnik ju je zvezal in še nikdar morda ni govorila tako od srca in odkrito kot takrat, ko je ponovila za božjim namestnikom kratko, a pomembno besedo »ja«!

Slavnostni dogodek so praznovali z večdnevno svatbo. Povabljena je bila vsa vas, pa tudi iz drugih vasi so prihajali, da vidijo in se radujejo nad srečo Korenetove Maričke. Marsikateri izmed fantov pa je prišel, da vidi svojega srečnejšega tekmeča. In seveda niso izostala običajna prorokovanja na srečo novoporočencev. Eni so ju blagrovali, drugi pa so — bolj na tihem — zatrjevali, da iz tega zakona ne bo nič prida ...

Ko so minuli slavnostni dnevi, se je lotil Miha z vsem veseljem in z vso vnemo dela na svojem novem domu. In reči moramo, da sta se z ženko razumela dobro. Saj pa je bila ta tudi prvovrstna gospodinja, pridna, varčna in delavna in dobra žena kot dobra mati. Sreča je bila z njima. Nebo je blagoslovilo njijun zakon s sedmero pridnimi otroki ...

Ali kmalu se je začela uveljavljati v Mihi kri njegovega rodu. Ko bi morali imeti pri Korenetovih najlepše življenje, se je prikradel med nje zli duh, ki je razsajal v hiši skozi desetletja in zahteval toliko žrtev. Pa dokler je živela Maričkina mati, je že še šlo. Nje se je Miha še nekako bal in je sledil nagonom svoje strasti bolj po skrivaj. In kolikokrat se je zgodilo, da se je po večerni molitvi prekrizal z blagoslovljeno vodo, da bi tem laže premotil lahkoverno ženo in njeno mater — potem pa je skrivaj odšel po prepovedanih potih. Vsaka dekla mu je bila dobra. Pa samo domača mu še ni bila zadosti — poiskal si jih je še drugje in jim nosil denar in razna darila ...

Žena je za vse to dobro vedela. Ali prenašala je vse rajši potrpežljivo, kot pa da bi morala poslušati upravičene materine očitke. Razen tega pa je še vedno ljubila svojega moža s tisto ljubeznijo, kot

ga je ljubila takrat, ko ga je spoznala. Kolikrat je na tihem jokala in premišljevala, kako bi si zopet mogla osvojiti Mihovo srce. Pa ves jok in vse premišljevanje ji ni moglo več pomagati. Bilo je že prepozno. Zli duh je dobil Miha popolnoma v oblast in zdelo se je, kot da se je zapisal hudiču.

Ko pa je umrla Maričkina mati, tedaj šele so se začeli za ubogo ženo hudi časi. Mož jo je začel naravnost zanemarjati — pa tudi delo mu ni bilo več mari. Kupil si je lovsko puško in hodil je rajši po polju in po gozdovih, kot da bi delal na svojih njivah. Res je prinesel včasih kakega zajca ali jerebico, včasih je celo ustrelil kako lisico — ali navadno se je oglašal po takih izprehodih v gostilni in prihajal pijan in pozno domov. Eno dobro lastnost pa je imel: da namreč v takem stanju ni nikdar razsajal in da mu je žena lahko marsikatero povedala, ki bi se je drugače ne upala ziniti. Celo ljubezniv je znal biti z njo, kadar je bil pijan. In uboga dobra ženica je bila zadovoljna tudi s tem.

Splošno se je govorilo, ga Korenè ne pusti nobene ženske pri miru. — Niti žanjic in plevic na polju, niti delavk v gozdu. Nekoč pa se je spozabil tako daleč, da je naredil silo mlademu dekletu, ki je nabirala gobe v šumi. Deklica je začela kričati, ali pomoč je prišla, ko je bilo že prepozno. Starši osramočenega dekleta so ga naznanili sodišču. Moral se je zagovarjati zaradi posilstva in pravični sodnik ga je obsodil na tri leta težke ječe ...

Sramota za Korenetovo hišo, sramota za vso vas! Hčere ga niti pogledale niso, ko je odhajal v zapor — ženi pa je bilo hudo pri srcu in s solzami v očeh se je poslovila od njega. Saj je bil njen mož, saj ga je še vedno ljubila ... In ko je počasi in sklonjen

stopal po cesti, kot bi se kesal svojega greha, ki je ležal nad njim — je pogledala skozi okno za njim in globoko vzdihnila. Kot bi slutila, da ga ne bo videla nikoli več ... Tudi on se je še enkrat ozrl nazaj in zazdelo se ji je, da se mu je nekaj zasvetilo v očeh.

Korenietovka je sedaj delala sama s svojimi otroki. Ker je bila razumna gospodinja kot nekoč njena mati, grunt radi močeve odsotnosti prav nič ni trpel in imeli so nekaj časa prav lepo življenje.

Ko pa so minula zopet tri leta in ko se je imel vrniti gospodar iz zapora, je nastal med domačimi prepir. Žena je že komaj čakala, da se vrne mož. V svoji velikodušnosti mu je že davno vse odpustila. Ali hčere, zlasti Neža, posebno pa Marjana, predzadnja po starosti, sta se z vso odločnostjo zoperstavili očetovi vrnitvi.

»Saj je vendar vajin oče! Ne pregrešita se zoper četrto božjo zapoved!« ju je posvarila mati.

»Ne, on ni moj oče! Ne priznam ga za svojega očeta! Onečastil je našo hišo in naše ime. S prstom kažejo za nami in se nam zlovoljno smejejo. Nikoli več ne sme prestopiti našega praga!« se je hudovala Marjana in jeza in sovraštvo je odsevalo iz njenega hudobnega pogleda.

Tedaj je leglo prvič nekaj težkega, nekaj nevidnega, nekaj usodnega med mater in hčer. Sinova in najmlajša hči — starejši dve sta bili že z doma — so držali z materjo, zato se je vzbudilo v Marjaninem srcu neko pritajeno in potuhnjeno sovraštvo tudi do njih ... Edino z Nežo sta se še razumeli.

In zgodilo se je, da se Korenè ni več vrnil domov. Menda niti sam ni maral iti, ker ga je bilo sram pred ljudmi, razen tega pa je tudi zvedel, kakšno da je razpoloženje doma proti njemu. Zato si

je rajši poiskal službo v Ljubljani. Bil je za navadnega delavca pri nekem stavbinskem podjetju. Saj dela je bil navajen — ali sedaj je šele začel pravzaprav propadati. Vse je zapravlil in zapil, kar je prislužil. Vsakega je prosil na posodo, vrnil pa ni nikoli nič. — Njegova obleka je bila zavaljana in zanemarjena in nihče ne bi sodil, da je to sin bogatega in imenitnega kmeta in pravzaprav še vedno posestnik velike kmetije ... Na dom, ženo in otroke je mislil malokdaj ali pa sploh nikoli. Ti ga pa tudi niso pogrešali. Le žena je često mislila nanj. In kako se je prestrašila, ko je nekega dne dobila poročilo, da je mrtev. Padel da je z nekega odra in se ubil. — Zlobni ljudje so seveda zopet hoteli vedeti, da ga je ubil neki delavec, ko ga je zasačil pri svoji ženi.

In Marička se je napravila na težko pot. Hotela je sicer, da bi ga prepeljali in pokopali na domačem pokopališču, ali zopet je Marjana ugovarjala. Ona je bila tista, ki se niti sedaj ni dala utolažiti in ki lastnemu, nesrečnemu očetu ni privoščila počitka v domači zemlji ...

V mrtvašnici je ležal mrlič, kot bi spal, le bled in spačen je bil njegov obraz, na čelu pa mu je zijala velika rana. Vsa žalostna in obupana se je vrgla Marička na mrtvega moža in ga začela klicati: »Miha, Miha! Tako si torej moral končati! Tako se moram ločiti od tebe, sama — brez tvojih otrok! Moj ubogi Miha!« Solze so se ji ulile po obrazu in jok ji je zadržal vsako besedo. Saj ona je bila menda edina, ki ga je še ljubila. Ljubezen, čista, prava in globoka ljubezen je tisto čustvo, ki napravi človeka tako srečnega, ki pa povzroča tudi toliko gorja! V ljubezni se utapljajo vsa druga čustva, ljubezen premaga sovraštvo, ljubezen pozablja in odpušča! Dasi se Miha

ni vrnil domov, vendar ga je vedno pričakovala in upala na tihem, da pride. Sedaj ji je še to upanje izginilo za vedno.

Ko so ga položili v grob in ko je težka prst zagrmla na njegovo leseno krsto — tedaj se ji je stemnilo pred očmi in zgrudila se je na tla. — Ko je prišla zopet k sebi, je bilo že vse končano. Ljudje so se razšli, — ostala je sama in molila na sveži gomili. Njene ustnice so venomer ponavljale besede: »Saj pridem kmalu za tabo. Bova pa združena v nebesih, ako sva tukaj morala biti ločena...«

IV.

Pri Korenetovih je sedaj gospodarila in gospodinjila mati-vdova. Še pred poroko se je bila domenila s svojim možem in dala pri notarju na zapisnik, da sta dedič eden po drugem in da preživeši prepusti posestvo tistemu izmed otrok, ki bo najbolj priden in ubogljiv.

Vsi Korenetovi otroci so bili pridni — in dobri za delo, na vso moč priden pa je bil starejši sin Tone, kateremu je mati zato tudi namenila posestvo. Bil je tako delaven, da je sam kar z dvema bránama vlačil. Sicer ga je sestra Marjana gledala po strani in mu nasprotovala, kjer je le mogla, ali to njega ni motilo. Delal je po svoje naprej.

Pri sosedovih je bila omožena njegova sestrična po očetu, ki pa ni bila nič kaj srečna. Njen mož je bil lep človek, ali domišljav in ošaben, da ga ni nihče maral. Pet let sta bila že skupaj in več, pa nista imela nobenega otroka. To pa je bil tudi eden izmed vzrokov, da sta se vedno prepirala in da se je mladi mož začel ozirati po drugih... Odkar pa je prišla v

Svečarjevo hišo za služkinjo mlada in »krepostna« deklica iz sosednje vasi, je postal gospodar čisto drug človek. Zaljubil se je v deklè črez glavo in tudi ona ga je imela rada. Za ubogo ženo se je začelo trpljenje, v katerem si ni znala pomagati. Kar očitno ji je pokazal, da ima deklo rajši nego njo. Povedal ji je to tudi naravnost v obraz. »Če ji ni prav, naj pa gre, odkoder je prišla«, si je mislil. In če se mu je kdaj upala kaj očitati, se je razburil in jo pretepel, da jo je vse bolelo.

Neke lepe noči pa je nenadoma zmanjkalo gospodarja in njegove dekcle. Pobrala sta ves denar in jo skrivaj popihala v Ameriko, kjer sta se namerala poročiti. Po vsej fari so govorili o nepričakovanem dogodku in si pri tem izmišljali seveda cele pripovedke. Žena je bila prav za prav vesela, dasi jo je bolelo. »Bom vsaj rešena večnega pekla! Mi jih vsaj ne bo treba gledati, kaj delata, kako se norčujeta iz mene in kako me ponižujeta!« je tolažila sama sebe.

Kakor je razburil dogodek vso vas, se je vendar kmalu pozabil. Nihče več ni govoril o Svečarju in njegovem begu, saj pa tudi nihče ni vedel, kje se nahaja in kako se mu godi. Mlada, zapuščena žena je gospodarila, kot je pač vedela in znala, in pomagat so ji hodili Korenetovi. Posebno pridni Tone je bil vedno pri Svečarju, kjer je delal skoro več kakor doma.

Priložnost pa naredi iz človeka tatu. In ušoda je hotela, da sta se pridni bratranec in zapuščena sstrična zaljubila eden v drugega. Mislila sta, da sta lahko brez skrbi, da se jima itak ne more nič zgoditi — in živela sta srečno in zadovoljno kot mož in žena. Ali kmalu sta uvidela, da sta se bridko varala.

Svečarica, ki v zakonu s svojim možem ni imela otrok — je sedaj nepričakovano postala mati. Povila je krepkega dečka in fara je imela zopet dosti govoriti. Mati se je jezila, sestre so ga zmerjale, ljudje so se jima posmehovali in kazali za njima. Pa vse bi se še dalo nekako preboleti, ali kot strela z jasnega neba ju je zadelo, ko je prišlo poročilo od moža, da se vrne iz Amerike domov.

Ko sta Svečar in njegova ljubica odhajala v Ameriko, sta mislila, da jima bo tam poslano z rožicami in da bodeta živela kot dva tička. Ali kmalu se je izkazalo, da sta se zmotila. Živela sta sicer lepo skupaj, ali delati sta morala od jutra do večera v potu svojega obraza. In ko so izvedeli, da sploh nista poročena, so ju nagnali zopet domov. Pa še skupaj nista smela iti. Peljala sta se vsak zase in med potjo premišljevala o sladkosti prepovedane ljubezni.

Ona se je vrnila k svojemu očetu, ki jo je z odprtimi rokami sprejel izgubljeno hčer. Nikoli ni slišala žal besede iz njegovih ust. In ker je bila lepo in postavno dekle, je kmalu dobila ženina in se poročila z njim. Ljudje so pravili, da sta bila prav srečna v zakonu.

Svečar je pa že med potjo izvedel, kaj se je bilo zgodilo z njegovo ženo. Silno se je raztogotil in zagrozil v neki gostilni: »Naj me ne čaka! Eden izmed naju mora biti mrtev, jaz ali on!«

Žena, ki je dobro poznala naglo jezo svojega moža, ga ni upala počakati doma. Popustila je vse skupaj, vzela otroka in odšla k svojim staršem. Ni si skoro upala, ali starši so jo sprejeli dobrohotno in se kregali nad možem, ki je prav za prav vsega kriv.

Korenetov Tone pa se je zbal Svečarjeve grožnje. Premišljeval je, kako bi se izognil nevarnemu

človeku. Poslovil se je od domačih, od otroka in sestrične ter odšel po svetu. Sedel je na ladjo, ki ga je odpeljala v novi svet. Šele sedaj se je popolnoma oddahnil in v težkem delu je skušal pozabiti, kar je bilo. Večkrat pa se mu je stožilo po domu, po otroku in po domačih. Zahrepenel je po njih in tožil: »Ali res preganja zli duh vse, ki smo Korenetovi? Zakaj se moramo pobijati in potikati po svetu, ko imamo vendar dosti dela doma? Kako lepo bi lahko vsi živeli na lastni zemlji in jo obdelovali!«

Pri svoji pridnosti in varčnosti si je prihranil lepo število dolarjev in ko je prejel pismo od doma, da je pri Svečarju zopet vse dobro, se je odločil, da se vrne v domovino. Mati tudi ne bo mogla vedno garati, prevzeti bo treba posestvo in pričeti novo življenje.

Prišel je na tihem in mati ga je bila zelo vesela. Vse drugače pa so ga gledale sestre, posebno Marjana, ki ga je že dolgo sovražila.

Več dni se ni upal pokazati med ljudmi. Sram ga je bilo in še vedno se je malo bal svojega sosedu, dasi mu sedaj ni bil več nevaren. Kajti Svečarjeva jeza se je bila kmalu plegla. Ko je prišel domov in videl, da je žena pobegnila iz strahu pred njim in ko je slišal, da je šel njen »zapeljivec« po svetu, je začel premišljevati in reči si je moral, da je vse zakrivil sam. Začela se v njem oglašati vest, da ni ravnal prav s svojo ženo. Odločil se je, da popravi, kar je zagrešil proti njej. Ponižal se je in šel ponjo. Prosil jo je, naj se vrne k njemu in naj mu odpusti, kakor je tudi že on odpustil njej. In poravnali so se. Žena se je vrnila z otrokom k svojemu možu, ki je bil sedaj ves drugačen z njo. Tudi z otrokom je rav-

nal lepo. Imel ga je rad kot lastnega sina. In pozneje, ko je dorasel, mu je izročil svoje lepo posestvo.

Ko je nekoč srečal Korenetovega Toneta na cesti in ko se mu je ta že hotel izogniti, ga je prijazno pozdravil in nagovoril, kot da ni bilo nikoli nič med njima. Tonetu se je to zdelo čudno, vendar je bil zelo vesel. Sedaj mu vsaj ne bo treba več živeti v večnem strahu. In tudi zanj bi se bilo lahko začelo novo, lepše življenje — da ni zopet posegla vmes usoda s svojo neusmiljeno roko. Kajti nenadoma, čisto nepričakovano je zbolel. Zvečer je bil še zdrav, ko je legel spat, zjutraj pa so ga začeli boleti zobje in naenkrat je bil ves zatekel. Nihče ni vedel, kaj mu je. Mislili so, da je navadni zobobol in da ni nič nevarnega. Zato niso poslali po zdravnika, dasi je imel strašne bolečine v glavi in želodcu. In drugo jutro so ga našli mrtvega v postelji...

V.

Ljudje skoro niso mogli verjeti. Pred par dnevi so ga še videli čilega in zdravega na cesti — danes pa so ga nesli na vaško pokopališče... Pogreba se je udeležila vsa vas. — Tudi Svečar in njegova žena sta bila med pogrebci. Mnogo jih je prišlo tudi iz sosednih vasi. Mati je plakala in še marsikateremu drugemu je porosilo oko, ko je duhovnik govoril zadnje molitve nad grobom. Plakal je brat in plakale so sestre — le Marjana je stala nepremično in ni izpremenila obraza. In ljudem se je čudno zdelo, da more imeti tako trdo srce...

Zadnji dogodki so Korenetovo mater silno potrli. Moževa nesreča, sinova nepričakovana smrt, sramota in ponižanje, vse to je končno vplivalo na njene

živce. Bila je zelo utrujena in vsega naveličana. Že je začela misliti na to, da izroči posestvo enemu izmed otrok. Kateremu? Tisti, kateremu ga je bila določila najprej, je bil že pokopan. Preostajal ji je samo še en fant. Njemu torej? Zakaj ne? Zakaj ne, saj je bil tudi on dober in priden — in dokler je fant pri hiši, po starem kmečkem pravilu ženska ne sme dobiti grunta...

Jasno je bilo torej in nihče ni mislil drugače, kot da bo nekoč zagospodoval pri Korenetovih mlajši sin Joža. Tega mnenja so bili tudi domači in so bili zadovoljni — le enemu to ni bilo prav in to je bila Marjana, ki si je vtepla v glavo, da mora priti posestvo v njene roke. — Že dolgo je premišljevala, kako bi se ji to posrečilo. Odložena je bila storiti vse, da doseže svoj namen. — Najnevarnejšega tekmeča jo je rešila njegova nepričakovana smrt. — Vseh drugih se bo pa rešila tako ali tako. Zaupala je v svojo srečo, pripravljena pa je bila tudi na zvižajo in silo, ako ne bi šlo drugače.

Tako ji je prišel čisto prav majhen dogodek v družini, ki je njenega brata Joža takorekoč izključil od nasledstva. Joža se je namreč zaljubil v pošteno dekle, ki pa je imela edino napako, da je bila revna. Hotel jo je poročiti in pripeljati na dom kot gospodinjo. To pa je bilo proti vsem kmečkim pisanim in nepisanim postavam in zakonom. — Posestnik velikega grunta naj bi poročil deklico, ki nima nič? Ki ni od grunta? Ki morda na polju niti delati ne zna? Ne, to ne gre in ne gre, pod nobenim pogojem.

Še mati, ki je bila razumna ženska in ki je tudi sama nekdanj ljubila in volila moža, kot ji je velelo srce, se ni mogla dvigniti nad to zastarelo kmečko naziranje, ki je povzročilo toliko nesrečnih zakonov

na kmetih. Ko se ne gleda na srce, naklonjenost in pridne roke, ampak v prvi vrsti na — denar! — In posvarila je sina z mehкими besedami: »Premisli, Joža! Pusti jo, dokler je še čas, saj veš, da take ne moreš pripeljati na naš grunt. Poglej, trem sestram bo še treba izplačati doto! Kje boš pa vzel? Res je, da nimamo dolga, ali od grunta prodajati proč ali delati dolg ti vendar ne kaže!« Marjana pa ni bila tako izbirična v besedah in je kričala: »Naj jo pusti, ali pa naj se odpove gruntu! Takega berača ne sme pripeljati v Korenetovo hišo! — Kdo pa je pravzaprav ta »izvoljenka njegovega srca?« Ničrednica, hči še večje ničvrednice in copernice. Njena mati, ki je pognala moža v prezgodnji grob, hodi okoli, vara in goljufa ljudi, jim prorokuje bodočnost, samo da kaj izvele iz njih in posreduje pri sklepanju dvomljivih in sumljivih zakonov. Prigoljufala je tri bajte, ki pa jih bo izgubila, kakor si jih je pridobila, copernica grda! In take matere hči naj pride k nam — h Korenetovim? Nikdar in nikoli ne! Če pa mu je zacoprata, če je ne more pustiti, naj jo le vzame in naj gre z njo, kamor hoče, samo k nam ne! Naj le dela za njo! Naj redi lenuha in strada!« Tudi za leto starejša sestra Neža se je pridružila njenemu mnenu. Le Tinca, najmlajša od Korenetovih, je sočustvovala z bratom in držala odločno z njim. Kajti tudi njeno nepokvarjeno srce je vzplamtelo v tihi in skriti ljubezni do mladeniča, ki ni bil od grunta, ki ni imel nič razen pridnih rok in dobrega srca — ki je bil torej »berač« po kmečkem pojmovanju.

Joža je bil mehkega srca. Dobra duša, ki ni hotel nasprotovati materi in ki se ni maral kregati s hudobno sestro. Svoje ljubice pa tudi ni mogel pustiti, imel jo je preveč rad. — Vedel je, da je

dobro in pošteno dekle in da Marjana vse strašno pretirava. Pripravljen je bil za slučaj tudi na največje žrtve ...

Pod zeleno goro, poraslo z mogočnimi smrekami, blizu velikega kolodvora leži majhna, prijazna vasica. Tam na strani vali bistra reka svoje zelene valove mimo. V tem kotičku sveta je vzcvetela roža za Korenetovega Joža. Zagledal jo je in mislil, da mora biti njegova. Oče ji je zgodaj umrl, štirje bratje so odšli po svetu in obe starejši sestri sta bili že poročeni. Bila je najmlajša in edina, ki je še ostala doma pri svoji materi, katero je ljubila nad vse. In pravijo, da se otrokom, ki ljubijo in spoštujejo svoje starše, nikoli ne bo slabo godilo.

Res je bilo, da so njeno mater hudobni ljudje vlačili po zobeh, res je bila morda malo preveč klepetava, ali mati je mati in otrok jo mora spoštovati. Res je bilo tudi, da si je pridobila tri hišice, vendar pa ji nihče ni mogel očitati, da si jih je pridobila na nepošten način. Sicer je pa tudi otrok najbolj poštenih staršev lahko slab in pokvarjen — in obratno. In Markova Lenka je bila dobro in nepokvarjeno dekle. — Nihče ji ni mogel očitati najmanjše stvari. Zato Korenetov Joža tudi ni hotel odnehati od nje. Še sama mu je rekla, da ga ne sili, da bi jo vzel, in da ne mara, da bi zaradi nje izgubil posestvo. Naj uboga mater in domače. Ga bo že kako pozabila, čeprav ne bo šlo lahko ... Joža pa tega ni hotel, češ, da se je že odločil.

Ker Korenetovi niso hoteli popustiti, se je slednjič odpovedal posestvu. Naj ga dobi ena izmed treh sester, ki so še doma, njemu pa naj izplačajo njegov delež.

Kdo je bil tega bolj vesel kakor Marijana, ki je bila sedaj zopet za korak bliže uresničenju svoje vroče želje.

Prav na tihem in skromno sta obhajala Korenetov Joža in Markova Lenka svojo poroko. Od ženinovih sorodnikov ni bilo nobenega zraven. Tinca bi se je bila sicer rada udeležila, pa je niso pustili domači.

Po poroki sta se naselila v hišici, ki jima jo je prepustila Lenkina mati. Hišica je bila majhna, zidana in čedno pobeljena. Stala je čisto na samoti, par lučajev zunaj vasi, tik ob cesti pod goro, na zelenem brežujku nad reko. Nekdanji gospodar te hiše je pred mnogimi leti utonil v Savi, njegova žena, od katere je Lenkina mati kupila hišo, je pa umrla pred kratkim. V tej hiši torej sta se naselila in pričela lepo in srečno življenje.

Joža si je poiskal dela v bližnjem mestu pri gospodarju velikega valjčnega mlina. Pridno je delal in verno nosil prislužene krajcarje domov, žena pa je šivala in kuhala. Bila sta srečna in zadovoljna in nikdar ni bilo Jožetu žal, da se je odpovedal rajši svojemu posestvu kakor njej — saj boljše žene ne bi bil mogel dobiti ...

VI.

Kakor smo že omenili, sta bili starejši Korenetovi dekleti že davno z doma. Obe sta bili omoženi na velikih gruntih in obe sta že prejeli svojo doto. Prva je prišla na vrsto Franca, ki je bila tudi najstarejša. Svojega moža ni poprej nič poznala, saj ga tudi nikoli ni videla. Prišel se je ženit in takrat ga je spoznala. — Takoj ji je bil všeč, čeprav je bil videti malo plah in neodločen in oče in mati sta ji

rekla, da je njegov grunt dober. Domenili so se in v nekaj tednih je bila poroka.

Vse je strmè gledalo, ko so vozili čili konjiči njeno balo. Take bale še ni pripeljala nobena v Hudo vas. In tako lepe neveste že dolgo niso videli! Srečni Kotar!

Kotarjeva hiša — njen novi dom — je stala na vrhu klanca ob cesti nad strmo pečjo, nekako v sredi Hude vasi. Bila je lepa, velika in zidana in opazil si jo lahko že od daleč. Ob zidu se je vzpenjala stara vinska trta in za hišo se je košatil obsežen sadni vrt. Lep je bil Kotarjev dom in brez dolga.

Mladi Kotar je bil dober človek, priden delavec in razumen gospodar. Bil je visoke, a bolj šibke postave, njegov glas je bil mehek in slaboten. Bled in suh je bil njegov obraz. Zdelo se ti je, kot da leži v celem njegovem izrazu nekaj bolehnega in otožnega.

Bil je edini sin. Imel je samo še eno mlajšo sestro, ki je bila znana lepotica in za katero je lazil nekaj časa sosedov študent. Kolikokrat je stal ponoči pod njenim okencem in se pogovarjal z njo — ali deklica je bila sama toliko pametna, da je vedela, da iz te moke ne bo kruha. — Dopadel ji je pa vendar in prav rada je govorila z njim. Ko pa je prišel čas in ko se je oglasil prvi ženin, se je poročila in hitro pozabila na svojega študenta.

Njegov oče je bil še mlad, ali vendar se ni več maral ukvarjati s svojim posestvom. Zato ga je izročil sinu in mu prigovarjal, naj se oženi. In sin ga je ubogal. Stari je bil sedaj prost in ni hotel več delati. Izgovoril si je dobro in živel je brez skrbi. Hodil je okoli, zahajal v gostilne in zapil vse, kar je imel. — Če pa ni imel denarja, je ukradel doma in prodal. Neštetokrat je vpil in razsajal po vasi, da so ljudje

kar zmajevali z glavami in tudi doma bi bil razbijal, ako bi mu bili pustili. Bil je nagle jeze in po njegovi žilah je tekla huda kri. Razen tega pa tudi nobene ženske ni mogel pustiti pri miru. Če je le mogel, jo je vščipnil na lice ali kamor si že bodi, ali pa je malo pokvantal.

Ravnotak je bil njegov starejši brat, ki je bil tudi pri hiši, kateremu pa niso mogli toliko zameriti, ker ni bil popolnoma pri zdravi pameti. Srečko je nekdanj študiral latinske šole in prišel je precej daleč naprej. — Dobil je lepo službo — ali naenkrat se mu je omračil um in moral je iti domov. Ker so zdravniki dognali, da ni nevaren, je lahko ostal doma in revež je sedaj taval okoli kot izgubljena ovca. Kolikokrat so ga videli doli v vodi, kako se je kopal v najhujšem mrazu, ko se je delalo ivje po drevju in ko so visele ledene sveče od streh!

Seveda vse to mladi nevesti ni moglo dopasti. Potrpela je, kolikor je pač mogla, zlasti od začetka, ali na vse zadnje je minula tudi njo vsaka potrpežljivost. In že so govorili ljudje, da se pri Kotarjevih stari in mladi ne razumejo. Drugi so celo vedeli, da je mlada zelo groba, da pri vsaki priliki zmerja in vprije nad starim, da mu je odkazala poseben kot pri peči in da je določila zanj posebno leseno skledo, katere nihče nikoli ne pomije. Mladi Kotar pa da je premehek in da ne reče nič ne na eno, ne na drugo stran.

Nekega jutra pa so dobili starega Kotarja mrtvega na njegovem ležišču. Bil je strašen pogledati. Hud je moral biti njegov smrtni boj. Bil je napol nag in vse cunje je imel na drobne kosce raztrgane raz sebe. — Obraz mu je bil zabuhel in čisto plav in ves plav je bil tudi po rokah in po telesu..

Hudovaščanom, ki so ga še prejšnji večer slišali, kako je rogovilil in vpil po vasi, se je novica o njegovi smrti zdela skoro neverjetna. Eni so zatrjevali, da se mu je vnelo žganje v želodcu, drugi so začeli sumničiti mlado, dobro vedoč, da se nista nikoli razumela, tretji pa so se čudili in molčali... Tajinstveno šepetanje je šlo od hiše do hiše, čudne govorice so se širile po vasi in so prišle tudi mlademu Kotarju na uho. Ta se je kljub svojemu mirnemu značaju silno razjezil. Zagrozil je, da bo vsakega izročil sodiču, kdor bo razširjal neresnične govorice. In to je pomagalo. Govorice so utihnile in kmalu je bilo vse pozabljeno.

Tudi nesrečnega Srečkota se je slednjič usmilila smrt in rešila večnega trpljenja njega in njegove.

* *

*

Korenčtova Tona, druga po starosti, se je omožila kar v domači vasi pri Markonu. Tudi njena bala je bila nekaj posebnega in ni zaostajala za sestrino. Njen mož je bil dober gospodar, sicer pa burkljež prve vrste in netečen v govorjenju. Ali vse to je Tona vedela poprej, saj ga je poznala dolgo vrsto let. Saj sta še kot otroka skupaj krave pasla! Poročila ga je iz ljubezni, ne da bi jo kdo silil. In zato je sedaj mirno in vdana v božjo voljo prenašala njegove nerodnosti.

Poslopje na njenem novem domu ni bilo v najboljšem stanju. Hiša je bila še nekam podobna, ali hlev in pod sta kričala po mojstru, ki bi ju popravil. Ker je Tona prinesla k hiši precej denarja, je Markon najprej poplačal dolgove, ostanek pa je določil za najnujnejše poprave. Seveda, če bi bil hotel po-

praviti vse tako, kot bi bil rad, bi mu morala prinesiti njegova žena še enkrat tako veliko doto, kot jo je prinesla.

Ker pa je bilo Markonovo posestvo lepo in ker sta bila tudi oba pridna, sta živela prav dobro, dasi nista imela nikoli nič posebnega. — Štorklja jima je prinesla vsako leto enega otroka. Dvanajstkrat zapovrstjo. Ali nobeden ni živel dolgo. — Vsi so pomrli še čisto mladi, samo ena deklica je ostala pri življenju, ki pa je bila več pri stari materi pri Korenetovih kot pa doma.

Stara mati jo je imela nepopisno rada. Saj je znano, da imajo stari ljudje več potrpljenja z otroki kakor mladi. Pa tudi otrok jo je imel skoro rajši nego lastno mater.

Samo hudobna Marjana je ni mogla videti. Kot bi se bala, da ji mati ne bi kaj zapustila. In večkrat se je zgodilo, da jo je brez usmiljenja napodila in pognala po vasi...

VII.

Korenetova Marjana je mislila, da ni več daleč čas, ko se bodo uresničile njene sanje. Štirih se je že iznebila. Eden je mrtev, trije so dobili svoje deleže in nimajo ničesar več zahtevati. Ostajali sta storej samo še dve. Neža se ji ni zdela nevarna. Bili sta si vedno dobri in najboljše bo, ako se lepo sporazumeta. Nevarnejša pa je bila mlajša sestra Tinca, ki jo je imela mati najrajši. Marjana je dobro vedela, da bo mati dala posestvo tisti, ki ji bo najboljša. In da je to Tinca, o tem ni dvomila. Skoro je bila prepričana, da se je mati že odločila za njo, čeprav tega nikoli ni rekla očitno. To se ne sme zgoditi! Za vsa-

ko ceno se mora to preprečiti. In v njeni hudobni duši se je vzbudila črna zavist napram sestri in brezmejno sovraštvo napram materi...

Tinca je bila najlepša od vseh Korenetovih. — Kakor nekoč njena mati. Bila pa je tudi tako dobro dekle! Dobra sestra in najboljša hčerka! Svoje matere ne bi hotela, ne bi mogla žaliti. Njene želje ji je brala z obraza in iz oči — in materine želje so bile zanjo povelja. Zato pa jo je tudi mati morala imeti izmed vseh najrajši in zato je tudi že davno sklenila, da ji izroči kmetijo, kakor hitro se oglasi primeren ženin. In ker je vedela, da je človek od danes do jutri, zlasti ker je doživela že v lastni rodbini več slučajev nenadne smrti, se je odločila, da ugotovi ta svoj sklep tudi pri notarju. Da potem ne bo zmešnjav, ako bi se ji kaj pripetilo! Šla je v mesto po opravkih. Pri tej priliki je stopila tudi k notarju in uredila vso zadevo. Tinca dobi posestvo, Neža in Marjana pa po 20.000 kron.

O stvari ni pravila živi duši, tudi Tinci ne, ker je mislila, da je tako najboljša.

Bog ve, ali bi bila šla k notarju in ali bi se bila glasila njena oporoka tako, ako bi bila vedela za Tinčino skrivno ljubezen. Saj je Tinca v vsem ubogala svojo mater, svojih srčnih zadev pa ji ni upala razodeti, ker je videla, kako se je zgodilo z njenim bratom. Bala se je, da se ne bi zrušile njene lepe sanje, ako bi povedala materi, da ljubi Bičevega Lojzeta, ki nima ne posestva, ne denarja...

In njen Lojze je bil dober človek in pošten fant. Pripravljena je bila iti z njim tudi na gostijo, ako ne bi šlo drugače. Ker pa ni hotela žaliti nje, ki jo je imela najrajši in ki je morala preboleti že toliko

težkih udarcev, je obdržala skrivnost zase in si mislila, da se bo stvar že kako razrešila sama od sebe.

Dobro je bilo, da tudi Marjana ni vedela, da se imata Tinca in Lojze rada. Ako bi bila vedela ona, bi bila to gotovo izrabila proti njej. To je Tinca dobro vedela. Zato pa je bila tudi zelo previdna. Z Lojzetom sta se sešla le malokdaj in še takrat samo mimogrede in kot bi se našla slučajno. Proti Marjani pa je bila vedno dobra in prijazna, dasi se je na tihem bala...

*

Strast in pohlep po posestvu sta Marjano polagoma popolnoma obvladala. Čim bliže je bila uresničenju svojih želja, tem bolj se je tresla in bala, da ji ne bi kdo prekrižal njenih računov. In v tem duševnem razpoloženju je izginil iz njenega srca vsak čut spoštovanja in ljubezni. Na njuno mesto se je naselilo besno sovraštvo, ki ne pozna nobenih mej. —

In ko je videla, da je mati proti njej in ko so tudi že ljudje splošno govorili, da bo dobila posestvo njena mlajša sestra, se je porodila v njenih razbolelih možganih strašna misel: Mater moram spraviti s sveta. Mati mora umreti brez oporoke... Ako naredi oporoko, potem sem izgubljena — in ves moj dosedanji trud bi bil zastonj. Ako pa umre brez tetamenta — potem je grunt moj. Z Nežo se bova gotovo razumeli. Ona ima že izbranega ženina, ki bo imel veliko posestvo. Njej dam lepo doto, pa bo. — S Tinco bom pa tudi opravila. Tako ali tako! Na delo torej!

Ni se prestrašila strašnih misli in njena črna duša ni vztrepetala. V mislih je že izdelala ves načrt.

Neža je bila vendar nekoliko boljša od nje. — Zgrozila se je, ko je slišala, kaj naj se zgodi. — In začela ji je odgovarjati: »Nikari! Pustiva vse skupaj pri miru, pa naj že bo potem, kakor hoče. Naj dobi Tinca grunt, ako je to materina volja! Saj midve tudi ne bova prazne. Tudi najini sestri sta se lahko in dobro omožili. Samo tega ne! Jaz se bojim, jaz si ne upam... Kaj bodo pa rekli ljudje, pomisli! Prej ali slej bi se vse izvedelo. In potem? Sramota in zapor!« Marjana pa se ni dala oplášiti. Kar si je enkrat vtepla v glavo, to je mislila, da se mora izvršiti.

»Kaj bodo rekli ljudje! Kdo bo pa vedel? Stvar se mora izvesti tako, da nama tega nihče ne bo mogel dokazati. In ako ne morejo dokazati, se nama tudi nič ne more zgoditi. Sicer se pa ljudem niti sanjalo ne bo, da sva medve pomagali materi na oni svet. In če bi tudi sumili — reči si pa le ne bodo upali...«

»Ali mati je — mati!« ji je ugovarjala Neža.
»Jaz ne bi mogla imeti nikdar mirne vesti!«

»Mati, da! Toda ako je mati proti meni — potem sem tudi jaz proti njej. Ako me ona ne mara, je ne morem ljubiti tudi jaz. Ako mi je mati na poti — mora mati s pota. Mora! Jaz že davno nimam nobene ljubezni do nje, jaz jo naravnost sovražim. Samo poglej, kakšna je proti nama in kako vse drugače postopa z »dobro« Tincol«

»Kako pa naj bi se to izvršilo?«

»Poslušaj, Neža! Tvoj fant je tudi lovec. On nama mora preskrbeti strup, ki ga kot tak vedno lahko dobi v lekarni, kolikor hoče. Vem, da te ima rad in da bo storil vse, kar boš zahtevala od njega. Sicer

mu pa sploh ni treba praviti, za kaj ga boš rabila — ako ravno nečeš! Če mu pa poveš po pravici, tudi nič ne škoduje. On bo lepo molčal, ko bo videl, da bo v tvojo — in s tem tudi v njegovo korist. Nič ne ugovarjaj in ne zmigavaj z glavo! Jaz ga dobro poznam. Vem, da je lakomen in da bi za denar prodal svojo dušo. Razen tega je pa ves nor nate. Izrabi to! On nama lahko preskrbi strup in ga mora preskrbeti. Vse ostalo prepusti meni!«

Neža se je še vedno obotavljala in še vedno se ni mogla sprijazniti z zločinskim načrtom. Marjana pa jo je obdelovala in toliko časa vplivala na njo, da je slednjič vendar podlegla njeni volji.

In sedaj sta šli na delo. * Neža je opravila pri svojem ljubimcu laže in hitreje, kakor je pričakovala. Niti vprašal je ni, zakaj bo rabila strup. In ko je odhajala od njega, ji je še rekel v šali: »Samo glej, da ne boš zastrupila sebe namesto podgan!«

*

Korenetova mati so nenadoma zboleli. Dopoldne so še bili na polju, popoldne pa jim je naenkrat postalo slabo. Začela jih je boleti glava, tiščalo jih je v prsih in v želodcu jih je tako peklo. Noge so se jim začele tresti, da niso več mogli ostati pokoncu. Morali so v posteljo. Hčere so takoj hotele poslati po zdravnika, mati pa so rekli, da ni potreba: »Saj mi je že malo odleglo — jutri bo pa že dobro. Če pa mi bo jutri slabše, boste pa potem šli ponj!« In tako niso šli po zdravnika. Drugi dan je bila Korenetovka v resnici mnogo boljša in najrajši bi bila kar vstala. Pa ji niso pustili. Ponoči pa so jo naenkrat napadli silni krči in proti jutru je izdihnila blaga žena svojo mučeniško dušo...

VIII.

Vsa vas je žalovala ob smrti Korenetove matere. Uboga Tinca je bila vsa iz sebe ob bridki izgubi in še celo Marjana je plakala na glas in se delala, kot da se ne more potolažiti: »Saj smo hoteli poslati po zdravnika, pa so mati sami rekli, da ni treba! Kdo bi si bil mislil, da bo šlo tako hitro? Zakaj vseeno nismo poslali ponj?« V Neži pa se je začela oglašati vest in vsa nemirna je begala iz sobe v sobo. Zdelo se ji je, kot da se pojavlja pred njo materin duh in ji grozi...

Ljudje so hodili kropit od blizu in od daleč, da se poslovijo zadnjikrat od Korenetovke. Čudno se jim je zdelo, da je umrla tako nepričakovano in po tako kratki bolezni. Nobenemu pa ni prišlo na misel, da se je zgodil tako strašen zločin. Mislili so si pač: Saj to ni prvi slučaj v Korenetovi rodbini. Tudi Nežikin fant ni slutil, da je njegov strup že zahteval svojo žrtev. Samo Bičevemu Lojzetu se je vse skupaj zdelo zelo sumljivo, le da svoje slutnje ni upal povedati nikomur, tudi Tinci ne...

Korenetovko so odnesli k večnemu počitku in jo položili v grob poleg njenega sina. Minulo je nekaj dni in domači so se že kolikor toliko pomirili. Sedaj je nastalo vprašanje, kaj bo s posestvom. Ker je Korenetovka umrla očitno brez oporoke, bo morala posredovati sodnija. In Marjana je bila prepričana, da pripade grunt njej in nobenemu drugemu. »Sodnija bo priznala posestvo meni, ker se Neža ne poteguje za to. Tej in Tinci bom izplačala njune deleže — ostali pa so že dobili, kar jim gre.« Tako si je mislila in istega mnenja so bili tudi njeni sorodniki. Tudi Tinca ni ugovarjala.

Kakšne obraze pa so napravili, ko so izvedeli, da je mati naredila oporoko pri notarju in da je prepustila posestvo Tinci. Marjana je bila vsa besna. Neža pa se je bridko kesala svojega zločina, ko je videla, da človek obrača, Bog pa obrne. Le Tinca je bila vesela, ker bo sedaj lahko poročila svojega Lojzeta, ki ga ima tako rada. Najsrečnejši pa je bil Lojze, ker je vedel, da bo kmalu lahko postal gospodar na tako lepem domovanju. Seveda — ako bi ne bilo hudobne Marjane vmes, ki še vedno ni obupala.

»Na sredi pota ne ostanem! Ako sem že začela — hočem tudi dokončati! Na poti mi je bila mati. Rešila sem se je. Sedaj mi je na poti sestra — iznebiti se moram tudi nje! Samo malo hočem še počakati, da ne bo preveč sumljivo. Uiti mi tako ne more!« In delala se je na videz dobro in prijazno napram Tinci kot »bodoči gospodarici pri Korenetovih«, v srcu pa je nosila morilne naklepe proti njej. Nežo, ki je bila brez lastne volje, je imela popolnoma v svoji oblasti. Zato ji je ta sledila kot krotko jagnje brez prevdarka in odpora.

Ko je Marjana mislila, da je prišel njen čas, je izvršila svoj naklep. Najprej je primešala jedi čisto majhno količino strupa. Tinca je začela bljuvati. Vrtelo se ji je v glavi in počutila se je silno slabo. Poslali so po zdravnika, ki ni mogel drugega dognati, kot da ima dekle hudo vročino. Kaj pa da je vzrok tej vročini, se bo šele pokazalo. Zapisal ji je neka zdravila z natančnim navodilom, kako je ravnati z njimi. Ako pa bi bilo hujše, naj takoj zopet pošljejo ponj.

Tinčina bolezen ni prestrašila nobenega bolj kot Bičevega Lojzeta. Njegov sum, da pri Korene-

tovih ne more biti vse v redu, se je sedaj samo še povečal. In bolest je legla na njegovo dušo ob misli, da bo morda izgubil njo, ki mu je najdražja na svetu. Prestregel je zdravnika in ga vprašal, ali je kaj nevarnega. Ko mu je ta odgovoril: »Mislím, da ne bo hudega; v par dneh bo pa že vse dobro«, se je zopet malo pomiril. Rad bi bil šel k njej, pa si ni upal. Kaj bodo rekli ljudje? In tudi njej gotovo ne bi bilo prav. In tako je šel ves žalosten in potrt zopet domov.

Zdravila, ki jih je zapisal zdravnik, niso bolnici niti koristila niti škodovala. Njeno stanje je ostalo neizpremenjeno. Zdelo se je skoro, da se ji je obrnilo malo na bolje. Zlasti vročina je ni več kuhala tako. Tudi spala je po več ur skupaj. Marjana ji je stregla na vse mogoče načine.

Neža pa se je je nekako izogibala. Kot bi se bala njenih trudnih in žalostnih pogledov. Naenkrat pa so zagnali jok v Korenetovi hiši in kož blisk se je raznesel glas po vasi, da je umrla Korenetova Tinca. Njene zadnje besede da so bile: »Pokličite Lojzeta!«

Ljudje so vreli vkup, saj niso mogli verjeti, da je to res. Ko so pa videli, da je tako, so se celo tistim, ki so bili najbolj lahkoverni in zaupljivi, začele odpirati oči. »To je pa vendar čudno! Kot bi bila hiša zakleta! Oče, sin, mati in sedaj še hči! Kakor bi jim bilo narejeno! Čudno, čudno!« Tako se je govorilo splošno po vasi.

Bičev Lojze pa je tekél ves preplašen v mesto po zdravnika. Povedal mu je, kako težke slutnje ga preganjajo že dolgo časa. Zdravnik ni rekel ničesar, vendar pa se je takoj odpravil z njim. Ko je prišel h Korenetovim, so mrliča ravno hoteli položiti na mrt-

vaški oder. Ukazal je, naj se vsi tuji takoj odstranijo iz hiše. Preiskal je deklico in našel znake zastrupljenja. Videl je, da je imel Bičev Lojze čisto prav.

»Za boga svetega, kaj pa ste ji dali?« je vprašal nejevoljno.

»Samo zdravila, ki ste jih zapisali vi!« se je oglasila pogumno Marjana.

»Nemogoče, nemogoče. Vse kaže, da je zastrupljena! Sicer se pa ne sme prej pokopati, dokler se ne raztelesi in dokler zdravniška komisija ne dožene, kaj je na stvari.«

In pri sledeči obdukciji se je pokazalo, da je bila deklica zastrupljena s strihninom. Sum je takoj padel na Marjano in Nežo, ki pa sta vsako krivdo odločno zanikavali. Ljudje pa so bili prepričani, da sta krivi. Saj drugega razen dekle ni bilo pri hiši. In dekla gotovo ni imela nobenega vzroka za tako strašen zločin. Noben drug ni tega storil kakor Marjana ali Neža ali pa obe.

Nežinega zaročenca je zbodlo v dno duše, ko je slišal, kaj se je zgodilo in kaj se govori. Za njega je bila stvar sedaj jasna in začela ga je mučiti misel, da je pravzaprav vsega kriv on, ker je dal Neži strup, dasi ni vedel, zakaj ga je zahtevala od njega. Bal se je, da bodo prijeli tudi njega in da tudi on ne bo odšel zasluženi kazni, ako pride na dan, kako se je izvršil zločin... Potrt je hodil okoli in vsak šum ga je preplašil. Vedno je samo mislil, da bodo zdaj pa zdaj orožniki stopili predenj.

Bičev Lojze pa se je dvignil misleč, da je poklican, da nastopi kot maščevalec svoje nesrečne neveste. Zaklel se je, da ne bo miroval, dokler ne bo zločinec pod ključem. Tako mu velevala spoštovanje in ljubezen do nje, ki jo je izgubil tako nepričako-

vano in na tako krut način. Dognati se tudi mora, kako je bilo z materjo in z bratom, ki sta preminula tudi tako nepričakovano. Vse, vse mora priti na dan. In šel je okoli in povsodi govoril in klical na osveto kot Bog maščevalni. Ljudje pa so govorili za njim in njegov glas je šel v deveto vas... Vse se je zgrajalo nad toliko hudobnostjo in mnogi, mnogi so se trkali na prsa: saj to ni mogoče!

Zdravnik stvari ni mogel prikriti, tudi če bi jo bil hotel. Ljudski glas je zahteval jasnosti in kričal po osveti...

In prišlo je povelje, da se morata odkopati mati in brat. To se je zgodilo in glej! Natančna preiskava je dognala, da je bila tudi mati zastrupljena in da je tudi brat umrl nasilne smrti...

IX.

Bičev Lojze je držal svojo obljubo. Poskrbel je za to, da se je po vsej fari, pa še daleč naprej raznesla govorica, da je bila Korenetova Tinca zastrupljena. Zdravniki da so dokazali, da je bila zastrupljena tudi njena mati in celo pri bratu, ki je počival že dolgo v hladni zemlji, da so še lahko dognali znaki nasilne smrti... In ljudska domišljija rada kombinira in napravi vsako stvar še večjo in hujšo, kot pa je v resnici. Tako je bilo tudi tukaj. V zvezo z zločinom so začeli spravljati smrt očeta Koreneta, ki se je baje ubil v tujini. Tudi govorice, ki so se bile pojavile ob nagli smrti starega Kotarja v Hudi vasi, so sedaj zopet planile z vso silo na dan. Šle so naprej kot val, ki je podrl jez in ki ne pozna nobene ovire več.

Nekega dne so se nepričakovano pojavili pri Korenetovih možje iz mesta. Bili so gosposko oblečeni

in resni so bili njih obrazi. Marjana jih je kljubovalno pogledala in vprašala čisto mirno, česa iščejo pri njeni hiši. Neža pa je zbežala pred njimi in se skrila v drvarnici.

»Ne zamerite«, je rekel eden izmed njih, »poslani smo, da izvršimo pri vas hišno preiskavo. Nam je sicer zelo neljubo, ali moramo. Pojdite z nami, pokažite nam vse prostore in odprite vse skrinje in omare!« Marjana jim je sledila brez ugovora. In moške so vse pregledali, vse prebrskali, ali nikjer niso našli nič sumljivega. Že so hoteli oditi v hlev in na pod, da pregledajo še tam, ko nekdo pokaže na majhne očrnele stopnjice, ki so peljale v podstrešje.

»Kaj pa imate tu gori?«

»Ničesar, samo staro šaro. Sicer pa tu gori nobeden ne zahaja razen takrat, ko sušimo turščico.«

»Poglejmo!« In šli so gori. Najbolj sumljivo se jim je zdelo, da se ženska tako brani pokazati še te prostore. V kotu je stala stara skrinja. Odprli so jo in natančno pregledali. In glej! Na dnu, čisto na dnu pod cunjami so našli strup, s kakršnim je bila zastrupljena pokojnica.

– »Kaj pa je to?« so jo vprašali in ji pokazali najdeni predmet.

»Ne vem. Jaz že dolgo nisem bila tukaj. Menda bo to tisto, kar je rabil moj oče, ki je bil lovec, za zajce in lisice.«

»Vaš oče — za zajce in lisice! Tako, tako! Že mogoče!« Skrbno so zavili strup v papir in zopet odšli.

Par dni pozneje so prišli orožniki in odpeljali Marjano in Nežo v zapor, češ, da sta osumljeni, da

sta izvršili umor nad sestro in materjo. Marjana je odločno protestirala in zatrjevala, da je nedolžna in da ne gre nikamor. Navsezadnje se je pa le morala udati. Neža pa je samo jokala.

Bičev Lojze je triumfiral: »Sedaj ne moreta več uiti zasluženi kazni. Moja uboga in nesrečna Tinka bo kmalu maščevana!« Ljudje pa so pošepetavali in z neko slastjo pripovedovali drug drugemu: »Ali že veste, da so zaprli Korenetovo Nežo in Marjano? Orožniki so prišli ponje. Sedaj bosta pa dobili, kar jima gre! Na smrt naj jih obsodijo, saj ne zaslužita drugega ...«

Dolgo sta bili v preiskovalnem zaporu. Izpraševali so ju prebrisani in izvežbani možje, ali izvedeti niso mogli ničesar. Obe sta vsako krivdo odločno tajili. Neža je vedno samo jokala in zatrjevala, da je nedolžna. Marjana pa je bila bolj odločna in je zahtevala, naj ji dokažejo, kar ji očitajo, ali pa naj jo izpustijo iz zapora. Najela je zagovornika, ki je bil znan kot eden najboljših »jezičnih dohtarjev« v Ljubljani. Seveda mu ni povedala po pravici, ali pripovedovala mu je vse tako mirno in dosledno, da je tudi on moral biti prepričan o njeni nedolžnosti. In tako je šel zanjo v boj z vso silo svoje izredne zgovornosti.

Ko so ji ponovno predbacivali, da je natančno dokazano, da sta bili njena mati in sestra zastrupljeni, je trdovratno odgovarjala: »Mogoče! Dokazano pa ni, da sem jih zastrupila jaz. Sicer se pa obrnite na mojega »dohtarja«, njemu sem itak vse povedala!« Ko so se sklicevali na strup, ki so ga našli v njenem podstrešju, in jo izpraševali, kako je prišel tjakaj, je cinično vztrajala pri izjavi, ki jo je podala možem preiskovalne komisije.

Slučaj je hotel, da ni nikomur prišlo na misel, da bi o najdenem strupu kaj natančnega vedel povedati Gorjančev Matevž s Peči, o katerem so vedeli, da je Nežikin zaročenec. Niti bistrourni Bičev Lojze se ni spomnil na to. Matevž je bil zelo zadovoljen, da so ga pustili pri miru. Sicer pa je bil odločen, da bo tajil vsako zvezo z nesrečnim slučajem, ako bi bil zaslišan.

Minulo je nekaj mesecev. In ko se je začelo porotno zasedanje, je bila ena izmed najzanimivejših razprav razpisana pod naslovom: **Hčere zastrupile mater**. Vse se jeanimalo za nenavadni slučaj. Zaslišanih je bilo mnogo prič. Najbolj obtežljivo je govoril Bičev Lojze. Dokazoval je, da je Marjana vedno naravnost sovražno postopala proti svoji sestri — njegovi nevesti in izjavil, da je sumil že ob materini smrti, da se je izvršil zločin.

Marjana in Neža sta vztrajali do konca pri svojih trditvah, da sta nedolžni. Po sijajnem govoru zagovornikovem so porotniki odšli na posvetovanje. Stavljeno jim je bilo samo eno vprašanje: ali sta krivi umora svoje matere in sestre? Šest porotnikov je odgovorilo »da«, drugih šest pa »ne«. In tako je predsednik senata med splošno napetostjo občinstva razglasil **oprostilno razsodbo**. Tiho mrmranje in glasovi nezadovoljstva so se začuli po dvorani. Bičev Lojze je prebledel in ni mogel verjeti, da je res. Neža in Marjana pa sta se objeli in plakali na glas. Nato pa je Marjana stopila pred svojega zagovornika in se mu zahvalila za njegov trud...

* * *

Prebivalci Dolenje vasi so bili čudno presenečeni, ko sta se vrnili Korenetova Neža in Marjana

iz zavora in ko so izvedeli, da sta oproščeni. Skoro vsi so bili prepričani, da sta krivi in da bodeata obsojeni — sedaj pa kar naenkrat ta nepričakovani zaključek. Sedaj so seveda morale umolkčiti tudi vse »neosnovane« govornice, ki so se bile prej razširjale s toliko strastjo, kajti Marjana je zagrozila, da bo vsakega poslala na ričet, ki si bo upal pisniti o stvari. Ljudje so jo dobro poznali in so se zbal njih groženj. Zato so molčali — v srcu pa so si mislili svoje.

Le nesrečni Bičev Lojze ni mogel preboleti težke izgube. Za njega je bilo kljub oprostilni razsodbi jasno, da je Marjana morilka njegove ljubljene neveste. Zato ga je nepopisno bolelo, ko je videl, da strašni zločin ostane nekaznovan in nedolžna deklica nemaščevana. In ni se mogel zdržati in ni se oziral na Marjanine pretnje. Govoril je še vedno, kakor mu je velevalo užaljeno srce: »Oprostili so jih, ker so jima verjeli, ker sta znali govoriti, ker sta imeli dobrega zagovornika in ker jima ni mogel nihče dokazati njune krivde. Jaz pa sem še vedno prepričan, da nista nedolžni, čeprav so jih oprostili. Da, oprostila jih je posvetna gosposka, ne bo pa jih oprostil kazni večni in pravični Bog. Vest jih bo pekla in senca umrlih jih bo preganjala in to bo morda hujša kazen, kakor če bi jih zaprli... Oproščeni! Smešno! Za mene sta vključ temu obsojeni...«

Seveda je prišlo to tudi Marjani na uho. In Marjana ga je tožila, da enkrat za vselej naredi konec neresničnim klevetam. Pred sodnikom Lojze ni tajil, da je tako govoril in bil je obsojen zaradi žaljenja časti in obrekovanja na 2 meseca zavora.

V zaporu je premišljeval in obžaloval na tistem, da je bil tako nepreviden. Prepričan je bil sicer še

vedno, da ni lagal. Ker pa tega dokazati ne bi mogel, se je odločil, da bo zanaprej tudi on vendarle rajši molčal...

X

Ko se je Bičev Lojze vrnil iz zapora, so ravno razprodajali obširno Korenetovo posestvo.

Po oprostilni razsodbi je Marjana sicer mislila, da bo sedaj slednjič vendarle dobila posestvo ona. Neža ni zahtevala niti svojega deleža. Hotela je ostati kar pri sestri in je izgubila vsako veselje za možitev. Kajti Gorjančev Matevž ni prišel več blizu, kot bi se bal družiti se z rodbino, nad katero vlada zli duh, z drugim se pa sploh ni marala razgovarjati. In tako sta delali načrte, kako bosta lepo skupaj živeli in gospodarili na domu.

Ali usoda je hotela drugače. Komu pripade posestvo, oziroma kako se ima razdeliti dedščina, o tem je imela odločati pristojna oblast. Možem, sorodnikom in županu je bilo žal, da bi se razkosalo najlepše posestvo v fari. Zato so prišli k Marjani in ji prigovarjali, naj se sestre in brat lepo med seboj sporazumejo, ker bi bilo sicer na škodo vsem — v prvi vrsti pa gruntu. Marjana pa je bila svojeglavna in o kakem sporazumu ni hotela nič slišati: »Zakaj in s kom naj bi se sporazumela? Sestri in brat so že dobili, kar jim gre. Ti nimajo ničesar več zahtevati. Posestvo pripade nama z Nežo!«

Župan pa je bil pameten in previden mož, razen tega je pa tudi poznal postave in vedel, da ne bo šlo tako gladko, kot si predstavlja Marjana. Zato ji je vnovič začel prijazno prigovarjati: »Marjana, bodi pametna! Joža naj prevzame posestvo, vedve z Nežo pa dobita lepo doto, da se lahko pripravita h kaki dobri

hiši. Tako bo za vse dobro. Za vaju, za fanta in za grunt. Če se pa nočete sporazumeti na tej podlagi, potem boš videla, da se bo vse razbilo in da ne bo imel nobeden posestva. Posèstvo se bo razprodalo in razkosalo in izkupièek se bo razdelil med vse, ne samo med vaju. Tudi sestri, ki sta že omoženi in Joža bodo morali dobiti še nekaj. S tem moraš računati!«

»Da bi tudi one dve še kaj dobile — in Joža? To vendar ne gre! To je nemogoèe! To bi bilo kri-
vièno! Saj so vendar vsi dobili še preveè! Posèstvo gre nama, ki delava na njem!« se je jezila Marjana.

»Motiš se, Marjana,« je rekel župan mirno. »Gospodka ne bo pristala na tvoje razloge, zlati ker je fant tu, kateri bi bil moral dobiti grunt, pa ga ni dobil samo zato, ker se ni ženil po volji. Zato te svarim še enkrat in te prosim, da me poslušáš, dokler je še čas.

Neža je bila popolnoma zadovoljna z županovim predlogom, Marjana pa si ni dala nič dopovedati. Ošinila je sestro z ostrim pogledom, kot bi ji hotela zapovedati, naj molèi, nato pa je kljubovalno izjavila: »Nikoli se ne bo šopirila Jožetova žena na našem posestvu. Ne maram je in zaradi nje ne maram tudi njega! Ta grda baba, ki je spravila našo mater v prezgodnji grob, ker je reva toliko žalovala zaradi zapeljane sina, naj bi sedaj ukazovala v Korenetovi hiši! Nikoli ne! Rajši vidim, da se vse razdeli, da se grunt razbije in da gremo vsi po svetu, kot da bi se to zgodilo. Naj torej naredi gospodka, kot se ji zdi, da je prav! Naj se proda, vse naj se proda!«

Župan in možje so se trudili še nekaj časa, če bi se dala vendarle še pregovoriti. Ko so pa videli, da je vse zastoj, so zopet odšli.

In tako se je pristojna oblast po zaslišanju mož in župana odločila, da se Korenetov grunt razdeli in razproda in da dobe vsi otroci primerne deleže.

Žalostno je bilo gledati in srce je bolelo Bičevega Lojzeta, ko je videl, kako se trga lepo posestvo, na katerem je nekoč mislil, da bo on gospodaril s svojo Tinco. Obširni gozdovi, bogate njive in lepi travniki so se prodajali za slepo ceno. Živina je šla iz hleva, vozove so odpeljavali in gospodarsko orodje na njih. Šla je hiša z gospodarskimi poslopji vred in prodano je bilo tudi pohištvo in oprema in vse, vse. Tako je hotela Marjana. Človek bi se razjokal nad njeno svojeglavnostjo in hudobnostjo.

Dasi so se prodale vse reči daleč pod resnično ceno, vendar je znašal izkupiček ogromno svoto, ki se je nato razdelila med dediče.

Kako prav je prišla nepričakovana dedščina sosedu Markonu! Sedaj je slednjič vendar mogel pošteno popraviti hišo in gospodarska poslopja. Nekaj denarja pa mu je še ostalo in tega je naložil v hranilnici. Bil je ves srečen in ponosen, da bo sedaj njegova edinka, ki je med tem postala že lepa deklica in ki bo po njem podedovala vse, lahko dobila bogatega ženina...

Kotar v Hudi vasi je tudi dobro porabil lahko pridobljeni denar. Najprej je dal podreti staro zidnico in svinjak pred hišo in tako pridobil lep prostor ob cesti. Razen tega pa je prizidal hiši na drugem koncu prostoren hlev, kakršnega ni bilo v celi vasi.

Joža se je sedaj zopet preselil v domačo vas. Pri razdelitvi Korenetovega posestva mu je pripadlo nekaj polja, travnik in gozd in pa domača »kajža«, kjer se je sedaj nastanil s svojo ženo in otroki. Svojo

hišico v »Puščavi« pod goro je prodal in dobil zanj lepe denarce. Hodil je sicer še vedno na delo v mlin, kadar pa je bil doma, je pridno delal na svojem posestvu in pomagal svoji dobri, marljivi ženki.

Marjani in Neži je bilo kmalu žal, da sta tirali stvar tako daleč, da se je vse razdelilo in razprodalo. Kam naj gresta. Kaj naj pričneta z denarjem? Ali naj gresta služiti za deklo? Oni — Korenetovi! Na moštve za enkrat ni bilo misliti. Kdo jih bo pa maral? Saj so jih zapustili celo nekdanji prijatelji! Ali naj gresta služiti v mesto, kjer jih nihče ne pozna? Tudi ne, saj sta navajeni samo kmečkega dela! In tako jima ni preostajalo drugega, kot da sta zopet nazaj kupili nekaj polja, par travnikov in gozdov ter prodano hišo s poslopji in pritiklinami, seveda veliko dražje, kakor je bilo prodano. To pa je bilo tudi vse, kar jima je ostalo od nekdanj tako velikega in slavnega Korenetovega posestva.

XI.

Preteklo je nekaj let. Med tem se je marsikaj izpremenilo v Dolenji vasi, pa tudi drugod pri naših znancih. Poglejmo najprej k sosedu Markonu! Kdo je mladi mož, ki stopa ponosno po dvorišču in kriči nad lenim hlapcem? Kot da je gospodar! To ni stari Markon, ki se je pravkar prikazal na vežnem pragu in ki se prijazno smehlja bližajočemu se korenjaku. To je novi gospodar na njegovem posestvu. In če si ga natančneje ogledaš, boš videl, da je to nekdanji Bičev Lojze, naš dobri znanec! Čudna so pota božje previdnosti. Lojze, kateremu so na tako krut način ugrabili njegovo izvoljenko in ki je moral toliko trpeti zaradi njene nesrečne smrti, je dobil za ženo Marko-

novo edinko, ki je bila skoro za deset let mlajša od njega. Dobil jo je, čeprav ni bil gruntarski sin in čeprav ni imel denarja. Imel pa je pridne roke in vrhu tega je bil poštenjak od nog do glave. Fant ni dopadel samo lepi, bogati deklici, ampak tudi njeni starši so bili vsi navdušeni zanj. Ko je prosil za njeno roko, so bili takoj zadovoljni. In nikdar jim ni bilo žal. Kajti boljšega moža in zeta si niso mogli želeli. Lojze je ljubil svojo ženko, ki ga je i po zunanosti i po značaju spominjala na njegovo blagopokojno Tinco, njene starše pa je spoštoval, kot da sta mu lastna oče in mati. Pridno je delal in uspehi njegove marljivosti in razumnosti so bili vsak dan očitnejši. Tako moramo reči, da so imeli pri Markonovih res lepo in srečno življenje.

Vse drugače pa je bilo pri Gorjančevih na Pečeh. Matevž, ki je bil nekdam tako vesel in ki je tako rad hodil na lov, se je po oni nesreči čisto izpremenil. Pravzaprav je bil nedolžen, saj ni vedel, da bo njegov strup tako usodepoln, vendar ga je neprestano pekla vest. Očital si je kar naprej, da ni ravnal prav. Ponoči so ga mučile in preganjale strašne ranje. Velikokrat je vstal sredi noči in blodil kot v polsnu okoli, iskajoč miru, ki pa ga ni našel. Ljudi se je izogibal, najrajši je bil kar sam. Na Korenetove se ni smel niti spomniti. Nežo, ki mu je bila nekoč tako draga, je sedaj sovražil iz dna srca, ker je bil prepričan, da je samo ona kriva njegovega nemira. Oče mu je prepustil posestvo, ker je njegov starejši brat že umrl, ali tudi posestvo mu ni moglo vrniti nekdanjega veselja in miru. Posestvo potrebuje pridne gospodinje, on pa na ženitev niti mislil ni več. Včasih je delal, pridno delal, da malo pozabi, včasih pa je pustil vse skupaj in šel in taval okoli po gozdih kot

izgubljen. Včasih se ga je tudi napil in večkrat so ga našli blatnega in vsega opraskanega v kakem jarku. Vse to je seveda močno vplivalo na njegovo zdravje. Prehladil se je. Postal je trd v rokah in nogah, da ni mogel nikamor več. Moral je ostati doma. Najrajši je videl, da so ga pustili pri miru. Ljudje pa tudi niso sili vanj, ko so videli, da ni za nobeno govorico in sploh za nobeno reč. Nazadnje se mu je še omračil um in revež je trpel, kot le more človek trpeti.

Nekega jutra pa so ga našli mrtvega v njegovi spalnici. Smrt se ga je usmilila in ga rešila njegovega trpljenja.

Neža in Marjana sta živeli pusto, samotno življenje. Za nikogar nista marali, pa tudi njiju ni maral nihče. Nikamor nista upali iti, kot bi se bali ljudi, kot bi vsi kazali za njima s prsti in kričali: Morilki! Posebno Neža, ki je bila mnogo slabotnejša od svoje sestre in ki je bila popolnoma odvisna od nje, je le z največjo težavo prenašala pezo bremena, ki je ležalo na njeni duši. V delu in molitvi je skušala utolačiti pekočo vest. Pa včasih ni mogla niti delati niti moliti. Takrat se je zatekla v kak temen kotiček, da bi se razjokala, ne da bi jo kdo opazil. Ali tudi jokati ni mogla, pač pa jo je bolelo srce, kot bi ga ji hotelo razgnati. Ponoči ni mogla spati. Slišala je kar naprej stopinje, kot bi hodila okoli njena mati, iščoča pokoja. In ko je zadremala, je videla v sanjah žalostni obraz svoje sestre, ki je morala zapustiti svet v cvetju svojega življenja. Premetavala se je po trdi postelji in stokala v spanju. In zbudila se je zjutraj bolj utrujena, kot je zvečer legla spat. Najhujše pa je bilo, da ni imela žive duše, kateri bi mogla zaupati svoje gorje. Niti sestri ni mogla potožiti, ker jo je dobro poznala in ker se je bala njene brezsrčnosti.

Toda nobeno veselje ni neminljivo, pa tudi nobeno trpljenje ni večno. Neža je silno oslabela in težka bolezen jo je vrgla na posteljo. Sedaj šele ji je stopil njen greh v živih barvah pred oči, ko je videla, da se ji bliža konec in da bo morala iti za sestro in materjo. Hotela se je izpovedati in očistiti vest, predno stopi pred sodni stol. Duhovnemu gospodu hoče povedati vse po pravici — in on ji bo dal odvezo, odpustil pa ji bo tudi Bog, saj pokoro je delala že dosti dolgo.

»Marjana, pojdi po gospoda; prosim te, izpovedati se hočem, predno umrjem...« Marjana je nekaj zagodla in odšla iz hiše. »Ne morem že več poslušati te nerge! Kdo bo večno gledal na skremženi obraz? In sedaj se hoče izpovedati! Seveda bo izdala tudi mene. Dobro, da mora duhovnik molčati! Sicer bi jo izpovedala kar jaz...« Kmalu nato je stekla soseda po duhovnika.

»Marjana, ali nisi šla po gospoda? Prosim te, hiti, da ne bo prepozno!« je prosila bolnica.

»Pomiri se, Neža, sem že poslala sosedo ponje! Kmalu bodo tukaj — in ti boš rešena!«

»Ah kako boli, kako peče tu notri, Marjana. Bog naj se me usmili! Ah, ali jih ne vidiš? Ali niso mati stopili noter? In ali ni to naša Tinca, v beli obleki in blede v obraz, ki izteguje roke proti meni? — Joj, pusti me, pusti me!« Vsa preplašena se je obrnila in hotela skriti obraz pod odejo. Še sicer brezčutna Marjana se je zgrozila in zbežala iz hiše...

Zunaj so se začuli koraki. Prišli so duhovni gospod in z njimi so prišli mnogi vaščani. Pred hišo so poklekneli in prižgali svečke, ki so jih prinesli s seboj. Gospod se je obrnil in jih blagoslovil, nato pa je stopil v hišo k bolnici. Ljudje so ostali v veži in kleče

molili na glas, med tem pa je Neža pripovedovala strmečemu duhovniku svoje grehe. — Dolgo je trajala njena izpoved.

Ko se je očistila velikega greha, se ji je za trenutek zdelo, kot da ji je odleglo. Nato pa se je nenkrat dvignila in zopet padla nazaj —. Smrt je položila nanjo svojo koščeno roko...

»Kje pa je Marjana?« so vprašale sosede, ko so videle, da imajo mrliča v hiši in da ni gospodinje nikjer. Pogledali so po vseh prostorih, a nikjer je niso mogli najti. Nato je odšel Bičev Lojze, mladi Markon, ki je bil tudi navzoč, v hlev, da pogleda še tam. A tudi v hlevu je ni bilo. Pogledal je na podu. Marjane nikjer. Ko pa je odprl svisli, bi bil skoro padel vznak: Tu je bila Marjana. Visela je na debeli vrvi, zadržnjeni okoli vratu. »Sama si se kaznovala«, je rekel in hitel nazaj v hišo, da pove, kaj da se je zgodilo...

Dva dni pozneje so pokopali v Dolenji vasi dva mrliča. Nežo so položili v grob poleg matere, Marjano pa so zagrebli tam zadaj v neblagoslovljeni zemlji.

* * *

Po smrti svojih sester je prevzel gospodarstvo pri Korenetovih Joža, ki je na ta način zopet združil precejšen del nekdanjega očetovega premoženja. Sedaj ni več hodil v mlin in ker je bil priden, ker je imel dobro ženo in ker so bili tudi otroci dobri in pridni, je še dolgo živel srečno in zadovoljno.

Erži.

(Delavski List, 1922. — Št. 14—19.)

I.

Erži je bila edina hčerka visokega državnega uradnika v lepem banaškem mestu Temesvaru. Bila je velika in lepa in nad vse vesela in živahna deklica, kot je po večini skoro vsaka Madjarica. Ko ji je umrl oče, ki jo je ljubil iz dna svoje duše in ki je z največjo pozornostjo skrbel za njeno vsestransko vzgojo, je bila še zelo mlada. Nahajala se je komaj sredi pota v življenje. — Njen starejši brat je dovršil visoke šole v Budimpešti in je bil sedaj sodnik v nekem malem ogrskem mestecu. Tako je po očetovi smrti ostala lepa Erži sama s svojo dobro mamico, ki jo je ljubila bolj kot vse drugo na svetu.

Eržina mati je bila plemenita žena, ki ni mogla preboleti izgube dobrega soproga in ki je iskala tolažbe in razvedrila edinole v vzgoji, skrbi in ljubezni do svoje miljene hčerke. Dokler je živel oče, jim je šlo jako dobro. Imeli so krasno in elegantno opremljeno stanovanje, privoščili so si udobno, skoro bi rekel — razkošno življenje in tako je bila lepa Erži malo preveč razvajena ... Po očetovi smrti niso imeli istih dohodkov, vendar pa je bila mati-vdova še vedno dobro situirana.

Denar je hitro potekal, penzija pa je bila premajhna. Ko je torej Erži dovršila vse šole, je bilo treba misliti na to, da si poišče primerne službe.

Imela je srečo. Po protekciji in vsled zvez, ki so jih imeli njeni starši in prijatelji, je dobila mesto pri ogrski državni železnici v Budimpešti.

Težko se je ločila od svojega rodnega mesta in od tistih lepih krajev, kjer je preživela svoja najlepša in najsrečnejša leta, toda moralo je biti takó. Od svoje matere, edinega, kar je še imela na svetu, pa se ni mogla in se ni hotela ločiti in tako sta se lepega dne odpeljali obe v ogrsko prestolico.

Poiskali sta si prav čedno in udobno stanovanje in začeli novo, tiho in samotno življenje v šumnem in razuzdanem mestu. — Bili sta prav srečni in zadovoljni. Erži je hodila v urad, mati pa je s prirojeno ji spretnostjo vodila skromno gospodinjstvo. Proti večeru sta hodili na izprehod v bližnji park, po večerji pa sta sedeli navadno doma in se razgovarjali često pozno v noč.

Tako jima je mineval dan za dnem, mesec za mesecem. Noben oblaček se ni prikazal na jasnem nebu njunega življenja, nobena stvar ni motila njune tihe in mirne sreče.

Pa Erži je bila nenavadno lepa deklica. Kdor jo je videl, kdor jo je srečal, je ostrmel in ni mogel, da ne bi pogledal za njo. In tako so se začeli pojavljati vročekrvni ljubimci, stari in mladi, bogati in siromašni, pošteni in nepošteni. Začeli so jo zalezovati vselej in povsodi in ji dvoriti na vse mogoče načine. Toda Erži, ponosna Erži ni marala nobenega. Samozavestno in pomilovalno se je smehljala vzdihovanjem potprežljivih čestilcev.

Toda nobena ženska ni tako močna, da bi se mogla dosledno in vztrajno upirati željam in hrepenenjem mladega, za vse lepo in dobro dovzetnega srca. Tudi naša Erži je nenadoma začutila na dnu svoje duše, da do enega izmed čestilcev ni več ravnodušna, zavedla se je, da ljubi tudi ona. Takoj je to povedala in priznala svoji materi. Mater je zazebló v srcu, lotila se je je neka nerazumljiva bojazen — kakor bi hčerino priznanje pomenilo nekaj slabega. Posvarila jo je in jo prosila, naj ne zaupa preveč elegantnemu budimpeštanskemu svetu. Erži pa je to le še potrdilo v njeni ljubezni. — Zagotavljala je mater, da bo pametna, da bo vedno vedela, kaj dela in da jo bo v vsem ubogala. Hvalila je izvoljenca svojega srca, da je zlata duša in najboljši človek na svetu.

Naivna, nedolžna in nepokvarjena deklica pač še ni poznala hudobnega sveta, najmanj pa lahko-miselne in do mozga pokvarjene budimpeštanske lahkoživce.

Eden izmed takih je bil tudi mož, ki je zmešal neizkušeni mladenki glavo. Bil je poslovodja pri eni izmed največjih tvrdk v mestu, lep človek, vedno skrbno oblečen, prikupljivega obnašanja in vseskozi finih manir. Pri prvem naskoku je osvojil Eržino srce. — Videla ga je, govorila je z njim — in že je bila izgubljena. Začela ga je ljubiti z vso silo svojega srca. Pripeljala ga je na dom in ga predstavila svoji materi. Toda materi ni bil nič kaj všeč.

»Ljuba hčerka, poslušaj me, potem pa naredi kakor hočeš: lep je, fin je in ljubezniv — ali zdi se mi neodkritosrčen! Njegove oči, njegovi pogledi ne vzbujajo v meni zaupanja do njega!« ji je rekla, ko

je odšel. Erži pa je bila še vedno prepričana, da je njen ljubimec najboljši človek na svetu.

* * *

Minilo je nekaj mesecev. Elegantni gospod poslovodja je redno zahajal k Erži na dom. Vodil jo je po veselicah in zabavah, kjer je mlada deklica začela spoznavati tajnosti velikega mesta. Mati se je nekaj časa branila in ustavljala, ko pa je videla, da nič ne pomaga, jo je pustila, da je hodila z njim po svoji volji. Naenkrat pa je začel izostajati. Prihajal je vedno redkeje in Erži je hitro opazila, da se je tudi sicer izpremenil proti njej. Začelo jo je skrbeti in storila je vse, kar mora storiti ženska, da si ohrani ljubezen ljubljenega moža. Pa ves njen napor je bil zastonj. Poslovodja se je že naveličal. Poiskal si je drugih ljubic in k Erži je prihajal le še, kadar jo je potreboval. Vse, prav vse je izlekel iz nje — in ona mu je dajala, dokler je kaj imela, kajti ljubila ga je še vedno. Ko pa ni imela nič več, ko mu je žrtvovala zadnje prihranke, tedaj je izostal popolnoma. Pustil jo je sredi ceste in jo pahn timer od sebe kot nadležen balast.

»Mati, ljuba mati, zakaj te nisem poslušala? Ta človek; ta ničvrednež, ki sem ga imela za boga, kateremu sem žrtvovala vse — me je vrgel proč kot košček umazanega papirja. Toder le počaka naj, moje maščevanje mu ne izostane!«

Naslednjega dne je izvršila svojo pretnjo. Kupila je steklenico vitriola in pričakovala svojega zapeljivca na kraju, kjer je vedela, da mora priti mimo. In ko je prišel, je brez besede potegn timer skrito steklenico iz nedrij in z enim samim zamahom raz-

lila pekočo tekočino po lepem obrazu, ki ga je tolikrat poljubovala.

Poslovodja je strašno zakričal. — Ljudje so prišli iz vseh strani. — Erži so aretirali, njega pa so odvedli v bolnico, kjer so konstatirali, da sta izgubljeni obe oči...

Pred sledečo porotno obravnavo je bila Erži sicer oproščena, toda budimpeštanska policija jo je kot nepristojno v Budimpešto izgnala iz mesta.

II.

»Pojdimo v puf! Kdo gre?« je zaklical eden izmed vesele družbe mladih visokošolcev, ki so v poznih nočnih urah kolovratili po napol razsvetljenih graških ulicah. Iz gostilne so odšli med zadnjimi, kavarne so bile kmalu nato zaprte — domov iti pa se jim je zdelo še prezgodaj.

Vsi so bili zadovoljni s predlogom, samo mirni in trezni Rado Pólanič se je obotavljal. Bil je edini med njimi, ki ni bil pijan in ki bi bil najrajši odšel domov. Tovariši so mu začeli prigovarjati in ga siliti, naj gre z njimi, naj ne krha družbe, saj ga ne bo vrag vzel. Ko pa le še ni bil nič kaj pri volji, vztrajati v družbi vinskih bratcev, kot bi se bal kakega škandala, ga je nekdo podražil: »Seveda ti ne maraš z nami! Tebi tudi ni potreba zahajati v take kraje, ko imaš ljubice, da sam ne veš koliko! Mlade in stare, deklice, vdove in omožene ženske — vse nore za tabo...«

Res je bilo, kar mu je očital prijatelj, Pólanič pa je bil tudi fant od fare: Za dobro glavo večji kakor drugi, močne mišičaste postave, lepega svežega obraza

in prijetnega obnašanja. Ni čuda, da je zmešal glavo marsikateri lepi vdovici in po življenju koprneči mladi ženici. — Marsikatera življenja polna in željna ženska duša je trepetaje od sladkosti do pozne nočne ure ždela za zaveso pri oknu in pričakovala, da opazi v poltemi njegovo orjaško postavo ali zasliši njegove odločne korake. In če je prišel, mu je zletela polna vdanosti v njegovo naročje, če ga pa ni bilo, se je vrgla jezna in obupana na svoje ležišče in se premetavala po njem, dokler je ni utrudil in premagal za spanec.

Pólanič pa je bil tudi dober tovariš in prijatelj. Nikdar ni maral, da bi se mu moglo očitati, da je »izknajfal« ali da je pogažil pravila tovarištva in solidarnosti. Zato se je tisto noč njegovim tovarišem zelo čudno zdelo, da se tako vztrajno upira iti z njimi. Pripomniti moramo, da je bil Pólanič tudi za par let starejši od nemirnih nočnih veseljakov in da je bil sicer vpisan na graškem vseučilišču, da pa je imel poleg tega službo pri višjem deželnem sodišču, da se more preživeti sam, ker ga ni nihče na svetu podpiral. Oče mu je umrl, ko je ravno napravil maturo, mati-vdova pa ni imela nobenih sredstev in nobenih dohodkov, tako da je moral od svoje skromne plače podpirati tudi njo. In to je bilo vzrok, da je živel jako skromno, da je štedil in varčeval na vseh koncih in krajih in da si ga videl sredi najrazuzdanejše družbe vedno pametnega in treznega.

Tisto noč ga je nevidna sila in neka nerazumljiva moč vlekla domov. Slednjič pa se je le udal in šel s svojimi tovariši. Rekel pa jim je odločno, da se ne mara udeleževati nočnih orgij in da jih hoče počakati v predsobi, — samo da ne bodo mogli reči, da jih je pustil sredi ulice.

Mladi lahkoživeci so hitro izbrali svoj plen in se porazgubili po malih, tajinstveno opremljenih sobicah, — Pólanič pa je ostal sam pri okrogli mizici sredi bajno razsvetljene predsobe in se zamislil v neko z razuzdanimi ilustracijami opremljeno knjižico, ki jo je vzel iz kupčka na mizi. Zdaj pa zdaj je prišumela mimo njega krasna nočna vešča v lahni prozorni svileni obleki in ga mimogrede ljubko pogladila po lepih in velikih plavih laseh. Ko je malomarno dvignil glavo, ga je ošinila s čudnim, izživajinjočim pogledom in ga nagovorila z vabečim sirenskim glasom. Toda vse to mladega, energičnega moža ni premotilo. Vztrajal je pri svojem sklepu in blodnica je zopet izginila, odkoder je prišla.

Naenkrat pa je vzbudila Pólaničevo pozornost mlada, lepa in tiha deklica, ki je sedela na samotnem prostorčku v kotu in mirno ter žalostno gledala v tla. Žalostnega obraza pa Pólanič ni mogel videti. In ona je bila žalostna, silno žalostna — zdelo se mu je celo, kot da plaka. Ko sta se srečala njuna pogleda, je videl in bral v njenih velikih temnih očeh, kot da ga prosi, naj se je usmili, naj jo reši iz tega pekla. Hitro se je odločil. Dvignil se je s svojega sedeža in se ji približal. In že sta sedela skupaj in kramljala zapupno, kot da se poznata že od bogve kedaj.

Njegovi tovariši so se vračali iz sobic in odhajali eden za drugim tiho in skesano, kot bi nosili težko breme na rami, kot da so se naenkrat streznili in zavedli, da je velik greh legel na njihovo dušo — on pa je še vedno sedel pri lepi, mladi deklici in z velikim zanimanjem poslušal njeno čudno povest.

«...da, maščevala sem se nad njim! Nikoli več ne bodo videle njegove oči solnčnega bleska, oslepel

je za vedno. Nič se mi ne smili, ker on je bil tisti, ki me je oropal vsega, ki mi je strl mojo mlado srečo in ki mi je uničil moje življenje! On je kriv, da sem danes to, kar sem ... Oh, ko bi vedela moja dobra, uboga mati! Ne, nikdar ne bo vedela, nikdar ne sme izvedeti, kje se nahajam ... Kako hudo mi je bilo takrat. Morala sem zapustiti Budimpešto in ostaviti ljubo mater samo. Krvave solze sem točila sledeče noči, srce mi je hotelo počiti žalosti. Morali sva se ločiti, neusmiljena policija me je izgnala in mi prepovedala pod najstrožjo kaznijo povratek v mesto. Odšla sem na Dunaj in skušala sem najprej pošteno živeti. Pa ni šlo! — Koliko sem gladovala tiste dni! Prodajala sem rože — dokler nisem prodala tudi sebe. Padala sem od stopnje do stopnje in slednjič sem prišla v to hišo žalosti in nesreče. Prepričana sem, da me sedaj razumeš in da me ne boš obsojal vsaj ti — o, to čutim, to berem v tvojih očeh ...» Tako je nesrečna Erži končala svojo žalostno povest in solza se ji je zasvetila v očesu. — Pólanič pa je v tistem trenutku začutil, da jo ljubi, da jo bolj ljubi kot vse druge in zdelo se mu je, da je tudi vredna njegove ljubezni. In že se je porodil sklep v njegovi duši, da ji hoče nadomestiti njeno izgubo in da hoče storiti vse, da jo reši iz hiše sramote. Dolgo sta se še razgovarjala in ko je proti jutru odhajal, ga je objela kot dekle v prvi zavesti ljubezni in mu šepnila na uho: »Ob tvoji strani, dragi Rado, hočem začeti novo življenje!«

III.

Človek bi mislil, da je ženska, ki jo srečaš v javni hiši, brez duše, brez srca in brez ljubezni, da ljubi brez občutka, da živi v razkošju, popiva, se lepo

oblači in služi denarce in jih deva na kup, dokler je lepa in mlada, dokler ne ovenejo čari njenega telesa, dokler je ne postavijo brezusmiljeno na cesto, ali dokler ne pogine v kakšni kužni bolnici. Da, take so in takšna je usoda večine nesrečnih blodnic, naša Erži pa je bila čisto drugačna. Seveda se je tudi ona kmalu privadila lepemu in brezskrbnemu življenju in lenarjenju in težko, težko bi ji bilo, ako bi kdo zahteval od nje, da naj se odpove sladkemu brezdelju in naj se vrne v urad in naj zopet začne delati in garati, da si prisluži vsakdanji kruhek. To je bilo vse res, res pa je bilo tudi, da je gospoda Pólaniča ljubila iz vsega srca, da ga je ljubila morda še bolj kot nekdanj svojega prvega zapeljivca. Kako težko ga je pričakovala vsako noč, kadar ji je obljubil, da pride, kako težko se je ločila vedno od njega, ko je odhajal. Njena duša je trepetala v sladki opojnosti kakor nedolžni deklici, ki je prvič zasačila v svojem srcu občutek — tajinstven in sladak občutek porajajoče se ljubezni. Hrepenela je po njem ponoči in podnevi.

Vsak dan je ob 2. uri popoldne zapustila hišo in prišla pred njegov urad, da ga počaka, da govori z njim in da ga vsaj malo spremi. In ob 5. uri je hitela navadno v Gosposko ulico, po kateri je moral priti ob tem času, da ga sreča, da ga vidi, da gre z njim na kratek izprehod in da mu pokaže, da ga res ljubi.

Pólaniču je ugajala njena pozornost, rad jo je imel in rad je hodil z njo. Izvedel je tudi, da se je informirala pri njegovih prijateljih, ali mu ne gre morda slabo, ali nima mogoče dolgov, da jih plača ona. Denarja je imela dovolj, prihranila si je lepe vsote in za njega bi bila dala vse, kajti njena ljubezen je bila brezmejna. Toda ponosni mladenič ni hotel ničesar vzeti, ker tudi ni mogel ničesar dati.

Hitro so jima minevali dnevi in živela sta v prijeteljskem sporazumu in vdani medsebojni ljubezni.

Prišel je Silvestrov večer 1912. Erži je hotela napraviti svojemu ljubimcu malo presenečenje. Poklicala je dimnikarja in mu naročila, naj jo čaka proti dobremu plačilu v določenem lokalu, kamor je nameravala priti s Pólaničem. Dimnikar naj bi bil prvi, ki ga bo srečal njen dragi po polnoči — in to bi po njenem mnenju pomenilo srečo.

Oblekla se je v najlepšo svilen obleko in vsa razgreta, vsa draženstna je pričakovala izvoljenca svojega srca. Prepričana je bila, da pride, saj ji je prejšnji dan obljubil. Toda čakala ga je dolgo in že je začela postajati nemirna. Že se je vzbudil dvom v njeni duši. Ali je tudi on tak, kot so vsi drugi? Seveda on nima napram njej nikakih dolžnosti in nobenih obveznosti, kot jih je imel njen že stokrat prokleti zapeljivec, pa vendar je vedno mislila, da jo ljubi tudi on. Zato je še vedno vsaj malo upala, da se bo mogoče zakasnil in da bo naposled le še prišel . . . Toda tisti večer, ko si ga je želela najbolj, ga je pričakovala zaman.

Pólanič je s prva tudi mislil, da preživi Silvestrovo v Eržini družbi. Toda lepa, mlada gospa Mici, najstrastnejša ženska med strastnimi — ki je že davno hrepenela po lepem, atletskem telesu mladega moža in ki ga je skušala na vse mogoče načine ženske rafiniranosti vjeti v svoje vabljive mreže, ga je povabila za tisti večer na čaj. »Samo mimogrede se oglasite pri meni — potem greste pa zopet lahko po svojih potih!« mu je rekla, ko ga je »slučajno« srečala na ulici in on ni mogel odreči. Ko pa je prišel, ni mogel več od nje. V celem razkošnem stanovanju je bila dražestna gospa Mici čisto sama — lepa in vab-

ljiva kot sama boginja ljubezni. Mož je bil v službi daleč proč, otrok ni imela, služkinji pa je dovolila, da je odšla s svojim ljubimcem. In tako se je tisti »mimogrede« izpremenil v celo, dolgo, nebeško lepo noč ljubezni in strasti...

Ko je uboga Erži videla, da ga le predolgo ni, se je hitro odločila in zapustila hišo. Poklicala je izvoščka in se peljala v hotel, kjer je čakal preoblečeni dimnikar. Povabila ga je k sebi v voz in sedaj se je začelo iskanje. Preiskala je ves Gradec, povprašala je v vseh lokalih, kjer je mislila, da ga mogoče dobi — ali Pólaniča nikjer ni bilo. Bila je ura že dve po polnoči, ko se je vsa zbegana in utrujena ustavila v neki nočni kavarni. Sedla je v temen kotiček, nato pa se je razjokala kot deklica, ki je bila prvič varana.

Toda spomnila se je, da jo čakata zunaj izvošček in dimnikar. Hitro je posrebala kavo, plačala in zopet odšla. Izvošček, star in napol gluhi možiček, jo je dobro poznal, saj je ni vozil prvič, dimnikar pa ni niti sanjal, kakšni dami da je služil tisto noč. Sklepal je le, da mora biti zaljubljena in da ga je najela, da preseneti svojega ljubčka.

Voz je drdral po ulicah in zavil na samotno cesto. Stari voznik se ga je bil dobro nabral in je kimal spredaj na vozu — toda konj je bil sam pametnejši od svojega gospodarja in je lepo mirno tekkel po sredi široke ceste. Naenkrat so se odprla vozna vratca in prestrašena Erži je zletela iz voza in obležala napol nezavestna na trdih tleh. To se je zgodilo tako nepričakovano in hitro, da Erži ni imela niti časa niti moči, da bi bila zakričala na pomoč. Lopov dimnikar jo je oropal do golega. Vzel ji je ročno torbico in vse kar je imela pri sebi — potem pa jo je pahnil pri vratih ven. Voz je drdral naprej in ko se je ustavil pred

javno hišo, so bila vratca odprta — v vozu pa ni bilo ne dame, ne dimnikarja.

Erži se je kmalu nato prebudila, ali bila je vsa pobita in krvava in njena lepa svilena obleka je bila raztrgana in pomazana. Prišli so ljudje in poklicali zdravnika. Ta je hitro pritekel, jo izpral in obvezal in ker rane niso bile nevarne, je ukazal, naj jo spravijo domov ...

Drugi dan je prišel Pólanič, ki o vsem dogodku ni vedel ničesar, k Erži, da ji vošči srečno novo leto. Vest ga je pekla in bolelo ga je, da ni držal besede, da jo je pustil samo. Sedaj se je hotel opravičiti.

Vratarica ga je začudeno pogledala: »Kje pa ste bili sinoči, gospod Pólanič, ali ne veste, kakšna nesreča se je pripetila naši ubogi Erži?« — Prestrašil se je in brez odgovora hitel naprej v Eržino sobico. Erži je ležala na postelji blede in žalostna. Ob njegovem prihodu je dvignila oči, iztegnila lepo belo roko in vzkliknila brez očitania: »Ali si vendar prišel?«

Nato pa mu je pripovedovala vse, kar je prejšnji večer doživela. In ko je Pólanič hotel izvedeti, kdo je tisti lopov, da se maščuje nad njim, da bo občutil mišice njegovih rok, mu je odvrnila: »Pomiri se! Ne maram, da bi radi mene moral hoditi okoli policije ali sodnije!« Plačala je stražniku 50 goldinarjev in ga prosila, naj stvari ne naznani. In tako se je dogodek kmalu pozabil.

IV.

Erži se je kmalu pozdravila. Pólanič je pridno zahajal k njej in jo tolažil in ljubeča deklica je nazadnje še blagoslavljala ono nezgodo, ker je mislila, da ga je z njo še bolj priklenila nase. In res jo je

mladenič tako vzljubil, da ji je neštetokrat prigo-
varjal, naj se odloči in naj pusti to žalostno življenje,
naj gre iz javne hiše in naj si poišče kake primerne
službe. Oba sta vedela, da se poročiti ne moreta, lju-
bila pa sta se vendar bolj kot zakonski mož in žena.
Pólanič, ki je bil za par let mlajši od nje, je včasih
celo mislil, naj bi postala njegova žena, toda ona ni
zahtevala od njega nobene žrtve, ona je bila zado-
voljna samo, da jo ljubi in da prihaja k njej. Prosta
in prostovoljna ljubezen brez vseh ceremonij ji je
bila mnogo ljubša kot najsrečnejši zakonski jarem.
Enkrat se je sicer odtrgala od svoje družbe. Odšla
je v Trst in na Reko, da si tam poišče novo srečo.
Ker pa ni mogla najti nobene službe, se je vrnila
zopet v Gradec in se vnovič posvetila svojemu po-
klicu. »Saj nimam itak ničesar več na svetu razen
svoje dobre matere — in ta tudi ne bo večno živela.
Sicer me pa ves svet nič ne briga, samo da me lju-
biš in razumeš ti!« mu je rekla, ko se je vrnila na
svoje mesto.

Ko jo je nekoč zopet obiskal, je bila silno ža-
lostna. Krvavo-rdeče obrobline oči so pričale, da je
morala plakati dolge ure.

»Dragi Rado, poslušaj! Dobila sem žalostno po-
ročilo, da je moja ljuba, dobra mati nevarno obo-
lela, da so jo odpeljali v bolnico in da hrepeni po
meni. Še enkrat me hoče videti pred svojo smrtjo.
In jaz ne smem k njej, ker sem izgnana iz Budim-
pešte, ona pa ne more k meni. Samo dve bitji sta na
svetu, ki jih ljubim in to sta moja mati in ti. In se-
daj izgubim mater in kmalu morda izgubim tudi tebe
in potem ostanem sama, čisto sama, zapuščena kot
kamen na cesti. Jaz nesrečnica! Ne, potem mi ni več
živeti — potem tudi nočem več živeti...«

Pólanič jo je tolažil in ji prigovarjal, naj ne obupava. Mogoče materina bolezen ni tako nevarna kot misli ona. Le potrpi naj, se bo že stvar kako uredila.

Nekaj dni pozneje je Pólanič sameval in kolovratil po svoji sobi. — Bilo je po večerji in sam ni vedel, kam bi se dal. Da bi šel spat, se mu je zdelo še prezgodaj. K Erži tisti večer ni nameraval iti, ker je povabila prijateljico, katere ni nič kaj maral. Zato pa je tudi Eržino povabilo prijazno odklonil. Hotel je brati, pa tudi ni šlo, celo njemu najbolj priljubljena literatura o šahu mu tisti večer ni dišala. Hotel je pisati svoji materi, pa je raztrgal komaj pričeti list.

V tem trenutku je nekdo potrkal na vrata. Kmalu nato je vstopila mlada, elegantno oblečena blondinka, z velikim klobukom na glavi in gostim pajčolanom preko lepega obraza. Brez besede se mu je približala in obstala par korakov pred njim. Pólanič jo je debelo gledal in ni mogel razumeti, kaj išče lepa neznanica pri njem. Nato pa se je malo opomogel od prvega začudenja in rekel: »Oprostite, lepa gospodična, jaz vas ne poznam in ne vem, kaj vas je privedlo ob tej uri k meni!«

Sedaj se je dama zasmejala na glas in se mu vrgla krog vratu. Vsa blažena in zadovoljna je začela jecljati: »Če me ti, predragi Rado nisi spoznal — me tudi policija v Budimpešti ne bo spoznala.« Nato je snela klobuk, potegnila lasuljo z glave, da so se prikazali njeni lepi črni lasje, in nadaljevala: »Za lasuljo sem dala 12 kron. Ona me bo varovala in mi pomagala, da obiščem svojo mater, po kateri tako hrepenim. Oh, videti jo hočem, pri njej hočem biti in če bo le mogoče, jo pripeljem s seboj v Gradec, da jo bom imela bliže in da bom lahko skrbela za njo.

Jutri se odpeljem, danes pa hočem še malo ostati pri tebi, ako ti je prav!«

Pólanič se je zasmeljal in je bil v srcu vesel, ko je videl, da njegova Erži tako lepo ljubi svojo mater ... Ženska, ki tako ljubi svojo mater, v bistvu ne more biti slaba.

Naslednjega dne se je Erži odpeljala. Polna upanja in polna strahu je bila njena duša.

Ko je dospela v Budimpešto, je hitela v bolnico k materi. Plaho se je ozirala okoli, kot bi se bala, da jo bo zdaj pa zdaj kdo spoznal in prijel. Toda budimpeštanska policija niti oddaleč ni slutila, da je elegantna dama, ki se pelje z izvoščkom proti bolnici — nesrečna, izgnana Erži.

Tudi lastna mati je prvi hip ni spoznala. Ko pa je hčerka izpregovorila in se vrgla pred njo na kolena, je bolnica skoro zakričala od veselja.

»Tiho, mamica, prosim tiho, da me ne spoznajo! Vtihatapila sem se v mesto, da govorim s teboj in da te odpeljem s sabo.«

Nekaj dni je ostala Erži pri svoji materi in ko se je prepričala, da njeno stanje ni tako slabo, da ne bi mogla vzdržati vožnje iz Budimpešte do Gradca, jo je res vzela s seboj, ko se je odpeljala z nočnim brzovlakom. Šele, ko sta bili zunaj mesta, je upala sopsti mirno. Nežno je čuvala vso dolgo vožnjo bolno mater, od katere se ni ganila niti za trenutek. In ko sta prišli v Gradec, je bila njena prva skrb, da jo je spravila v sanatorij, da si tam polagoma popolnoma opomore. Vožnja je bolnici zelo škodovala. Nekaj dni je bila revica tako slaba, da se je Erži v resnici bala za njo. Potem pa se ji je njeno stanje zopet malo izboljšalo.

In od sedaj jo je hčerka obiskovala vsak dan. Vsako popoldne je pohitela k njej in ji prinašala vsega, česar si je poželega. Za ubogo bolno mater, za katero je vedela, da ne bo več dolgo, bi bila žrtvovala vse, kar je imela. Kako dobro se je zdelo ubogi ženici, ko je videla, da ima vsaj enega človeka na svetu, ki jo ljubi in ki tako lepo skrbi za njo. Večkrat bi bila rada izvedela, kje je neki uslužbena njena hčerka, da ji gre tako dobro in da toliko zasluži. Erži pa ji je vedno odgovorila, da je v službi pri dobrih, zelo dobrih ljudeh, potem pa je takoj zasukala pogovor na kaj drugega.

Nekoč je pripeljala s seboj gospoda Pólaniča. Truden smehljal je prešinil materin izmučeni obraz, ko je zagledala lepega mladeniča, in tiha sreča in zadovoljnost sta odsevala iz njenih dobrohotnih oči, ko je videla, kako srečna je hčerka ob njegovi strani. Sedaj je bila tembolj prepričana, da živi njena Erži počteno življenje, in v tem prepričanju je nekaj mesecev pozneje tudi umrla.

V.

Gospod Pólanič je stanoval pri lepi mladi gospe Fani, ki je bila tudi ena izmed tistih krepostnih »veselih vdovic«. Visokorasli mladenič ji je seveda dopadal in zato si ga je skušala pridobiti z vsemi umetnostmi zaljubljene, ognjevitke ženske. Pólanič se ni branil njene ljubezni in preživel je pri njej nekaj prav lepih in prijetnih uric.

V Fani pa je bil strašno zaljubljen mlad aktivni stotnik, Pólaničev znanec in prijatelj, za katerega pa vesela vdovica ni posebno marala. — Jezilo ga je, ko je videl, da je ves njegov trud takorekoč zastonj in da ima lepi civilist pred njim vseskoz pred-

nost. Premišljeval in ugibal je, kako bi se iznebil nevarnega tekmeca. Poznal je natančno njegovo razmerje z Erži, ali s pripovedovanjem o tem ni mogel odvrniti Faninega srca od njega, ker je tudi ona za vse to že davno vedela.

In zdaj je poskusil svojo srečo pri Erži. Šel je k njej in ji pripovedoval o Pólaničevem razmerju s Fani. Hotel je vzbuditi njeno ljubosumnost in se tako maščevati nad svojim nasprotnikom, kar se mu je tudi posrečilo v polni meri in to tem laže, ker jo je Pólanič v zadnjem času res začel nekako zane-marjati. Fani ga je polagoma tako spravila v svoje mreže, da jo je celo hotel poročiti in da je začel pozabljal Erži. Včasih pa se je še »mimogrede« oglasil pri radodarni gospe Mici in tako res ni imel dovolj časa za ubogo nesrečnico v javni hiši.

Ko ga je Erži nekega dne videla v pristrčnem razgovoru z neko nepoznano ji deklico, je bila mera njenega potrpljenja polna. Njegov hladni pogled, njegov posili pozdrav jo je zbodel v dno ljubeče duše. Stekla je domov in se razplakala v svoji sobi. Ko se je zopet malo pomirila, je napisala kratko pisemce: »Dragi! Ne morem več živeti. Srce mi hoče počiti od bolečine. Lepo te prosim, pridi jutri ob 8. uri zvečer k meni. Samo še enkrat! Pričakujem te v svoji sobici. Nesrečna Erži.«

Zvila je listič in ga zapečatila s solzami. Nato je stekla po stopnicah, poklicala je postreška in ga prosila, naj ga izroči gospodu Pólaniču osebno.

Točno ob osmih je Pólanič prišel, skrbno oblečen kot vedno. Erži ga je že težko pričakovala. Neki notranji glas ji je pravil, da bo prišel, dasi ga je v zadnjem času že večkrat pričakovala zastonj. Oblekla se je v najlepšo obleko, v tisto, ki je Pólaniču najbolj

ugajala, v kateri je bila po njegovem zatrijevanju najbolj vabljliva.

»Ali si vendar prišel? — Čudim se!« je vzkliknila, ko je zaprl sobna vrata za sabo.

»Kako to? Zakaj se čudiš?« jo je vprašal mirno.

»Nisem mislila, da prideš. Ti živiš sedaj za drugo, druga je sedaj srečna pri tebi, mene pa si pustil samo; šel si od mene proč, kot da ni bilo nikoli nič med nama. Kolikokrat sem te čakala cele ure in gledala ter poslušala, tebe pa ni hotelo biti od nikoder in zato tudi danes nisem mislila, da prideš. Kaj sem ti vendar naredila, kaj sem zagrešila proti tebi, da me tako mučiš? Ali je res ona čarovnica osvojila tvoje srce?«

Pólaníč ni tajil. Povedal ji je vse po pravici, kajti lagal ni nikoli. Tedaj jo je zazeblo, da se je stresla po vsem životu in težka skrb in bojazen zanj ji je legla na njeno dušo.

»Ti se boš kesal, bridko se boš kesal, kajti ti nje še ne poznaš. Ti niti ne slutiš, kakšni ženski si prišel v roke. Ne svarim te zato, ker se bojim zate, ampak zato, ker te še vedno ljubim. Ah, ti pa me ne ljubiš več, če si me sploh kedaj ljubil.«

»Rad sem te imel in te imam še vedno rad! Toda kaj naj počnem s teboj? Poročiti te itak ne morem!«

»In ono hočeš poročiti?«

»Da!«

»Nikari, ubogaj me, nikari! Poizvedovala sem o njej in lahko rečem, da je ona še slabša od mene, čeprav ni v javni hiši! Poslušaj me, dragi, in ostani pri meni! Jaz hočem samo tvojo srečo!«

»Ne morem, odločil sem se.« Vsa uničena je sedla na stol. Odprla je počasi miznico in potegnila iz nje mrtvaški list, ki je naznanjal smrt njene ljubljene ma-

tere. Začela je poljubljati mrtvi papir in vroče solze so ji lile po obrazu: »Da, moja mamica je bila edina, ki me je imela rada. Toda ona je sedaj mrtva... Vendar dobro, da je umrla, da vsaj ne vidi bede in nesrečne svoje hčerke. Ah, mati! — Tudi o tebi, Rado, sem mislila, da si me imel rad, sedaj pa vem, da sem se varala...«

Pólanič je vstal in hotel oditi. Njeno tarnanje mu je šlo na živce, na drugi strani pa se mu je smilila. Že je prijel za kljuko in hotel odpreti. Erži pa je skočila za njim in ga potegnila s silo od vrat: »Ostani pri meni, prosim te, ostani! Bodi moj, kot si bil do sedaj — in niti enkrat ne boš čul žal besede iz mojih ust!« In ko je vendar hotel oditi, je padla predenj na kolena in ga prosila s povzdignjenimi rokami in s solzami v očeh: »Ostani!«

»Ne morem!« se je glasil njegov trdosrčni odgovor. Nesrečna Erži se je zgrudila na tla. Pólanič jo je dvignil s krepkimi rokami in jo položil na divan. Nato pa je hitro zapustil sobo in stekel po stopnicah.

Ko se je Erži prebudila, se je hitro zavedla, kaj se je zgodilo. Vedela je, da je sedaj vse končano: »Šel je — in ne bo ga nikoli več, nikoli več... Vendar ga ne preklinjam in ga ne morem sovražiti, ker ga še vedno ljubim. Naj bo srečen, tako srečen, kot sem jaz nesrečna!«

VI.

Od tedaj se gospod Pólanič in Erži nista videla več, mislila pa sta nešteto krat eden na drugega. Kmalu se je izkazalo, da je Erži glede vdove Fani imela prav. Pólanič se je kaj hitro prepričal, da je njegova gospodinja res veliko slabša od Erži, ki je bila v bistvu vendar dobra deklica. Zato mu je bilo

žal, da je tako kruto in neusmiljeno ravnal z njo. Rad bi se ji bil zopet približal, pa se skoro ni upal — sicer pa tudi ni vedel, ali je še v tisti hiši, ker je tudi nobeden njegovih tovarišev ni videl nikoli več.

Nekega dne je poslal svojega prijatelja Ribiča v javno hišo in ga prosil, naj se informira o gospodični Erži. In tako je izvedel, da je ni več tam in da je odšla še tisto noč neznano kam.

*

Minula so tri leta. Med tem je že divjala strašna borba po celem svetu. Pólanič, ki je bil čisto slučajno oproščen vojaške službe, je stanoval sedaj v mali, prijazni sobici na periferiji mesta. Z lahkotivo vdovo Fani sta se že davno popolnoma razšla, z lepo gospo Mici, ki mu je pred letom darovala krepkega sinčka, sta se »mimogrede« še vedno shajala, o nesrečni Erži pa ni imel nobenega poročila. Večkrat je mislil nanjo in šele sedaj je bil prepričan, da jo je imel rad.

Nekega dne je čisto nepričakovano prejel drobno kartico od nje. Kartica je bila pisana in oddana v Lipskem na Saksonskem. Iz kratke vsebine je spoznal, da ga Erži še vedno ni pozabila. Vtaknil je listič v žep, potem ga zopet potegnil iz njega in zopet in zopet čital: »Dragi! Po vsem svetu sem iskala sreče in miru, a najti ga nisem mogla nikjer, ker nikjer nisem mogla najti Tebe. Bog ve, ali Te bom še kedaj videla, ali mine bodejo poprej opešale moje moči... Ne pozabi popolnoma svoje nesrečne Erži!«

Od tistega dne je večkrat mislil na njo. Še v sanjah je gledal njeno žalostno in bledo podobo. Obču-

tek tihega kesanja se je porodil v njegovi duši in v pijači je skušal vtopiti vpijoči glas pekoče vesti. »Ali nisem morda tudi jaz malo kriv?«

Nekoč je prišel ves razburjen ponoči iz kavarne domov. Poznalo se mu je, da je pil malo več kot po navadi. Vso pot je napol glasno govoril sam s seboj. Silno se je začudil, ko je videl, da je stara postrežnica Poldi še pokonci. Kaj takega se mu ni pripetilo še nikoli. Gotovo mu ima kaj važnega povedati.

»Kaj pa se je zgodilo, za boga svetega, gospa Poldi, da danes še niste šli spat. Tako pozno je že!«

»Gospod Pólanič! Cel dan in do sedaj sem vas čakala. Danes je poizvedovala po vas lepa, elegantna mlada dama. Ob 10. uri se je pripeljala z avtomobilom in vprašala za vas.«

»Kako je izgledala?«

»Bila je velika in črna in lepa, da še nisem videla lepše ženske na svetu. Rekla je, da se pelje na Dunaj in da se je mimogrede oglasila v Gradcu. Pri policiji je izvedela za vaš naslov in je rekla, da bi rada govorila z vami. Prišla je menda iz Milana, od koder so jo pregnali Italijani. Pustila je tukaj tale šah in me prosila, naj ga vam izročim v spomin. Hotela je imeti kako sliko od vas, pa jaz ji je nisem upala dati. Rekla je, da naj vam povem, da vas pozdravlja dama, ki jo dobro poznate, in da se pelje iz Milana na Dunaj. In če še ne bi vedeli, kdo da je, naj vam rečem, da je to tista gospodična, ki vam je pred kratkim pisala iz Lipskega. Dama mora biti zelo bogata in velikodušna. Take napitnine še v svojem življenju nisem dobila.«

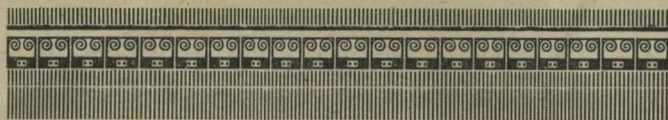
Pólanič je sedaj vedel, da ni mogla biti nobena druga kot njegova Erži. Bil je zelo radoveden, ali se je že odpeljala naprej, ali je ostala v mestu. Tudi on

bi še enkrat rad govoril z njo. Zato je drugi dan za vsak slučaj ostal doma. Nemirno je hodil po sobi gori in doli in zdaj pa zdaj pogledal na prostorni trg pred hišo. Čakal je zastoj — nje ni bilo. Zdaj se je naslonil na okno in zamišljeno gledal pred se. Kar je pridrdral iz stranske ulice eleganten avtomobil, ki se je za hip ustavil na trgu pred hišo. Pólanič se je zdrznil. V vozu je sedela Erži, lepša in mlajša kot kedaj poprej. Dobro je videl, kako se mu je nasmehnila in kako je dvignila desnico v zadnji pozdrav. Videl pa je tudi, kako se je avtomobil začel pomikati, s prva počasi, potem pa vedno hitreje in hitreje... Pólanič je hotel zakričati, pa ni mogel. Stekel je po stopnicah doli — toda, ko je stopil na cesto, ni bilo ne Erži, ne avtomobila nikoder več...

Par dni pozneje je prejel zadnje njeno pisemce. Hitro ga je odprl in čital: **Dragi! Še enkrat sem Te hotela videti in videla sem Te! Sedaj nimam nobene želje več! Sedaj pa tudi nimam ničesar več iskati na tem svetu... Z bogom za vedno! Bodi srečen! Srčno Te pozdravlja še v smrti vsa Tvoja Erži.**

Pólanič se je prestrašil. Zaslutil je, kaj se bo zgodilo. In res je čital teden dni pozneje, da so potegnili blizu Dunaja iz mrzlih donavskih valov truplo mlade ženske. Samomorilka je bila — nesrečna Erži.

Pastirček in pastiričica.

(»Delavski List«, 1923. št. 1. in 2.)

Komaj mu je bilo eno leto, ko ga je odnesla teta v vrečo in cunjje zavitega črez hribe in doline v prijazno gorsko vasico, kjer mu je bilo sojeno, da je prebil svoja otroška leta. Babica, mati njegovega očeta, ga je ljubila bolj kot nekdam lastne otroke, dasi je imela rada tudi te ... In tudi on jo je vzljubil in imel jo je od vseh bitij na svetu najrajši. Kako tudi ne! Saj mu je nadomestovala dobro, ljubečo mater v najnežnejši dobi njegovega življenja.

Pavelček je rasel in se lepo razvijal. Vsak ga je imel rad, kdor ga je poznal. Z največjo ljubeznijo in nežnostjo pa sta ga obsipala ded in babica. Večkrat sta prišla tudi oče in mamica, da ga obiščeta, ali nikoli ni hotel oditi z njima, češ, da mu je tako dobro in lepo pri stari materi. Bil je bistroumen dečko in kmalu se je zavedel, da ni samo za to na svetu, da bi se igral in nagajal. Rad je pomagal, kjerkoli je mogel, najsrečnejši pa je bil, kadar je gnal kozličke na pašo.

Tam doli ob robu bukovega gozda je bila prijetna senca. Košate bukve so pripogibale svoje dolge veje skoro do tal. Tu je sedel Pavelček in tiščal vejo k tlom, okoli in okoli njega pa so skakljali kozlički, se vzpenjali in mulili mehko sočnato listje. Naenkrat pa je izpustil vejo in skočil pokonci. Izza ovinka se je pokazala mala sosedova Betika, ki ga je bila od

daleč opazila in prišla za njim. Bil je je kaj vesel. Zletel je proti njej in jo prijel za roko. Nato jo je odpeljal malo v stran in kozlički so skakljali za njima. Sedla sta na grivo, eden poleg drugega, obdana od ljubkih živali. In tako sta sedela dolgo in se pogovarjala. Bila sta vsa blažena in srečna, kot morejo biti blaženi in srečni edinole nedolžni otroci.

*

Od tedaj sta se shajala redno nad bukovim gozdom. Privadila sta se na te sestanke tako, da nista mogla biti eden brez drugega. In če se je zakasnil Pavelček, je mala nevestica nemirno sedela na skalci in nestrpno gledala, kedaj in odkod bo prišel. Kadar pa je izostala Betika, je Pavelček tekal okoli in se žalostno oziral tja gori proti beli hišici, napol skriti v sadnem drevju. In ko je zagledal deklico v daljavi, je zavriskal od veselja, da so se prestrašili njegovi kozlički.

Ali njuna sreča je trajala le kratek čas. Pavelček se je moral posloviti od bukovega gozda, od gorske vasice, od svoje dobre stare matere in od vseh, ki so mu bili dragi, in oditi v mesto v šolo. Betika je ostala sama in zapuščena; večkrat je z bolestjo v srcu pogledovala tja doli proti samotnemu bukovju. Pavelčka ni bilo več. Videla ga je le še, kadar je prišel na počitnice. Ali tisti kratki dnevi so minuli vedno tako hitro. In pozneje se niti ob počitnicah nista videla več. Kajti Betika se je preselila s svojo materjo in bratcem — oče ji je že davno umrl — v drugo, več ur oddaljeno vas na prijaznem gričku sredi Loškega hribovja. In tako se je zgodilo, da sta s časom pozabila eden na drugega ...

*

Minulo je mnogo let. Zima je prišla v deželo in debel sneg je pokrival Loške hribe. Na Lužah, mali vasici koncem ozke dolinice, so se pripravljali na veliko slavnost. Poročiti se je imela hčerka najbogatejšega kmeta in daleč naokoli znanega gostilničarja — in na ženitovanjsko slavnost je bila povabljena vsa številna žlahta in pa vsa vas. Gostje so prihajali od vseh strani, od daleč in od blizu. Ženinovi starši in sorodniki so prišli s Štajerskega že prejšnji večer in iz Ljubljane se je pripeljal dr. Pavel Vesel, ki je bil tudi povabljen in ki je malo poprej prišel iz vojske. Civilne službe še ni bil nastopil, zato je prišel kar v svoji lapi častniški uniformi. Nevesta je bila zelo lepa in mlada, dasi je enega moža že pokopala, pa tudi ženinu ni bilo nič kaj reči. Paradna orožniška obleka mu je prav dobro pristojala in z lepega, okroglega obraza mu je sijala nepopisna sreča. Vesela in zgovorna nevestina mati je letala iz sobe v sobo, pripravljala in delala, kot da se je pomladila za dvajset let. Najbolj pa si je prizadevala mlajša nevestina sestra Uršika, da bi postregla in ustregla prihajajočim gostom, pred vsem pa svojemu bratrancu, »uglednemu gospodu doktorju«. Tudi posebno kuharico so najeli za tiste dni, in sicer tako, ki je znala kuhati tudi za »gospode«.

Ko je prišla določena ura in ko so bili zbrani že vsi svatje, je zazvonilo v beli cerkvi gori na gričku. Mati je poskropila nevesto in ženina in naposled tudi svate z blagoslovljeno vodo, Uršika jim je pripela bele šopke na prsi. Nevesta je naenkrat zaihtela, toda samo za trenutek — in izprevod se je začel pomikati naprej. Godci so zaigrali in prijetno so odmevali glasovi harmonike in klarineta od zasneženih gozdov. Vso dolgo pot so igrali in svatje so veselo stopali za

njimi. Šele ko so dospeli do cerkvice na gričku, je godba umolknila...

V cerkvi je bilo hitro opravljeno. Dr. Veselov prijatelj in nekdanji sošolec, ki je potem zvečer tudi prišel med svate, je zvezal ženina in nevesto za večno. Po cerkvenem obredu so se še malo oglasili pri Mežnarju, potem pa so se vsuli po hribu nizdol. Že so bili doma. Začela se je vsčednevna gostija. Vrstili so se govoriti, zdravice, petje in ples. Vseskozi samo veselje brez najmanjšega prepira. Najbolj židane volje med vsemi pa je bil dr. Vesel. Pel je, pil in plesal in zabaval vse od kraja. Posebno mnogo pa je plesal. Plesal je z vsemi, tudi s tistimi, ki poprej še niso plesale nikoli, in je samo malo stisnil zobe, kadar mu je katera v nerodnosti stopila na nogo. Najboljša med vsemi plesalkami pa je bila brez dvoma mlada, živahna Uršika, zato je tudi največ plesal z njo in kadar sta se vrtela onadva, ju je bilo kar lepo gledati.

Zvečer so prišli fantje in dekleta iz bližnjih vasi. Dr. Vesel je kar ostrmel, ko je zagledal med njimi lep, bled obraz, ki se mu je zdel tako znan. Sedel je k svojemu stricu, ki ga je imel najrajši od vseh sorodnikov, in nekam utihnil. Spoznal jo je — in tudi ona ga je spoznala... Po tolikih letih! Bila je mlada in lepa kot cvetoča vrtnica in v njenih očeh se je bleščalo, kot bi se utrinjale zvezde... On pa je bil že poročen in sploh ni vedel, da še živi njegova nekdanja tovarišica na paši, še manj pa, da je postala tako nepopisno lepa in vabljiva.

Pustil je strica in se ji približal. Prijazno jo je pozdravil in ji stisnil roko — ona pa je zardela in vztrepetala po vsem telesu. Pavel je dobro opazil njen drget in na tihem si je laskal, da mu je še vedno udana kot nekdanj...

Zaplesala sta po hiši in sanjala in se spominjala onih srečnih in nedolžnih dni gori nad bukovim gozdičem... In ko je godba utihila, se kar nista mogla ločiti. Plesala bi bila kar naprej. In kadar je bila prosta, je Pavel hitro skočil ponjo in plesal z njo — skoro samo z njo.

Uršiki pa to ni bilo nič kaj prav. Postala je ljubosumna, ko je videla, da rajši pleše z ono nego z njo. — Sedla je v kot in ježno gledala po vrtečih se parih. In če jo je kdo prosil za ples, se je izgovarjala, da jo boli glava in da ne more več plesati. Tudi Pavel je prišel ponjo — že iz formalnosti — pa tudi njemu je odgovorila tako. Njemu pa je bilo to samo všeč, kajti imel je tem več časa za njo — za svojo Betiko, ki se mu je med plesom naslonila na njegova prsa in pila mlado srečo s polnimi požirki... Prosila ga je, naj se je od sedaj naprej včasih spomni s kako kartico in mu obljubila, da ga ob prvi priliki obišče v Ljubljani. — In ko je proti jutru odhajala s svojim bratom, jo je spremil do hišnega praga. Rad bi jo bil spremil še dalje, pa se ni upal zaradi hudobnih jezikov. Zunaj je bilo še zelo temno. — Brat je odšel naprej, ona pa je ostala za trenutek... Ozrla se je okoli sebe in ko je videla, da ni nikogar blizu, je stegnila bele roke, pritislila na njegova usta goreč poljub in rekla: »Pavel, takrat sem te imela rada, danes te pa ljubim... Na svidenje!«

In že je stekla za svojim bratom in izginila v pol temi...

* * *

Pavel je držal obljubo. Pošiljal ji je kartice in drobna pisemca, polna miline, ki so mladi deklici delala toliko veselje. Kako težko je pričakovala nje-

govih vrstic, kolikrat jih je prečitala, da jih je že znala na pamet in kako je poljubljala potrpežljivi papir, ki ga je imel on v rokah... Skrbno je spravljala in skrivala vse, kar je prišlo od njega, dasi jo je prosil, naj raztrga, ko prebere, ali sežge na ognju. Ona tega ni mogla storiti, preveč ga je ljubila.

In ko je skopnel sneg in ko so vzcvetele prve rožice na njenem gričku, je še bolj zahrepenela po njem. Napisala mu je lepo pismo in mu v srčnih besedah naslikala svoje hrepenenje po njem. »Rada bi te videla, rada bi govorila s teboj — rada bi bila vsaj enkrat še pri Tebi!«

Toda nerodni slučaj je hotel, da je pismo dobila v roke Pavlova žena. Naslov ni bil dobro narejen in pismo je prišlo na dom. In ko je Pavel prišel iz urada domov, ga je sprejela sicer mirna in dobra ženica z vse prej kot ljubeznivim pozdravom.

»No, lepo me goljufaš! Lepe reči delaš za mojim hrptom. Kamor greš, povsodi napraviš kako neumnost!«

»Ne bodi huda, nedolžna šala...«

»Nedolžna šala, ja seveda! — Pa kako mu piše: Bi ga rada videla, bi bila rada z njim — sama z njim seveda... Jaz ji bom že pokazala — naj le pride!«

Pavel se ni hotel kregati — poznal je svojo ženo in vedel, da je najboljša, ako jo pusti pri miru. Bo že pozabila, potem bo pa zopet vse dobro. Še tisto popoldne pa je pisal Betiki in ji dal natančna navodila glede nadaljnjega zadržanja. Žena pa se je obrnila na Uršiko in jo prosila, naj pride v Ljubljano. Uršika je komaj čakala njenega poziva, kajti njena ljubosumnost ji še vedno ni dala miru. Vedela

je, da Pavel dopisuje z Betiko — saj je poznala njegovo pisavo — in skušala je podkupiti pismonoša, ki je moral mimo njene hiše, kadar je nosil pošto na grič. Ali za sedaj ga še ni mogla pridobiti, kajti dobra Betika je dopadla tudi njemu tako, da je ne bi mogel žaliti.

Pavlova žena in Uršika sta se domenili, kako bosta onemogočili sploh vsako dopisovanje. Ali napravili sta račun brez krčmarja. Betika je takoj zašlutila zanjke, ki so ji bile nastavljene, in je rajši odnesla vsako pismo sama na pošto, dasi je bila več kot uro hoda oddaljena. Pavlove liste je pa tudi v redu prejemala, kajti zagrozila je pismonoši, da ga bo gospod doktor naznanil, ako ne bi dostavljal njegovih pisem na pravi naslov. Tako je bilo kmalu zopet vse dobro in Uršika in Pavlova žena sta se veselili svojega navideznega uspeha, kajti res je bilo, da ni prišlo nobeno Betikino pismo več na — Pavlov dom ...

* * *

Lepo jutro. Nervozno je stopal Pavel pred kolodvorom gori in doli in čakal. Previdno se je oziral okoli sebe, ako ne bi opazil kakega znanega človeka. Nikogar ni bilo — zrak je bil čist. Vlak je pridrdral, iz kolodvora so se vsuli ljudje. Tam zadaj je stopala ona, sama, vsa lepa in vzhičena. Pavel jo je takoj opazil, tudi ona je opazila njega ...

Že sta stopala po dolgi kolodvorski ulici — tiho in resno, kot bi se bala govoriti na glas ... Tam pred veliko hišo pa sta naenkrat izginila ... Šele, ko sta se znašla v mali, preprosto opremljeni sobici, ki jo je bil Pavel nalašč najel zanjo, sta se oddahnili in začela dihati mirno in brez skrbi. Tedaj pa se mu je

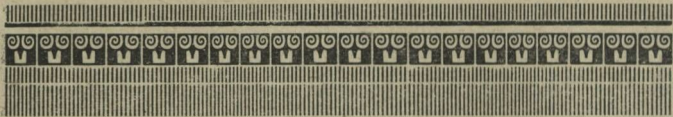
Betika vrgla okoli vratu in ga začela obsipati s poljubi. Vmes pa je jecljala: »Slednjič vendar pri tebi!« ...

* * *

Kadar je le mogla, je pohitela k njemu v mesto. Saj se to ni zgodilo velikokrat, ker so ljudje tako pazili nanjo, da se ni mogla nikamor ganiti, da ne bi zvedeli, kje da je bila. Ali tiste kratke ure, ki jih je preživela pri njem, so ji bile najlepše v njenem življenju... Ali vse lepo mine, mora minuti, ker ljudje ne morejo trpeti, da bi bila dva srečna, ako sami niso srečni...

In tako se je zgodilo tudi tukaj. Polagoma so prenehala pisemčka in izostala so srečavanja v Ljubljani. Betika je dobila kar dva ženina in eden izmed njiju je postal njen — mož... Pozabila je na svojega tovariša izza mladih let in tudi on je skoro pozabil nanjo. Le kadar se vrača božični čas in kadar prihaja zopet novo leto v deželo, tedaj se je spomni nehote in modruje: »Bog ve, kaj dela moja pastirčica. Ali se še kedaj spomni name in ali je srečna. Bog daj da bi bila! Ako pa ni, ako je morda celo nesrečna, potem naj gre in naj poišče svojega pastirčka, saj ve, kje ga ima iskati...«

Mlada ljubezen.

(Delavski List, 1922. št. 5. Ponatis izšel v »Delavski Sloveniji«, Amerika.)

Ne bom popisoval, kako sem prišel do njenega dnevnika, saj to ne more nobenega zanimati. Če pa povem, da so me njene besede ganile do srca in pristavim, da jih je napisala mlada, lepa in angelsko-nedolžna deklica, ki je komaj odprla svoje sanjave oči in plaho pogledala v svet lepote in ljubavi, potem upam, da jim boš z zanimanjem sledila tudi ti, draga bralka. Ne bom izpreminjal. Poslušaj, kako govori moja deklica.

* * *

Bila sem na Dunaju, ko sem ga prvič videla. Vaclav V. je bil mlad Čeh, veselega značaja. Stanoval je v isti hiši, v istem nadstropju kakor jaz. Njegove sestre in tudi on so često zvečer prihajali k nam. Bil mi je simpatičen, a to je bilo tudi vse, kar sem zanj čutila. Nisem se dosti brigala zanj, čeprav sem slutila, da me ljubi.

Zgodila se mu je nesreča. Stroj mu je odtrgal na desni roki dva prsta. Takrat sva se duševno bolj zbližala. Ta nesreča ga je namreč tako potrla, da se mi je smilil. Poprej tako vesel, je sedaj postal otožen in zamišljen. Popolnoma je obupal, želel si je smrti. Branil se je, da bi mu obvezo obnovili. Dobil

je hudo vročino. Njegova mati in sestre so se zanj zelo bale.

Ko sem prišla nekega popoldne iz šole domov, me je poklicala njegova mati in me prosila, naj ga malo razvedrim in naj mu prigovarjam, da bi se pustil obvezati. Stopila sem k postelji in mu dala roko. Nasmehnil se mi je ...

Ostala sem dolgo pri njem in mu prigovarjala. Pripovedovala sem mu to in ono — celo zasmejal se je včasih — in med tem sem mu obnovila obvezo, da sam ni vedel — kdaj ... Mrak je bil v sobi, hotela sem iti — pa me je prosil, naj ostanem in naj mu zapojem njegovo najljubšo pesmico. Zapela sem ... Mirno je zaspal, spal je novemu življenju na-proti.

Od tega časa naprej mi je bil zvesto vdan. Videla sem, da me ljubi, čeprav mi ni tega nikoli povedal. — Mislim, da je dobro vedel, da mu njegovih čustev ne bi mogla vračati. Bila sva si torej samo dobra, dobra prijatelja.

Ko sem se morala vrniti v Ljubljano, nisem rada šla. Ko sem mu stisnila roko v slovo — se ni mogel več obvladati. Poljubil me je strastno — nato pa je zaplakal na glas ...

* * *

Bila je zgodnja pomlad in vijolice so cvetele. Vse polno jih je bilo na travnikih kraj Ljubljance. Vsak dan sem šla k prijateljici in sem trgala na njenem vrtu tik ob vodi te ljubljenske mojega srca. Ob vodi pod brezami je stala klopica. Rada sem sedela na tej klopici in urejala vijolice v šopke, ali pa sem gledala v mimo mene hiteče valove. Večkrat se mi je pridružil brat moje prijateljice. Žane je bil 19 let

star in dijak 7. razr. ljubljanske realke. Kakor vsi dijaki v tej starosti je bil tudi on zelo domišljav. Navadno sva govorila samo francoski. Prinašal je s seboj Prešernove pesmi, predstavljene na francosko, in deklamiral. Ob tej priliki mi je začel nekoč pripovedovati, kako me ljubi... Jaz sem se mu pa smejala, nakar je užaljen odšel. Ko sva se zopet srečala, je bil čisto resen in se je delal, kot da se ni nič zgodilo. Opazila sem tudi, da ni nikoli omenjal ljubezni, kadar sva govorila slovenski.

Šla sem zopet k vodi na svojo klopico. Gledala sem doli na čolne, ki so pluli po Ljubljani. Hladen vetrič je potegnil skozi nežno, svetlozeleno listje in prinašal opojni vonj vijolic. Kako sem bila srečna! Toda dolgo nisem mogla nemoteno uživati lepoto tega solnčnega pomladanskega dneva... Pridružil se mi je Žane in zopet mi je začel govoriti o svoji veliki ljubezni... Jaz mu nisem verjela. — Rekla sem mu, naj mi nikoli več ne govori o tem, če hoče, da ostaneva prijatelja in Žane me je razumel in ubogal. Spametoval se je in nikoli več mi ni govoril o ljubezni. In tako sva še danes samo dobra prijatelja...

* * *

Velika družba je bila poleti vsak dan zbrana ob zeleni Ljubljani. S sestro sva se hodili kopat na določeno mesto. Mamica je navadno hodila z nama, ali pa je vsaj pozneje prišla po naju.

Tako sem se zopet kopala nekega dne, ko sem prvič videla mladeniča, ki mi ga je predstavil Žane in ki je bil prvi, za katerega sem čutila nekaj, čemur ljudje pravijo ljubezen. Pravzaprav sama ne vem, kako se je zgodilo, da je bil tudi on sprejet v naš ožji

krog. Vem pa, da smo se zabavali imenitno. Če nismo bili v vodi, smo se vsedli v krog in moj novi znanec je pripovedoval, kako se mu je godilo v vojski, kar nas je zelo zanimalo, ker je znal tako lepo pripovedovati. Včasih smo tudi zapeli.

Bila sem vedno vesela, ustne so mi šle vedno na smeh, kar mu je posebno na meni ugajalo, kakor mi je to pozneje povedal. Po večerji smo se zopet zbirali pri prijateljici. Šli smo na čolne in se vozili po Ljubljani. Kakor slučajno, sva bila vedno skupaj v čolnu. Tiho sem mu sedela nasproti in gledala v vodo, kjer je odsevalo nebo v večerni zarji ... Ena barva se je prelivala v drugo, počasi je izginjal rožnati odsev, svetlomodro nebo je postajalo temno ... tudi voda je postala temna, skoraj črna. Nebroj zvezdic je vzplamtelo na nebu in luna je priplavala izza grička.

Vso pot nisva govorila ne ene besedice. Oba sva vedela, da se imava rada, a tega si nisva povedala. Nisem želela, da bi mi povedal, kar sem že vedela ... Zdelo se mi je, da so to lepe sanje, nežne sanje, ki zbežijo, ako se izgovori. Bala sem se onega trenutka, ko bo govoril, povedal, kar čuti ... Konec bi bilo moje sreče, zbudila bi se iz lepih sanj ...

Čoln za čolnom je krenil proti domu. Predno sva obrnila midva, sem zapela veselo kot ptica na vejici in on me je spremljal s svojim krasnim glasom. Najina čustva so se izlila v melodijo, ki je donela pojemajoč v nočno tišino ... Zadnji je prišel najin čoln v пристanišče.

Nekoč se je pri kopanju močno ranil na nogi — samo zaradi mene. Skočil je namreč iz čolna, ker je videl, da sem ostala sama na bregu, tako nesrečno na stekleno črepinjo, da si je prerezal pod-

plat čez in čez. Komaj se je pozdravil — hodil je še s palico — je prišel zopet k vodi, ni ga več trpelo doma...

Šla sva skupaj na izprehod in ob tej priliki mi je povedal, kaj čuti zame... Stresla sem se, čeprav so mi bile vseč njegove besede. Neka temna slutnja se je polastila moje duše in mi pravila, da bo sedaj vse nehalo, ko je izpregovoril...

Videla sva se vsak dan, a vpričo drugih sva se vikala in skrivala mlado ljubezen. Edino prijateljica je vedela za najino skrivnost. Ona je bila tudi tista dobra duša, ki mi je prinašala njegova pisma...

Ali najina ljubezen, ki je bila tako idealna, lepa in čista, ni trajala dolgo... Nekdo me je zatožil pri očetu. Kako je zvedel za vse, prav vse, ne vem. Od tega časa nisem več smela hoditi k prijateljici. Njega sem sicer videla tuptam na cesti, tudi sem z njim govorila par besedi — mimogrede, a paziti sem morala, da me nihče ne vidi. Bala sem se strogega očeta.

Kmalu nato se je pričela šola. Izgineval mi je počasi iz spomina... In kmalu nisem nič več čutila zanj... Nova zvezda mi je zasijala in zatemnila s svojo bliščečo lučjo pozabljeno zvezdico...

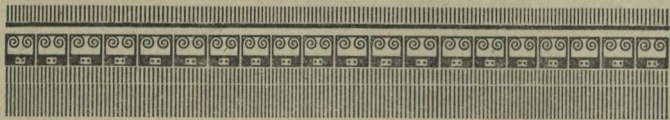
* * *

Videla sem srečo... stopila je v moje življenje... toda kakor zvezda na nebu je ostala vedno v daljavi... in je sijala vsem... Hrepenela sem po njej celo dolgo leto... Bila mi je tako blizu in vendar tako daleč... Le enkrat sem se zdrznila in iztegnila roko po njej... a ostala mi je nedosegljiva...

Sanjala sem sladke sanje... ali videla sem, da se je sreča smehljala drugim... Zato sem trpela, a tudi trpljenje mi je bilo sladko, saj sem trpela zanj, ki sem ga ljubila...

Naenkrat pa je stopil predme in me privil k sebi... Moje sanje so se uresničile... sreča je prišla k meni.

Ženska kaprica.

(Resničen dogodek mladega visokošolca.)

(Delavski List, 1922, št. 9.)

Lepa majska noč je legla nad razuzdano nemško mesto Gradec. Po dolgi ulici je stopal zamišljen mladenič in mrmral sam s seboj. Vse skup ga je jezilo. Njegovi srečnejši in premožnejši tovariši so sedeli s svojimi izvoljenkami po gostilnah in kavarnah ter se zabavali z njimi in uživali dobrote zlate akademične svobode in vesele mladosti s polnimi požirki — on pa je taval po graških ulicah sam, brez denarja, brez prijateljev in brez ljubezni.

»Ali sem mari jaz kriv, da sem sin preprostega delavca, ki me ne more tako podpirati, kot podpirajo bogataši svoje otroke? — Ali smem od svojega dobrega očeta zahtevati, da žrtvuje zame še več, kot si že itak mora pritrgovati od lastnih ust? Ne, — saj sem mu hvaležen, da me je spravil sploh tako daleč... In če ne bom mogel študirati naprej, bom gledal, da dobim kako službo, pa bo... Tega večnega pomanjkanja in odrekanja sem se že temeljito naveličal... Brr!«

Prispel je do odlične kavarne. — Nekdo je ravno odprl velika vrata, luč je blisknila na cesto in razposajeni glasovi ciganske godbe so udarili nesrečnemu mladeniču na uho, kot bi ga vabili, ali pa kot bi se mu rogali.

Hitro je segel v žep in zopet v drugi ter iskal in začel šteti. »Bo, za eno kavo bo in pa desetica za vratarja!« Odločil se je hitro in vstopil. Ponosno je pogledal po gostih, kot je bila njegova navada, prijazno pozdravil in sedel k majhni samotni mizici v kotu, odkoder se mu je nudil pogled po celi prostorni dvorani.

Oči vseh gostov, zlasti pa pogledi ženskega sveta so se uprli v mladega, lepega, plavolasega in visokoraslega prišleca. Omeniti moramo, da je bil naš mladi znanec nenavadno krepk in velike, naravnost atletske postave. Čeprav je bil reven, je vedno gledal na to, da je bil čedno — uprav elegantno oblečen, čisto obrit in skrbno počesan. Njegove svetle, odkritosrčne oči pod visokim čelom so pričale o njegovi naravni inteligenci in sveža, živahna barva njegovih lic je svedočila, da je mlad in zdrav. Njegove nenavadno fine manire in samozavestno kretanje pa nam je lahko v dokaz, da se more povzpeti do najlepšega, upoštevanja vrednega obnašanja v takozvani »boljši družbi« tudi siromašen sin preprostega delavca, ako ima pošteno srce in odprte oči...

Dobil je kavo in pikolo mu je prinesel časopise. Zamislil se je v čitanje, ne da bi se brigal za svojo okolico. Zato tudi ni videl, da ga mlada, elegantno oblečena dama pri sosednji mizi pozorno opazuje.

Godba je zopet zaigrala. Nehote je sedaj dvignil svoj pogled od časopisa in zazdelo se mu je, kot da so odskočile od njega lepe črne oči. Kot bi se zbale njegovega pogleda, kot bi se sramovale in se hotele skriti... Toda le za trenutek! Mlada gospa se očitvidno ni mogla dolgo premagovati. Vnovič se je ozrla z nekako pobožno spoštljivostjo proti lepemu mladeniču — in tedaj sta se srečala njuna pogleda.

In zazdelo se je obema, kot da sta se našli dve duši, kot da sta se srečali na poti, ali samo zato, da se zopet razideta ...

Dama je lahno zardela. Iz njenih oči je odsevala tiha boleost in nerazumljivo hrepenenje. V njeni duši je vzcvetela rdeča rožica, ki prav tako hitro usahne kot je vzklila ... In mladi visokošolec, ki je bil od mnogih oboževan in ki je tudi sam mnogo ljubil, je postal nemiren. Hotel je zopet čitati, pa ni mogel. Za godbo, ki jo je poslušal tako rad, mu ni bilo dosti. Neprestano so mu uhajale oči k lepi sosedu, kateri je njegovo zanimanje in njegov nemir očitno dopadal ... In razgovarjala sta se tako — dolgo, dolgo, s samimi pogledi — brez besede.

Naenkrat se je dama dvignila, ošinila mladega zaljubljenca z zadnjim poveljujočim pogledom in odšla s počasnim, majestetičnim korakom mimo njega skozi vrata ... Mladi mož je hitro plačal in odšel za njo. Sto misli in dvomov in upanj mu je rojilo po glavi. Ko je stopil na ulico, je takoj opazil, da ga je lepa neznanka namenoma čakala in da se je v tem hipu začela oddaljevati. Rad bi se ji bil pridružil in vprašal, če sme ..., pa ni upal. Korakal je torej za njo v majhni razdalji in pazil, da jo ja ne izgubi izpred oči. Dama se je večkrat ozrla, kot bi se hotela prepričati, ali gre še za njo.

Sedaj je postala pred vežnimi vrati trinadstropne hiše in se delala, kot da išče ključ, v resnici pa v tej hiši niti ni stanovala. V tem je prišel njen zasledovalec do nje in začela sta se prijazno razgovarjati.

Nekaj minut pozneje sta vstopila oba v sosednji hiši. Mlada gospa je peljala svojega Adonisa za roko po širokih stopnicah v prvo nadstropje. Roka se ji je tresla in trepetala je po vsem životu. Ključ je za-

škripal, vrata so se odprla in gospa je potisnila svojega izvoljenca naprej v svoje stanovanje, nato pa je vrata zopet skrbno zaklenila. In že je stal naš junak sredi razkošno razsvetljene in bogato opremljene sobe...

»Mladi, nepoznani gospod! Samo eno uro morete ostati pri meni, potem pride moj soprog — opozarjam vas nato...« In ko je čez dobro uro odhajal, se mu je vrgla še enkrat okrog vratu in ga prosila s tresočim glasom: »Samo nekaj vas prosim in upam, da mi izpolnite mojo željo: Ako me srečate še kedaj, pojdite mimo mene, kot da me ne poznate, kot da me niste videli nikdar...«

»Hočem, dasi težko! Vendar pa bi vas rad vprašal, kako to, da ste me danes tako božanstveno sprejeli... ne razumem...«

»Ženska kaprica! Lahko noč!«

Mlada žrtev.

(Delavski List, 1922. št. 10. Izšlo tudi v češki
prestavi.)

(Slika iz vojne.) -

Zabliskalo se je na Ježi in kmalu je začelo strašno grmeti po vsem Kolovratu. Grmenje je postajalo vedno hujše in zdelo se je, kot da se hoče svet podreti. Granate so neusmiljeno udarjale na Kozmarico in se razletavale med strašnim pokanjem. Vmeš pa so padale mine najtežjega kalibra in stresale zemljo daleč naokoli. Drobcji vročega železa so frčali okoli in iskali svojih žrtev, od skal odkrhnjeno debelo kamenje je odskakovalo in se valilo preko golih strmin tja doli proti zeleni Soči. Vsa gora je bila zavita v črne oblake gostega dima — iz katerega se je začulo tupatam zamolklo ječanje nesrečnih ranjencev, ki jim v tem trenutku ni bilo mogoče pomagati. Pa že so se zopet udušili njihovi milo proseči glasovi v strašnem divjanju peklenske nevihte. Kot da se je odprl pekel, kot da je neusmiljeno nebo začelo sipati žveplo in ogenj na ta mali prostorček nesrečne slovenske zemlje. Še ni bilo dosti. Visoko v zraku se je začulo brnenje italijanskih aeroplanov, nekaj je zašumelo po zraku in zletelo doli, kot bi potegnil veliko srebrnozvetlo črto, ter se razletelo v sivih skalah z mogočno silo.

Toda kot bi odrezal, je prenehalo to grmenje. Začuli so se besni »hura« klici in Italijani so udrli v naše sprednje postojanke na Kozmarici, ki so jih do sedaj držali madjarski vojaki.

Nastala je splošna zmeda in če bi bili znali Italijani izrabiti svoj uspeh, bi bili z lahkoto prodrli naprej proti Kneži in Slapu. Toda Italijani tega niso znali nikoli.

Naše rezerve, ki so bile skrite na varnem v globokih kavernah, so dobile ukaz za protinapad. Kot bi trenil, so privreli skriti možje iz tal in leteli kot vihra proti določenemu mestu — in hrabri Italijani so pobegnili iz zavzetih jarkov, še predno so prišli Madjari do njih.

Sedaj pa je začela italijanska artilerija znova svojo strašno pesem. Osemnajstletni praporščak je bil s svojo četo ravno na polovico pota. Kar trešči ogromna granata sredi med njegove vojake. Nekaj jih je obležalo na mestu mrtvih, nekateri so se zvijali v strašnih bolečinah, ostali pa so hiteli z močnim, neboječim četovodjem na čelu naprej, kamor jim je bilo zaukazano.

Mladi praporščak se je bil tako prestrašil, da je bil ves iz sebe. Revež ni vedel, kaj naj bi storil. V tem je udarila druga granata v njegovi bližini. In sedaj si ni več pomišljal. Zbežal je nazaj in se skril za bližnjo steno.

»Kje pa je gospod praporščak?« je kričal stotnik, ko je videl, da prihaja mala četa brez svojega poveljnika.

»Ne vem, mislil sem, da gre za nami!« se je izgovarjal ubogi četovodja, ki si ni vedel pomagati.

»Poveljnik mora iti pred četo! Ta bojazljivec, ta izdajalec češki! — Bom že posvetil temu »pemskemu«

lopovu! Le pripravi naj se!« In poslal je enega vojaka nazaj, da poišče izgubljenega praporščaka. Nšel ga je za veliko skalo tresočega se po vsem životu.

* * *

Dva vojaka z nasajenim bajonetom sta gnala bledega mladeniča, ki je stopal počasi in bolestno gledal pred se. Velik in lep je bil ta mladenič in veliki plavi lasje so dičili njegovo glavo. Toda na njegovih licih se je poznalo, da je prejokal minulo noč. Oči so mu bile krvave in ustnice so se mu tresle — človek bi mislil, da bo zdaj kleknil na tla. Ali se je njegova duša že preselila iz telesa, ki je videti kot okorna masa brez vsake volje?

Sedaj je mladenič globoko vzdihnil, kot bi hotel obstati in govoriti in morda prositi. Toda vojaka sta ga surovo potisnila naprej. Ravnala sta pač, kakor jima je bilo ukazano. Dospeli so do velike skale na koncu travnika. Za travnikom se je vzpenjal majhen gozdiček. Tu je že čakal častnik s štirimi možmi. Ko jih je blede mladenič zagledal, se je vrgel na kolena pred nje in jih začel milo prositi: »Prizanesite mi, pustite mi moje mlado življenje, saj nisem ničesar zakrivil! Oh, moja uboga mati! Kaj bo počela moja mati? In moja ljuba, moja nesrečna Mařenka? Dovolijo naj mi, da se zagovarjam, in dokazal bom, da sem nedolžen! — Usmilite se me vsaj vi, ako se me drugi niso hoteli usmiliti.« Dvignil je roke in pogledal s prosečim pogledom, da bi se ga kamen moral usmiliti.

Toda vojaki so imeli ukaz, ki so ga morali izvršiti. In čez par minut je zadonelo in odmevalo po gozdu nad Lubinom šest strelav iz vojaških pušk.

* * *

Pozneje so mi prebivalci prijazne vasice Lubin pripovedovali, kako se jim je smilil ubogi, mladi praporščak, ki so ga ustrelili madjarski vojaki, ker je menda pobegnil iz boja. Kako je plakal in prosil s povzdignjenimi rokami — a vse ni nič pomagalo. — Ustrelili so ga kot psa in ga zakopali kot živino, ki pogine za plotom. Bil je pač Čeh, ki so jih Madjari sovražili bolj kot Italijane.

In zvečer sem pohitel čez travnik k oni skali in postal ob njegovem grobu. Tesno mi je bilo pri srcu. Zamislil sem se in tiha molitev mi je privrela iz moje duše: »Padel si v cvetju mladosti za veliko idejo, kot jih je padlo in jih bo padlo še mnogo. Toda ideja sama ne bo padla nikoli!«

Pri križu.

(Delavski List, 1922. št. 12.)

Ob robu ljubke zelene tratice par sto korakov nad prijazno belo vasico stoji star lesen križ. Zapuščen je in pozabljen. Dež je že skoro popolnoma izpral njegovo nekdanj lepo rujavo-rdečo barvo, velike špranje in luknje v strehi propuščajo dež in snežinke na razpadajočo Kristovo podobo in preperela klopica pod njo nudi le za silo prostorček trudnemu potniku, ki pride tod mimo po mali stezici in se hoče odpočiti, predno gre naprej čez skalnati greben nad trato.

Pred nekaj leti je skrbela za ta križ nežna roka mlade deklice, ki je vsa srečna skoro vsak dan priletela preko prostranega vrta navzgor na priljubljeno ji tratico in okitila nemo Kristovo podobo s šopki in vencí, spletenimi iz svežih poljskih cvetlic. Danes pa sedi ista nekdanj tako vesela in srečna deklica — vsa žalostna in potrta pod razpadajočim razpelom, na katerem ne vidiš ne svežih ne posušenih rož. Nemo zre pred se v tla in tiho plaka. Komolce je oprla na kolena in naslonila na roke trudno glavo. Silna bole tare njeno varano sree. Zdaj pa zdaj se strese po cellem životu, kot bi s silo hotela pregnati misli in spomine na srečne dni, potem pa že zopet nepremično bulji pred se, kot da ni več duše v njenem telesu.

»Mamica, mamica! Poglej, kako lep šopek rožic sem ti nabral. Prinesel sem ti jih, da ne boš žalostna

in da me boš imela rada. Ná jih, mamica, vzemi jih, jaz pa bom zopet šel, da ti nabereš še lepših!»

Mlada žena je dvignila glavo in solza ji je zdrknila po obrazu, ko jo je prebudil iz težkih misli nedolžni petletni sinček, ki je pritekel preko trate in ji že oddaleč molil rožice, ki jih je nekdam tudi sama nabirala tako rada. Mali dečko je opazil solzo v materinih očeh.

»Mamica! Zakaj pa se jokaš? Zakaj si vedno tako žalostna? Ali me nimaš rada? Ali ne maraš za rožice, ki ti jih vedno nabiram? Le tiho bodi, takoj ti bom prinesel še večji šopek, veš!»

»Seveda te imam rada, pa tudi rožice imam rada — samo mislila sem ravno na tvojega papana in molila za tvojo in njegovo srečo ...«

»Kje pa je moj papa, mamica? Kakšen je in kedaj pride?»

»Tvojega papana ne bo nikoli več! Prišel je, pa je zopet odšel — in od tedaj ga nisem videla več! Šel je na vojsko, tebe ni nikoli poznal — mene pa je hitro pozabil in danes ne vem, kje je. Niti ne vem, ali je živ ali mrtev — zato sem vedno tako žalostna.«

»Le tiho bodi, mamica, jaz bom tako lepo priden in ti bom vedno nabiral najlepših rožic! In ko pride papa, jih nabereš tudi njemu.« Pri teh besedah je nedolžni dečko odhitel preko trate in izginil za ovinkom, nesrečna mati pa se je počasi dvignila in zataknila šopek za Kristovo glavo.

*

November je bil v deželi, toda tisti november je bil izvanredno lep in mil kakor malokdaj na Gorenjskem. Mlad jezdec je dirjal na svojem čilem konjiču po beli cesti mimo njiv in travnikov, okrašenih z

pozni jesenskim cvetjem. Uboga žival je letela kot ptica, da so se kresale iskre pod njenimi nogami in da se je dvigal prah za njo, jezdecu pa se je zdelo, da gre še vedno prepočasi. — Videti je bilo, da se mu zelo mudi. Sluga mu je pravkar povedal, da se je pred pol ure odpeljala s kolesom po cesti proti sosednji vasi Rosova Zalka, najlepša mladenka v vasi, v kateri se je nahajal njegov trenski oddelek, kateremu je poveljeval. Že dolgo je metal za njo svoje poželjive poglede in iskal prilike, da bi ji razodel svojo veliko ljubezen — in sedaj se mu je zdelo, da je prišel toli zaželeni trenutek. Zato je izpodbadal in podil konja, da bi jo dohitel.

Zalka je bila od dobre in bogate kmečke hiše. Njeni starši so imeli poleg obsežnega posestva malo gostilno. Med vojno jim je šlo zelo dobro. Oče ji je že davno umrl, zato je slonela vsa skrb za posestvo in za otroke na materi vdovi. Zalka je imela še dve starejši in eno mlajšo sestrice, ki so bile vse lepe in oboževane, najlepša in najbolj izobrazena pa je bila ona. Hodila je v šolo v mestu in ko je dovršila osem razredov, je ostala doma, da pomaga materi in sestram. Sosedov sin, ki je bil preddelavec na železnici, reven, toda pošten in varčen mladenič, je še pred izbruhom vojne zaprosil za njeno roko — toča ponosna deklica ga ni marala, dasi je bil materi zelo všeč. Zalka je hotela imeti kaj boljšega, navaden in preprost delavec ji je bil premalo.

Tisti dan je šla v sosednjo vas po nekem opravku, obenem pa se je hotela še malo izprehoditi. — Hitro je opravila, kar ji je naročila mati; nato pa se je ravno naslonila na kolo ob travnatem robu ceste in gledala zamišljeno čez vrtno ograjo, ko je prigalopiral po cesti znani jezdec in se ustavil pred njo.

Poročnik pl. Farkas je bil mlad in zal mladenič. Njegova vitka postava, njegove svetle črne oči, njegovi lepi lasje in njegove male angleški prirezane brčice in slednjič njegovo ljubeznivo, prikupno obnašanje je Zalki zmešalo glavo že takrat, ko je prvič stopil v hišo njene matere. — Vzljubila ga je v tistem hipu, toda svoje skrivnosti ni mogla in ni smela zaupati nikomur. Saj jo je mati tolikrat svarila in ji pravila, da mlada deklica ne sme verjeti in zaupati vojakom, zlasti pa častnikom, ako noče biti nesrečna. Čutila je, da jo ljubi tudi on, dasi ji tega ni mogel povedati, ker je mati strogo pazila na vsako njeno kretjo. Toda govorile so dovolj jasno njegove oči in njegovo obnašanje — in neizkušena deklica je mislila, da je srečna...

»Slednjič se mi je vendar posrečilo, da morem izpregovoriti z vami par besedi, ne da bi naju kdo motil. Saj novega vam pravzaprav nimam povedati, ker sama dobro veste, da vas ljubim od onega trenutka, ko sem vas zagledal. Gospodična Zalka, povejte mi, ali me imate tudi vi vsaj malo rada?«

»Mamica mi je rekla, da ne smem verjeti in zaupati zapeljivim besedam mladih častnikov.«

»Saj nismo vsi enaki! Meni lahko verjamete, da še nisem čutil za nobeno žensko toliko, kot čutim za vas... Sicer pa vas prosim, ako mi dovolite danes zvečer sestanek, da se laže domeniva in da se prepričate, kako resnična in čista je moja ljubezen do vas...« Deklica je narahlo zardela in neopazno vztrepetala v prijetno-slastnem občutku. — Po kratkem premišljevanju je odgovorila na pol tiho: »Dobro, danes zvečer ob 10. uri pri križu nad vasico!« Stisnila mu je roko, skočila na kolo in odhitela proti

domu. On pa je stal na mestu in še dolgo gledal za njo. Ko mu je izginila izpred oči, je siknil skozi zobe: Prokleta lepa deklica!

*

Že ob tričetrt na deset je bil poročnik na določenem mestu. Nervozno je tekal sem pa tja po tratici, obstal zdaj pred križem, zdaj na robu in gledal doli proti beli hišici med temnim drevjem in pazno poslušal. — Skozi okno so padali blede žarki petrolejke in razsvetljevali majhen košček velikega vrta pod njim. Vsaka senca, ki se je prikazala, vsak šum, ki ga je zaslišal, ga je vznemiril in vzbudil njegovo pozornost. Ura v vaškem zvoniku je odbila 10. Luč v hišici spodaj je ugasnila — nje pa le še ni hotelo biti od nikoder. Že je mislil, da bo čakal zastonj.

Kar se mu je zazdelo, da so narahlo zaškripale vežne duri za hišo. Stal je nepremično in zrl proti mestu, odkoder je prihajal šum. Prijeten občutek je spreletel njegovo telo, ko je videl, da se mu bliža počasi in previdno bela postava njegove izvoljenke. Že je stala pred njim, že se je naslonila na njegove prsi v divjem, strastnem objemu in mu šepetala na uho: »Ušla sem pri zadnjih durih — mislijo, da sem šla spat — in sedaj sem tvoja, vsa tvoja in samo tvoja ...«

*

Od tedaj naprej sta se shajala vsak večer na zeleni tratici pri križu nad vasjo. Nihču ju ni motil in bila sta vsa srečna, dokler ni prišel ukaz, da mora gospod poročnik naprej. — Odšel je, uboga Zalka pa je ostala sama — in plemenitega ljubimca ni videla nikoli, nikoli več...

Sirota.

(»Delavski List«, 1922. št. 20.)

Huda bolezen jo je vrgla na posteljo. Tista bolezen, ki muči in uniči toliko trpečih mater. Ni ji še bilo 50 let, pa vendar je dobro vedela, da ne bo vstala nikoli več. Nikoli več!

V siromašni sobi je bilo vse razmetano; revščina je gledala iz vseh kotov, neprijeten duh je napolnjeval vlažne prostore in svetloba je kradoma prihajala skozi edino okno od zapuščenega in neprijaznega dvorišča. V peči je slabotno gorel ogenj, ki je vsaj malo segreval mrzlo stanovanje.

Na postelji, kakor jih imajo siromaki, je ležala uboga in nesrečna bolnica skoro nepremično. V zadnjih mesecih njene bolezní se ji je postaral njen obraz, da bi je skoro več ne spoznal. Oči, nekdam tako svetle in mikavne, so slabotno odsevale kot iz globokih votlin. Zdaj pa zdaj je trudno potegnila koščene roke izpod raztrgane odeje in jih sklepala k molitvi, proseč Boga, naj se je usmili, zdaj pa je zopet obupno zamahnila z njimi, kot bi hotela pregnati vse misli na smrt.

»Kaj bo z mojim ubogim Rajkotom, ako umrem!« In solza, vroča solza, ki je privrela iz dna ljubečega materinega srca, ji je zalila trudne oči.

Zdravnik je že davno obupal nad njo. Rekel ji je, da si lahko privoščiti vsega, karkoli poželi njeno srce, škodovati ji ne more nobena jed. Pa kako si bo reva privoščila? Kje bo vzela, kdo ji bo dal? Starejši sin, sin ljubezni, prve njene ljubezni, ki je stanoval pri njej, ji je bil sicer zelo dober in ji je pomagal, kolikor je mogel, ali kaj, ko je bil tudi sam revež, ko je imel tudi le to, kar si je prislužil z delom pridnih rok.

Tudi učiteljevi, ki so stanovali v isti hiši in istem nadstropju, so ji dajali vsak dan lonček juhe in tu pa tam tudi kako drugo malenkost, še sicer zelo skopa hišna gospodinja ji je včasih prinesla kaj malega — ali vse to jo je samo bolešno spominjalo na nekdanje srečne čase in jezilo ob zavedanju krivičnosti, da imajo nekateri vsega preveč, medtem ko morajo drugi trpeti toliko pomanjkanje. In da ji ni včasih »posodila« učiteljeva gospa kake kronice, si ne bi mogla privoščiti niti tistega požirka slivovke, ki jo je v njeni bedi vsaj malo potolažil. In kadar je žgana pijača malo omamila njeno razbolelo živčevje, tedaj te njena mehka duša postala še mehkejša, tedaj so ji lile solze kot v tekmi po obrazu, tedaj je klicala z ljubečim glasom svojega komaj desetletnega sinčka in vzdihovala: »Kaj bo, kaj bo s teboj, ko izgubiš še mene! Sirota!«

Obrnila se je v zid, kot bi hotela skriti svoje solze pred ubogim otrokom, ki mu je bilo sojeno, da postane tako zgodaj sirota — brez očeta in matere. Duh ji je splaval nazaj v davno preteklost. Takrat je bila tako srečna! Bila je mlada in lepa. Ljubila je visokoraslega mladeniča, ki je bil pri vojaki v Ljubljani. Postala je mati nedolžnemu bitju, ki ji je sedaj v težki uri edina tolažba in opora. Takrat ji je La-

nila prva grenka kaplja v njeno srečo. Ljubček je odšel in jo pustil samo z otrokom. S časom jo je pozabil popolnoma. Ali ta udarec je hitro prebolela, kajti seznanila se je s človekom-poštenjakom, ki je bil sicer preprost delavec, ki jo je ljubil in ki je postal njen mož. Lepo je ravnal z njo in njenim otrokom. Takrat je bila najsrečnejša. Oba sta pridno delala in služila lepe denarce. Bog jima je dal kopico ljubkih otrok, ki pa jih je zopet kmalu vzel k sebi. Ko pa je postala mati zadnjemu, ki je ostal iz srečnega zakona edini pri življenju in ki ji dela sedaj njeno smrt tako težko — tedaj je drugič prihrumel črn oblak na nebo njene sreče. Ljubljeni mož ji je nenadoma umrl. Zakaj je moral umreti tako zgodaj? Od tistega dne ji ni sijalo solnce nikoli več tako lepo in nikoli več ji ni bilo pri srcu tako toplo. Približal se ji je sicer mladenič, — lep in mlajši od nje, tudi ona je bila še vedno lepa — in menila je, da jo ljubi. Včasih je celo mislila, da jo poroči in da se povrne v njeno hišo nekdanja sreča. Toda revica se je bridko varala. Brezvestni človek jo je samo zlorabljal in izvlekel iz nje vse, kar je imela. Neumnica mu je dajala zadnje vinarje, on pa je hodil z mladimi deklinami okoli in zapravljal njen težko prisluženi denar. In ko se je postarala, ko je prišla bolezen v njeno hišo in ko sta tej sledili beda in trpljenje — tedaj jo je strahopetno zapustil in odšel neznano kam. Tako je ostala sama z dvema otrokoma — in tako je bila sama tudi sedaj v težki bolezni... Starejši sin, ki je že odslužil vojake, je pridno hodil na delo, v prostih urah pa je pometal, pomival, kuhal in šival kot kako pridno dekle, mlajši pa je bil predmet njene neprestane bolesi. Učil se je sicer lahko, ali kaj, ko se ni nihče brigal zanj. Zamazan in strgan je hodil okoli,

in večkrat se je šel potepat namesto da bi šel v šolo. In kadar ga je brat natepel, se ji je smilil in bilo ji je hudo, kot da je natepel njo.

»Ne tepi ga!« je prosila s slabotnim glasom.

Pravkar je stopila učiteljeva hčerka in prinesla juho. Ostala je pri bolnici in počakala, da je zavžila skromno kosilce. Že je hotela zopet oditi. Bolnica pa jo je prosila, naj še malo ostane, in rekla s tresočim glasom: »Bog naj povrne tebi Mila, in tvojemu papanu in tvoji mamici, ko ste mi tako dobri... Vem, da bom morala umreti; še na onem svetu bom prosila za vas. Reci, Mila, vsem ljudem, naj mi odpuste, ako sem kdaj katerega razžalila... Moj Rajko, moj ubogi Rajko...« Hotela je še nekaj reči, pa ni upala. Šele ko je Mila odšla, je nenadno drzno misel izrekla napol glasno, pa se je skoro prestrašila lastnega glasu... »Ako bi se reveža hoteli usmiliti — učiteljevi, ki so tako dobri ljudje! Ako bi ga vzeli za svojega... Potem bi bil pa revež preskrbljen! Pa saj skoro ne smem na kaj takega misliti, ko imajo sami toliko otrok... Gospod, gospod je tako dober, njemu se bo gotovo smilil, ali gospa gotovo ne bo zadovoljna... Ubogi Rajko!« Žalostno se je ozrla na sinčka, ki je brezskrbno sedel pri zakurjeni peči in se grel. Storilo se ji je milo in zaihtela je na glas, da se je otrok kar prestrašil. Nato pa se je nenadoma dvignila v postelji; kri ji je šinila v mrtvaško blede lice. Začelo jo je dušiti. S slabotnim glasom je prosila: »Rajko, pojdi po gospoda učitelja!« Dečko je zletel skozi vrata, bolnica pa je lovila z rokami po zraku, kot bi iskala opore. Ravno se je malo umirila, ko je vstopil učitelj.

Bil je velik, resen in zamišljen. Približal se je bolnici radoveden, kaj neki želi od njega. Prijazno jo

je nagovoril in soseda je zaupno uprla vanj svoje motne oči: »Približala se mi je zadnja ura. Vem, da bom morala umreti, ali umreti ne morem, ker ne vem, kaj bo z mojim ubogim otrokom po moji smrti. Nihče ga ne mara, vsem je napoti in brat ga pretepa že sedaj. Kaj šele bo! Ali ni človeka na svetu, ki bi se ga usmilil? Ali ga ne bi mogli mogoče vi spraviti v kak zavod, da ne bi bil ljudem v nadlego? Oh, kako mi je hudo! Moj Rajko, moj ubogi otrok!« Umolknila je in nestrpno čakala učiteljevega odgovora.

Učitelj jo je tolažil in počasi ter s povdarkom izpregovoril vsako besedo, da bi ga nesrečna mati ja razumela: »Pomirite se, gospa! Glede vašega otroka bodite brez skrbi. Pogovarjala sva se že tozadevno z ženo in se odločila, da ga vzameva med svoje otroke. Ako jih je pet, bo jedel tudi šesti. Nikdar ne bo čutil, da je tujec v naši hiši in da nima ne očeta ne matere. To vam obljubujem na vaši smrtni postelji in bodite prepričani, da bom obljubo držal...« Zavpila bi bila od veselja, pa ni mogla, bila je preslabotna. Ali smehljaj na njenem razoranem obrazu je pričal, koliko srečo so ji prinesle v zadnjem trenutku njegove dobrosrčne besede. Ko je prišla zopet malo k sebi, je dvignila kvišku svoj pogled in izpregovorila s tihim, mirnim glasom: »Sedaj lahko — in rada umrjem!« Nato se je obrnila k sinu in mu velela: »Rajko, bodi dober in priden! Na smrtni postelji obljubi svoji materi, da boš ljubil in spoštoval učiteljeve kot lastne starše!«

Nekaj dni pozneje so nesli Rajkotovo mater k večnemu počitku. Pogreb je bil skromen in siromašen, kakor so pogrebi zapuščenih in pozabljenih. — Med maloštevilnimi pogrebi je stopala za krsto vsa učiteljeva rodbina.

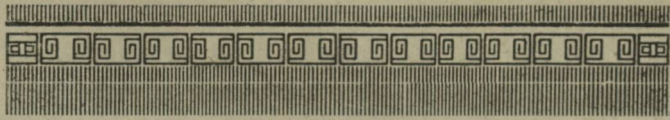
Minulo je dvajset let. Nastala je vojska. Vsi učiteljevi sinovi so morali pod zastave. Tudi Rajkota, ki je bil rezervni častnik pri artiljeriji, je zadela ista usoda. Tudi on je moral iti. Slovo od učiteljevih mu je bilo težko. Kajti ljubil jih je kot lastne starše, kakor mu je bila velela njegova mati pred smrtjo. Učil se je pridno in srečno izvršil vseučilišče na Dunaju. Postal je doktor prava in vedno se je zavedal, da se ima za vse zahvaliti učiteljevim. Gospod učitelj je bil že davno v pokoju in je zadovoljno živel s svojo zvesto družico v mali hišici ob vinogradu.

Slučaj je hotel, da je služil njegov najstarejši sin Milan pri isti bateriji kot Rajko. Bila sta si zvesta in nerazdružljiva prijatelja. Nekega dne je prejel učitelj kratko pismo, pisano s tresočo roko:

Ljubi oče! Ne prestraši se! V boju sem bil ranjen in se nahajam sedaj v bolnici. Rana ni nevarna, upam da se kmalu vidimo. Povedati pa ti moram, da imam zahvaliti svoje življenje bratu Rajkotu, ki mi je v usodnem trenutku priskočil na pomoč. Če bi ne bilo njega, bi bil danes že med mrtvimi. Večno mu bom hvaležen. Več ustmeno. Lepo Te pozdravlja in poljublja Tvoj hvaležni sin Milan.

Učitelj se je prestrašil in razveselil. Nato pa je prebral pismo ženi in rekel: »Bog nama je povrnil najino dobroto!«

Strah v gozdu.

(Unija, 1923. št. 7.)

Tik nad robom strmega prepada, oziroma globoke zareze, nekake tesni, ki jo je napravila v teku tisoč in tisoč let mala rečica, prihajajoča izpod Kamniških planin, sameva majhna, prijazna vasica Hudo selo. Na nasprotni strani se dvigajo ponosne stavbe staroslavnega mesta na mogočni sivi skali. Prav na tem mestu nudi sicer lično mestece neprijetno in mučno sliko, v kolikor ne zakriva njegovemu pogledu mnogoletne umazanosti zelenje, ki se dviga vedno mogočnejše in više iz prijaznega dola pod skalami. Hiše, ki jih ni niti dvajset v celi vasi, so večinoma zidane; nekatere pa so tudi lesene, vse pa so zavite v bogato sadno drevje. Za vasico kraljujejo lepi, zeleni travniki, za njimi pa se razprostira obširno hudoselsko polje.

Malo pred koncem vasi stoji tik ob cesti velika, napol zidana, napol lesena hiša z večimi gospodarškimi poslopji. Pred več kot petdesetimi leti je gospodaril pri Jurju — tako se je reklo pri hiši — razumen in priden gospodar. Žena mu je sicer zgodaj umrla, ali drugič se vendar ni maral ženiti, ker ni hotel zavreči svojih dveh otrok, kakor je večkrat sam pripovedoval. Delal je od zore do mraka in z umnim gospodarstvom je dosegel, da je bila njegova kmetija kmalu ena najboljših v vasi. — Svoja otroka

je ljubil nad vse. Kadar je bil posebno dobre volje, je kaj rad pripovedoval o doživljajih iz svoje mladosti.

Seveda je pri tem povedal eno in isto stvar bogve kolikokrat, ali otroka sta ga vedno z nova rada poslušala. Posebno deklica, ki je bila za eno leto starejša od bratca, bi ga bila poslušala kar naprej in je znala porabiti vsako priliko, ki se ji je zdela ugodna.

Bil je božični večer. Debel sneg je pokrival zemljo. Zunaj je bilo silno mraz, v hiši pri Jurju pa je bilo tako prijetno toplo. Otroka sta sedela pri peči in čakala na očeta. Vedela sta, da bosta danes smela ostati dalj časa pokonci in upala, da jima bo dobri oče zopet kaj lepega pripovedoval. In nista se motila. Ko je dovršil svoje delo, je prisedel k njima in jima začel pripovedovati. Vrstila se je »povest za povestjo«, eni pravljici je sledila druga in že se je bližala ura, ko bo treba iti k polnočnici. Že je hotel vstati, pa ga je deklica prijela za roko in prosila: »Oče, sedaj pa še tisto, samo še tisto, kako vas je strašilo v Hudoselski gmajni!«

»Naj bo! Sicer je bilo to že davno, davno, da se mi že skoro ne zdi več res, in tudi pripovedoval sem že večkrat, pa povem še enkrat. Poslušajta torej: Hudoselski fantje smo se dogovorili, da gremo prvo soboto zvečer v Korobačevo na vas. Vesta, Korobačevo je tretja vas od tu, precej daleč doli za Savo. Gostilničar na Korobačevem, h kateremu smo večkrat zahajali in ki nas je imel rad, ker smo mu dali dosti izkupiti, nas je povabil na strdeno žganje. »Strd bom dal jaz«, je rekel, »žganje boste pa plačali vi — pa bo dovolj dobre pijače in zabave!« Bil sem fant od fare, bal se nisem ne hudiča ne biriča

in strahu sploh nisem poznal, zato so mi vaški fantje radi priznavali nekako prednost pred drugimi, dasi telesno nikakor nisem bil najmočnejši med njimi. Tisti večer so fantje odhajali precej zgodaj. Oglasili so se mimogrede pri meni, ker pa še nisem bil prost, so jo mahnili kar sami naprej, jaz pa sem jim obljubil, da pridem pozneje za njimi. Pozno je že bilo, ko sem jo ubral čez polje in naprej skozi samotne gozdove proti Korobačevemu. Hitro sem stopal in naenkrat sem se nahajal sredi Hudoselske gmajne. Bil sem sam, čisto sam. Grobna tišina me je obdajala, slišati je bilo le odmev mojih korakov in pa zamolklo ječanje dreves. Tako sem se približal ogromni lipi, ki je bila največje drevo vsega obširnega gozda. Ljudje so pripovedovali, da pri tej lipi rado straši. Spomnil sem se teh govoric in tudi na to, da so mi moj rajnki oče pravili, kako so nekoč s svojim sosedom kopali zaklad pod to lipo, da pa ga jima je hudobec prikril. — Dospela da sta po večurnem delu v globini enega metra do železnega lonca, ki pa je bil prazen. V tem je udarila ura polnoči — in morala sta oditi brez uspeha. Na vse to sem se torej spomnil, ko sem se bližal lipi. Strahu seveda nisem poznal, vendar mi je bilo nekam tesno pri srcu. — Kar naenkrat pa zaslišim čudne glasove. Prihajali so naravnost od lipe sem. Na vrhu drevesa je stal kozel, ne vem, kakšen kozel, in vokal, tako čudno vokal. Šlo mi je kar skozi ušesa in mozeg. Rad bi bil pogledal proti vrhu, odkoder je prihajal glas, pa si skoro nisem upal. Šel sem mirno naprej in si mislil: Naj veka, če hoče, kaj me briga! Ko sem šel mimo lipe, je kozel tako zavpil, da sem mislil, da hoče skočiti name. — Tudi to mi ni vzelo poguma. Spomnil sem se na strdno žganje in na

svoje tovariše, pa sem jo ubiral po temnem gozdu naprej. Dolgo me je še spremljalo kozlovo vekanje, ki pa je bilo čim dalje slabotnejše. Kmalu pa je utihnilo tudi to in že sem bil zunaj gozda. Ko sem vstopil v krčmo, sem bil vez premočen in tako upehan, da sem komaj lovil sapo. Prisedel sem k fantom, ki so bili že vsi židane volje, ali povedati nisem maral nikomur, kaj sem doživel med potjo, da se ne bi norčevali iz mene in da bi kdo ne rekel, da me je bilo strah.

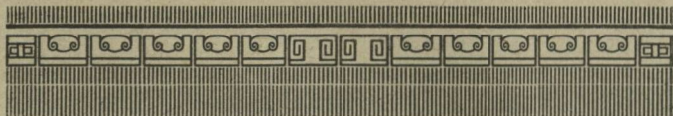
Pozno po polnoči smo se zopet vračali in zopet sem moral hoditi sam. Kajti ostali fantje, ki so ga imeli precej pod kapo, se niso hoteli vrniti po bližnji domov, kakor sem jim prigovarjal jaz, jaz pa tudi nisem maral iti z njimi. Tako smo šli vsak svojo pot. Fantje so se vsuli po stezi doli proti Savi, nato so se prepeljali s čolnom čez reko in od tam hajdi preko prijaznega Sorškega polja proti beli cerkvi sv. Uršule, ki sameva sredi polja, kjer so hoteli »zvoniti dan«, kot so mi rekli.

Jaz pa sem se vračal po isti poti, kakor sem bil prišel in s tem samemu sebi dokazal, da me ni bilo strah. Toda komaj sem zavil v gozd, že se mi je zazdelo, da sem zaslišal težke korake za sabo. Po šumenju obleke in rožljanju orožja sem sklepal, da mcrata biti dva orožnika. Kaj hočeta od mene? Vedel sem, da nisem zakrivil ničesar, vednar pa se nisem upal ozreti nazaj. Prišel sem do velike smreke, ki je stala tik ob poti. Hitro sem smuknil za debelo drevo in hotel toliko časa počakati, da odideta orožnika naprej. V tem trenutku pa je tam v daljavi nekje zazvonilo dan — in o orožnikih ni bilo ne sluha ne duha. Šel sem zopet naprej; iznad vrhov dreves se je začela razlivati medla jutranja svetloba v gozd-

no temino. Ko sem šel mimo velike lipe, je bilo že precej svetlo in kozla sedaj ni bilo videti, ne slišati. Srečno sem prišel domov. Ostali hudoselski fantje so jo pa pošteno izkupili. Res so zvonili pri sv. Uršuli; ko pa so se vriskajoč in prepevajoč vračali skozi tujo vas proti domu, so jih napadli fantje dotične vasi. Nastal je pretep in trije moji prijatelji so obležali s težkimi ranami ob poti. Šele drugi dan so prišli ponje z vozmi in jih prepeljali v bolnico. Tako je bilo torej tisto noč, ko me je v Hudoselski gmajni strašilo. Nikdar me ni bilo strah ne prej ne pozneje — tiste čudne noči pa ne bom nikoli pozabil...«

Otroka sta se stiskala drug k drugemu, ker ju je bilo strah; ko pa je oče nehal pripovedovati in se začel napravljati za k polnočnici, sta zlezla kar za peč, kjer sta kmalu sladko zaspala.

Nevarni berač.

(»Unija«, 1923. št. 9.)

Kakih sto korakov nad lesenim mostom tam, kjer nekdanja državna cesta napravi prvi ovinek, stoji še danes čedna, enonadstropna kmečka hiša. Tu je bila pred mnogimi leti, ko je bil cestni promet še zelo živahen, slovita gostilna. Takrat seveda še ni bila izpeljana nova cesta, ki se vije danes malo višje gori črez ravno polje in ki te pripelje po romantično zgrajenem železnem mostu preko Kokrine tèsni. Takrat se niti voznik niti pešec še nista mogla izogniti klancema, ki sta ju peljala doli k reki in potem zopet gori, in morala sta hočes nočes mimo omenjene gostilne. In marsikateri kar ni mogel naprej, ne da bi se oglasil pri znanem gostilničarju. Tako je bilo takrat vedno živahno vrvenje v hiši, v kateri prebivajo danes poleg vdove gospodinje s svojimi otroki tihe in miroljubne delavske stranke.

Bila je ravno velika sobota. Po slovesni procesiji, ki se vrši že od nekdanj ta dan popoldne v bližnjem mestecu, so se začeli zbirati praznično oblečeni domačini v zgoraj omenjeni gostilni »Nad mostom«. — Kmalu so bile zasedene vse mize. Gostilničar je tekal ven in zopet noter in je storil vse, da bi ustregel svojim gostom. Že je postalo v hiši zelo živahno. Eni so veselo pripovedovali, drugi so jim hrupno pritrjevali in tretji so se prepirali. Skupina

mladih ljudi tam v kotu pa je neprestano prepevala in se ni zmenila ne za ene ne za druge.

Kar so se odprla vrata in vstopil je neznan tujec, ne da bi pozdravil. Malo je postal, ošvignil z neprijaznim, naravnost hudobnim pogledom goste za mizami, ki so vsi kot na povelje umolknili in ga začudeno gledali. Nato je samozavestno koračil proti kotu pri peči, kjer je bilo še eno mesto nezasedeno. »Kakor nalašč zame«, je mrmral sam pri sebi, da ga ni mogel nihče razumeti, »mi vsaj ne bo treba sedeti med temi prokletimi »lepo oblečenimi« kmetavzarji«. Pogledal se je po raztrgani, zamazani obleki. Ironičen nasmeh mu je spreletel njegov blede suhi obraz in jezno je siknil skozi zobe: »Tudi jaz sem bil nekoč oblečen lepó...« Sedaj pa je bil strašen pogledati. Dolgi, razmršeni napol sivi, napol črni lasje so se mu vsipali na razorano čelo in čez tilnik. Njegova obleka: nekako gosposki krojena, ali krpa pri krpi, luknja pri luknji. In črevlji: raztrgani, blatni in zaprašeni, z izhojenimi petami.

Videti je bilo, da to ni bila prva gostilna, v kateri se je oglasil tisti dan. In če si ga natančneje pogledal v obraz, si se lahko prepričal, da ni neinteligenten. Nasprotno! — Bistremu očesu skoro ni moglo uiti, da se skriva pod razpadajočimi cunjami propal inteligent, uničen od bogve kako burne preteklosti.

Zahteval je merico žganja in krčmar ga mu je prinesel brez ugovora, kot da se mu ne bi hotel zameriti. Pozneje mu je prinesel zopet in potem zopet tako, da se ga je tujec do dobra nabral. In sedaj je postal drzen in nasilen. Začel je preklinjati vse svetnike in boga in zabavljati na gosposko in pretiti gostom, ki so se mu upali ugovarjati. In ko ga je nekdo

pozval, naj molči, ker bo sicer na kratko obračunal z njim, je pograbil v jezi kozarček in ga vrgel z vso silo proti dotičnemu gostu. Ta pa se je hitro umaknil, da je kozarček sfrčal mimo njegove glave in med glasnim žvenketom razbil šipo v oknu za njim.

V tem trenutku pa so pograbile nasilnega neznanca železne roke. Kot bi se zabliskalo, je zletel skozi vrata in obležal v cestnem jarku pred gostilno. Spočetka se sploh ni premaknil; vse skupaj je prišlo tako hitro in nepričakovano. Ko pa se je zavedel, kaj se je pravzaprav zgodilo, je zaškripal z zobmi, stisnil pest in zagrozil: »Prokleti kmetavzarji, to mi boste drago plačali... Še nocoj vam posvetim, da se bodeite večno spominjali raztrganega berača. — Vso vas vam zapalim, da vam bo pogorela do tal. Le počakajte! Boste že še videli, kdo da sem jaz. Mene, mene, ki sem nekdaj zapovedoval tolikim in tolikim, mečejo sedaj na cesto! Kdo? Zabiti, surovi kmetje!«

Med tem se je naredila noč. Tujec se je dvignil in odšel s počasnimi, negotovimi koraki po vasi. Jeza se mu je bila že nekoliko podela in odločil se je, da si poišče prenočišča. Potrkal je pri prvi hiši, kjer pa niso imeli zanj nobenega prostora. Tudi pri drugi hiši so ga odslovili. Isto se mu je zgodilo tudi pri vseh naslednjih. Dospel je že do zadnje hiše na koncu vasi. »Še tu povprašam. Ako me še tu ne sprejmejo, izvršim svojo grožnjo...« Vežna vrata so bila zaklenjena. Stopil je še par korakov naprej in potrkal na okno, skozi katero je prihajala dremotna luč. Videl je, da se je nekdo zganil v hiši, slišal trde korake v veži in ta hip so zaškripala vrata in se odprla. Gospodar, ki je mislil, da je kdo domačih ali sosedovih, je vprašal tujca, česa želi. Ko je izvedel,

za kaj gre, mu je velel, naj vstopi in rekel: »Še nikogar nismo odpodili od naše hiše, pa tudi vas ne bomo.« Peljal ga je v hišo in mu odkazal prostor za pečjo. Neznanec je gledal srepa v tla in ni izpregovoril besedice. Molče je slekel jopič in ga vrgel na mizo na klop. — Mati, ki je bila s svojim sinom — gospodarjem edina v hiši, je dobro slišala, kako je pri tem nekaj zaropotalo. In komaj se je čudni gost izleknil na odkazanem ležišču in zasmrčal, se je previdno približala njegovi obleki in jo pregledala. Nato pa je šepnila sinu na uho: »Pazi se! Zdi se mi, da je nevaren človek. — V žepu ima debelo železno kroglo, povezano z jermeni!« —

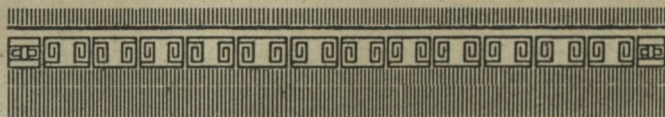
»Ne bojte se, mati! Tudi jaz sem pripravljen za vsak slučaj«. In pokazal je s prstom na sekiro, ki jo je imel vedno pri postelji, odkar ga je neki lopov napadel ponoči. »Onega, ki mi je hotel ukrasti tele iz hleva, sem pregnal z vilami, temu bom pa posvetil s sekiro, ako bi bilo treba. Le zaspite brez skrbi!« Kljub temu mati ni mogla zatisniti očesa. Sin pa je kmalu zaspal in se je zbudil šele, ko je tujec sredi noči nenadoma zlezel izza peči in začel hoditi po sobi gori in doli in očitno v pijanosti klicati neko neznano ime. Mati se je vsa tresla, gospodar pa je bil že prijel za svoje orožje. Toda tujec, ki se je menda naveličal svojega nočnega izprehoda, je zopet zlezel nazaj za peč in znova zasmrčal. In v hiši je bilo zopet vse mirno.

Tudi zjutraj, ko so vstali, je gost trdovratno molčal, gospodar pa tudi ni silil vanj. Šele ko mu je dobra ženica prinesla zajutrek in hlebček kruha, se mu je razvezal jezik in nekako ginjen je izpregovoril: »Vidim, da ste dobri ljudje. Hvala vam za vse! — Ali morda veste, zakaj tam doli pri Loki toliko-

krat gori? Ker revežem ne dajo prenočišča. Tudi v vaši vasi bi bili imeli nocoj rdečega petilna na strehah, če me še vi ne bi bili sprejeli pod krov. — Samo vam naj se zahvalijo!«

Gospodarju niti na misel ni prišlo, da bi ga naznanil gosposki. Vesel je bil, da je odšel nevarni človek, ki se pozneje ni vrnil nikoli več.

Silvija.

(„Jugoslavija“, št. 138., 12. jun. 1921.)

Odrpala je okno preproste sobice in pogledala v zeleno okolico... In videla je, kako stopa tam ob bregu tihe Ljubljance po ozki peščeni stezici mlad par... Prav počasi stopata, roko v roki — in videti je, da sta vsa srečna... Sedaj sta zavila za oglom in izginila v zelenju...

Silvija je sedla na stol... Zadnji solnčni žarki so se vsipali skozi odprto okno v njeno sobico in poljubljali njene srebrnobeke lase... Njene trudne oči so se uprle v neko točko na mizici — in tako je sedela nekaj časa zamišljeno — kakor da je duša za trenutek zapustila njeno telo... Naenkrat se je zganičila, urno vstala in se naslonila na okno... Gledala je proti Ljubljanci, onega srečnega para pa ni bilo več videti... In tedaj se je zamislila v davno minule čase, ko je bila tudi ona tako srečna, ko je tudi ona stopala ob strani moža, ki ga je ljubila edinega na svetu... In zbolelo jo je srce ob tem spominu — in vroča solza ji je zdrknila po še vedno lepem obrazu. Živo ji je stopil pred oči on, ki mu je posvetila vse svoje življenje, kateremu je ostala zvesta do njegovega prezgodnjega groba in še dalje... Kolikrat bi se bila lahko poročila... kako so se ji dobrikali, laskali, kako so se trudili za njeno ljubezen, za njeno

naklonjenost — vse zaman, njeno ljubeče srce je bilo posvečeno le enemu in zaprto za vse druge...

Sedla je zopet na stol in ga primaknila tik k oknu. Na mizici poleg nje sta ležali dve lepo vezani spominski knjigi. Odprla je prvo in njen pogled je obtičal na dveh posušenih nageljčkih... Oh, ti dve nedolžni cvetki sta bili nekoč tako lepo rdeči, kot je goreče ljubilo njeno srce... Ta nageljčka je nosila v prsni gumbnici takrat, ko je smela biti tako srečna, tisti nepozabni večer, ko jo je poljubil prvikrat...

*

Nočna tišina je objela slovensko prestolico... Iz velike dvorane največjega mestnega poslopja so prihajali mili glasovi prelepe slovenske pesmičice in se izgubljali v tiho noč... Zunaj je čakala ogromna množica, da vidi visokega gosta in slavljenca do tičnega dne...

Onadva pa se nista brigala za množico... Pri stranskem izhodu sta odhitela z lahnimi koraki po temni ulici... naprej v tiho noč, v blaženo samoto... Ona ga je ljubila že davno, tako tiho, tako požrtvovalno, ne da bi komu zaupala svojo skrivnost. Tudi on dolgo ni vedel za njo... In sedaj je šla z njim, ki ga je ljubila, in bila je tem srečnejša, ker je čutila, da jo ljubi tudi on, ker je videla, da ga njena ljubezen osrečuje... Njeno srce je bilo polno blažene sreče, ko jo je rahlo privil k sebi, ko je stopala ob njegovi strani... Pravil ji je nekaj, izpraševal jo je, ona pa ni vedela, kaj mu odgovarja — samo čutila je, da je nepopisno srečna...

Naenkrat — sama nista vedela, kako je prišlo — je slonela na njegovih prsih in začutila strasten poljub na koprnečih ustnicah... To je bil njegov prvi

poljub, prvemu je sledil drugi, tretji ... Našli sta se dve duši, ki sta ustvarjeni ena za drugo ... Nobena strast, nobeno poželenje ni motilo njiju tihe, idealne sreče. Hotela sta iti naprej — toda korak se jima je zopet ustavil in zdelo se jima je, da se ne moreta ločiti ...

»Zakaj te imam tako rad?« jo je vprašal in jo privil še močnejše na ljubeče srce, kakor bi se bal, da jo izgubi že sedaj, ko jo je še komaj dobil. Oh ne — nikdar je ne izgubi, tisto noč mu je prisegla v srcu večno zvestobo, čeprav ni izpregovorila nobene besede.

»Od kedaj me ljubiš, Silvija?« —

»Že davno! Od tistega časa, ko sem te prvič videla! Ko sem spoznala tvojo blago dušo, sem začutila nekaj posebnega zate, česar sprva sama nisem razumela ... Iz tega se je razvila v mojem srcu mogočna ljubezen ...«

V zvoniku je udarila ura polnoči in ju opozorila, da mora iti ... Vzdrnila sta se in se ločila s tihim zagotovilom, da si ostaneta zvesta in da ne pozabita tega večera nikdar ...

*

Poljubila je veli cvetki, ki sta jo tako živo spominjali njega in nekdanje sreče, in jih zopet vtaknila v knjigo nazaj ... Dolgo jih je opazovala z mokrimi očmi, kar ni se mogla ločiti od njih ... Tedaj pa je začela listati po spominski knjigi, kakor bi se bila nečesa spomnila, in kmalu je našla stran, ki jo je iskala ... Oči so se ji zasvetile, odrekajoč smehljai ji je šinil po obrazu in začela je čitati napol glasno besede, ki jih je davno napisal on in ki jih je čitala

tisočkrat... Pri posameznih odstavkih je globoko vzdihnila... in čitala iste besede zopet in zopet.

»... in podajaš se na pot v življenje. Na tej dolgi in težki poti naj Te spremlja angel varuh, sije naj Ti vedno solnce sreče, ki jo zaslužiš... Toda:

Brez ljubezni sreče ni
ne zabi tega žive dni!«

In če kdo na svetu želi, da si srečna, želim ti to gotovo jaz. Ne pomišljal bi žrtvovati svojo lastno srečo — da bi bila le srečna Ti, dobra, plemenita duša... Pa srečo je lahko najti, težko pa je, obdržati jo... Dva mogočna činitelja sta potrebna, da bo svetla in večna: srce in razum! Ako bi sledila samo ukazom srca... potem bi morda prišla v krasen vrt, poln najlepših cvetlic, nepopisne lepote... Izpod dehtčega cvetja pa bi prežala nate strupena kača, da Te ob prvi priliki piči in uniči vso srečo za vedno... Ako pa bi slušala samo ukaze mrzlega razuma in nič ne upoštevala klicev čutečega srca, se mi zdi, da bi zašla v sobane brez solnčne svetlobe in gorkote... Razum naj bo zvezda vodnica Tvojemu srcu! In srečna boš... In v tej sreči se spomni tupatam njega... v globokem prepričanju, da Ti on privošči to srečo in naj bi bil on — še tako daleč od nje... In če bom slišal o sreči Tvoji, bom molil bogove, naj Ti je ne vzamejo...

... Prišli pa bodo tudi zate dnevi, kot pridejo za vsakega umrljivega — ko boš mislila, da si nesrečna in zapuščena, češ, da Te nihče ne razume... Ne obupaj, prenašaj tiho in udano svojo bol v prepričanju, da jih je brez števila bolj nesrečnih in bolj zapuščenih... In če Te zapuste vsi, če izgubiš vse, duh in spomin na moža, ki Ti je bil pravi prijatelj in še več,

Te bo spremljal na Tvojih potih... Ko boš šla ob robu propada, si misli, da Te čuvajo tiste plave oči, ki so Te gledale tolikrat tako dobrohotno...

... In kadar Ti bo prav hudo pri srcu, vzemi to knjižico, zatopi se v mislih v tiste čase, ko še nisi poznala gorja, ko si bila oboževana in srečna, ne da bi se popolnoma zavedala te sreče... Morda Te bo zbolelo srce, morda Ti bo solza zdrknila po obrazu — pred oči pa Ti bo stopila slika onega, ki Ti je želel samo dobro... mogoče edini med vsemi... in ki ga tedaj mogoče ne bo več med vami... In če boš čula, da je nehalo biti tisto dobro, mehko srce — pridi, če Ti bo mogoče, in vrzi cvetko na njegovo gomilo — saj cvetke je ljubil nad vse. — To naj bo slovo dveh sorodnih duš, ki sta se srečali v življenju, ki sta živeli ena za drugo, ki pa sta se slednjič morali ločiti.

*

Zaprta je knjigo in si obrisala solzne oči. Danes ji je bilo tesno pri srcu... Najrajši bi bila plakala na glas in s potoki solza utešila svojo bol...

»Zakaj je morala od mene tako kmalu — ta zlata, plemenita duša, kakor jih pozna svet tako malo?« je vzdihnila izmučena starka in v duhu je preletela še enkrat vso dolgo pot svoje lepe, srečne ljubezni od onega veselega trenutka, ko ga je videla prvič, pa do onega žalostnega dne, ko je posula njegovo gomilo s cvetkami, kakor je nekdaj želel sam... Zgodovina njene ljubezni je bila ena sama, dolga, nepretrgana pot sreče in veselja... Ljubezen njiju obeh je bila resnična, ne pred altarjem od duhovnika blagoslovljena in zapovedana... Rodila se je v njih sorodnih dušah prostovoljno, sama od sebe...

požrtvovalna ljubezen, ki ničesar ne zahteva in vse daje ... Ko ga je spoznala, je bil on že davno poročen in videti je bil zadovoljen in srečen ... Nikdar nisi opazil na njegovem obrazu žalosti ali bolesti — z nekim izvanrednim veseljem in zadovoljstvom so zrle njegove oči v svet, ki se mu je zdel tako nepopisno lep ... Leto dni ga je že ljubila, ne da bi bil on opazil, izborna je znala skrivati svoja čustva ... Tudi v njegovem srcu se je vzbudila neka posebna naklonjenost do lepe, mlade deklice ... One odstavke v spominski knjigi je napisal, ko še ni vedel za njeno skrivnost. Ko pa je spoznal, da ga ljubi, jo je vzljubil tudi on, ali ostal je poštenjak in ni zlorabljal njenega mladostnega razpoloženja ... In zato mu je bila Silvija hvaležna šele pozneje, ko je bolje spoznala svet — in ljubila ga je tem srčneje ... Od onega nepozabnega večera prvih poljubov so hitro minevali dnevi, meseci in leta ... in onadva sta bila srečna, da sta se videla, da sta si stisnila roko in da sta pokramljala par minut ... Le včasih je hotel slučaj, da sta bila za trenutek sama, nemotena ... in tedaj so govorili poljubi, brez besed ... Ona je šla v svoji požrtvovalnosti tako daleč, da se je popolnoma odpovedala celemu svetu in njegovim vabljenostim — živela je za njega, samo za njega, čeprav ni mogla pričakovati od njega ničesar ... Vedela pa je dobro, da je njegovo srce njeno — le njeno ... in to ji je zadostovalo, ta zavest ji je dajala pogum in moč, da ji je bilo vsako delo prijetno in lahko, da so ji minevali dnevi hitro — prehitno v medsebojnem pričakovanju — in da se ji je zdelo življenje tako lepo kot njemu ... In tako sta živela dolgo vrsto let srečno in zadovoljno vedno ločena, a vendar vedno združena ... Ali ni proustvoljna, idealna ljubezen lepša in trajnejša od one

druge? Koliko gorja lahko povzroči ona ... in koliko srečnih ur ti nakloni ta ...

In ko sta bila najsrečnejša, je on nenadoma preminul... Njegove zadnje besede so bile: »Hvala Ti, draga Silvija, za Tvojo požrtvovalno ljubezen, ki me je toliko let tako osrečevala... Ostani srečna v zavesti, da sem bil prav radi Tebe srečen do zadnjega trenutka... hvala Ti, moja, moja Silvija!«...

* * *

V sobi se je polagamo stemnilo. Silvija ni hotela prižgati luči. Že od nekdaj je najrajši sanjala v tajinstveni poltemi tihih večerov in mislila nanj, kateremu je posvetila vse svoje življenje in kateremu je darovala vso svojo mladost... Vsaka malenkost, ki je bila v zvezi z njim, jo je spominjala njene nekdanje sreče, ki je bila prevelika, da bi mogla ostati večna...

Od zunaj je potegnil topel vetrič in prijeten vonj pomladnega cvetja je začel prihajati v njeno tiho sobico. Zazdelo se ji je, kot da pošilja on neme pozdrave iz mrzlega groba... In tedaj se je spomnila, da je pozabila pogledati še v drugo knjigo. Hitro jo je odprla, stopila k oknu in začela listati... Že je našla stran, ki jo je iskala. Ni ji bilo za to, da čita ob taki razsvetljavi kratke, z lepo moško pisavo pisane verze, saj jih je že čitala tisočkrat, saj jih je že znala na pamet — videti in poljubiti je hotela njegovo sliko in pa cvetke, ki jih je pred davnim, davnim časom utrgala njegova roka... Tri narcise, lepo posušene in z židanim trakom zvezane!

»Te narcise mi je dal na kolodvoru na Jesenicah... Takrat še ni vedel, da ga ljubim... Oh, bil je tako mlad in lep in dober... Dal mi jih je in

me pri tem pogledal tako dobrohotno... Zazdelo se mi je, da sem ga razumela v tistem trenutku in tako prijetno mi je postalo pri srcu... Kako sem se bala za te njegove cvetke. Kako skrbno sem vas čuvala, da se mi ne bi pokvarile in ko sem prišla domov, sem vas vtaknila v svojo najlepšo knjigo... Tako sem vas rešila pogina in tako vas imam še danes, ko on že davno počiva v hladnem grobu. Hvala bogu, da imam vsaj vas! Kadar gledam vas, kadar se pogovarjam z vami, — mislim, da se pogovarjam z njim... Kadar vas poljubljam, se mi zdi, da poljubljam njega in da mi vračate poljube v njegovem imenu... In srečna sem, kolikor pač morem biti srečna — brez njega...«

V pesku pred hišo so zahreščale stopinje. Srečni par se je vračal z večernega izprehoda. Silvija je še enkrat pogledala za njima, nato pa je zaprla knjigo in okno. Vsa utrujena je legla na divan in kmalu jo je objel sladek sen...

KAZALO.

1. Hudobna hči	8
2. Erži	50
3. Pastirček in pastiričica	72
4. Mlada ljubezen	80
5. Ženska kaprica	86
6. Mlada žrtev	90
7. Pri križu	94
8. Sirota	99
9. Strah v gozdu	105
10. Nevarni berač	110
11. Silvija	115

